

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΜΝΕΦ

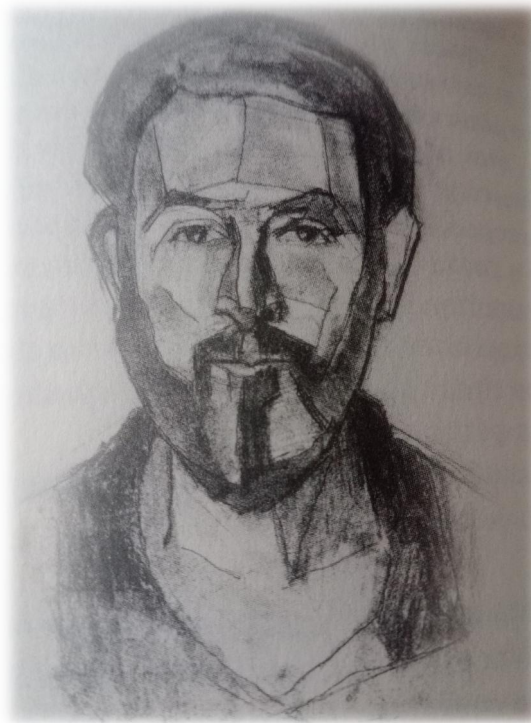
ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ ΣΦΥΡΙΔΗ

ASPECTS OF MEDICINE IN PERIKLIS SFYRIDIS' SHORT STORIES

Μεταπτυχιακή εργασία

Ελευθερία-Χριστίνα Μάνη

Αριθμός μητρώου: 35

Γιώργου Αναστασιάδη: «Περικλής» 1985, κάρβουνο

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2025

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΜΝΕΦ

ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ ΣΦΥΡΙΔΗ

ASPECTS OF MEDICINE IN PERIKLIS SFYRIDIS' SHORT STORIES

Μεταπτυχιακή εργασία

Ελευθερία-Χριστίνα Μάνη

Αριθμός μητρώου: 35

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Δέσποινα Παπαστάθη (επιβλέπουσα καθηγήτρια)

Σωτηρία Σταυρακοπούλου

Δημήτρης Καργιώτης

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2025

Στα βασανισμένα μας νιάτα...

«Ό,τι συμβαίνει ξαφνικά, σε φέρνει στην πιο σκληρή πραγματικότητα».

Κατερίνα Αγγελάκη Ρουκ, «Ανημποριά»,

Των αντιθέτων διάλογοι και με τον ανήλεο χρόνο, 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

Abstract

Ευχαριστίες

Εισαγωγή

1. Σκοπός της παρούσας εργασίας 8
2. Σχέση λογοτεχνίας και ιατρικής 9
3. Ο Περικλής Σφυρίδης ως μελέτη περίπτωσης 11
4. Γραμματολογικά στοιχεία του Περικλή Σφυρίδη 14

1^ο Κεφάλαιο: Από την ιατρική καθημερινότητα

- 1.1. Η υποχρέωση εκτέλεσης του ιατρικού καθήκοντος 17
- 1.2. Τα ευτράπελα 21
- 1.3. Τα «ανάγλυφα» των σχέσεων γιατρών και ασθενών 23
- 1.4. Μία νέα καθημερινότητα: ο εγκλεισμός 24

2^ο Κεφάλαιο: Οι ηθικές δυστοπίες

- 2.1. Οι συναλλαγές των γιατρών 27
- 2.2. Το θέμα της ευθανασίας και της αυτοκτονίας 31
- 2.3. Το AIDS στα διηγήματα του Σφυρίδη 34
- 2.4. Μεταμοσχεύσεις νεφρών 38
- 2.5. Η νόσος του καρκίνου 42
- 2.6. Η χρήση εθιστικών ουσιών 45
- 2.7. Το δίλημμα της έκτρωσης 47

3^ο Κεφάλαιο: Όψεις της ιατρικής στα ερωτικά διηγήματα του Περικλή

Σφυρίδη

- 3.1. Η ιατρική, ο έρωτας και η γυναίκα στο έργο του Περικλή Σφυρίδη 51
- 3.2. Ο έρωτας στην τρίτη ηλικία μέσα από τα μάτια του γιατρού 55

Συμπεράσματα 59

Παράρτημα: Συνέντευξη με τον Περικλή Σφυρίδη 62

Βιβλιογραφία 78

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού προγράμματος της Νεοελληνικής Φιλολογίας του Τμήματος Φιλολογίας, της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Το θέμα της εργασίας είναι τα ιατρικά διηγήματα του καρδιολόγου-συγγραφέα Περικλή Σφυρίδη, καθώς και η συνύπαρξη της ιατρικής με τη λογοτεχνία. Τα ιατρικά διηγήματα του Περικλή Σφυρίδη εξετάστηκαν πάνω σε τρεις άξονες. Πρώτα έγινε μία απόπειρα ανάλυσης των διηγημάτων τα οποία είναι επηρεασμένα από την ιατρική καθημερινότητα. Στη συνέχεια σχολιάζονται και προσεγγίζονται ερμηνευτικά τα διηγήματα του Περικλή Σφυρίδη με τα οποία θίγει ζητήματα ιατρικής πρακτικής μέσα από μία ηθική οπτική. Τέλος, μελετήθηκαν κάποια από τα ερωτικά διηγήματα του, τα οποία σχετίζονται με την ιατρική επιστήμη. Τα ερωτήματα που προέκυψαν από τη μελέτη του έργου του είναι τα εξής: πώς επιτυγχάνεται η σύνδεση της ιατρικής με τη λογοτεχνία και ποια εκφραστικά μέσα χρησιμοποιούνται για την καλύτερη συνύπαρξη τους; Η συνάντηση με τον συγγραφέα και η συνομιλία μαζί του συνέβαλε σημαντικά στην καλύτερη κατανόηση του έργου του.

ABSTRACT

This thesis was carried out in the framework of the postgraduate program of Modern Greek Philology at the Faculty of Philology, Philosophical School, of the University of Ioannina. The subject of this thesis is the medical short stories of the cardiologist-writer Periklis Sfyridis, as well as the coexistence of medicine and literature. The medical short stories of Periklis Sfyridis were examined based on three axes. First, an attempt was made to analyze his medical short stories, which are influenced by the daily medical practice. An effort was made to comment on and interpret his short stories, through which he addresses issues of medical practice from an ethical perspective. We also studied some of his erotic themed short stories, where medical science is integrated. The questions that arose from the study of his work are how the connection between medicine and literature is achieved and what motives are used to ensure their better coexistence. Meeting with him personally helped us to gain a better understanding of his work.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού προγράμματος του Τομέα Μεσαιωνικής και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Η εργασία αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο της εξοικείωσής μου με τη βιβλιογραφική έρευνα. Η εργασία εστιάζεται στα ιατρικά διηγήματα του Περικλή Σφυρίδη. Η υλοποίησή της επιτεύχθηκε με τη βοήθεια σημαντικών ανθρώπων. Για τους λόγους αυτούς θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον συγγραφέα Περικλή Σφυρίδη, το έργο του οποίου και η γνωριμία μαζί του ήταν για μένα η κινητήρια δύναμη για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας. Η αρωγή του στο εγχείρημα μου ήταν πολύτιμη. Τον ευχαριστώ από την καρδιά μου. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την κα Σωτηρία Σταυρακοπούλου, Καθηγήτρια του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, η οποία μου πρόσφερε πολύτιμο υλικό και χρήσιμες πληροφορίες για το θέμα της εργασίας μου. Θερμά ευχαριστώ την επόπτρια καθηγήτρια του παρόντος έργου, Δέσποινα Παπαστάθη, η οποία με τις κατάλληλες συμβουλές, την άμεση ανταπόκριση και την καθοδήγηση της συνέβαλε στην ολοκλήρωση της εργασίας. Η κίνησή μου να αποδώσω ευχαριστίες είναι πολύ μικρή μπροστά στην σπουδαία συμβολή τους. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, η οποία πάντα με στηρίζει σε κάθε μου νέο βήμα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα ερευνητική εργασία εστιάζει το ενδιαφέρον της σε λογοτεχνικά έργα τα οποία είναι επηρεασμένα από την ιατρική. Η σχέση της Ιατρικής με τη Λογοτεχνία ακολουθεί μία μακραίωνη παράδοση, καθώς η γλώσσα, η επικοινωνία και η θεραπεία συνιστούν κοινούς άξονες αυτών. Στο κέντρο της Ιατρικής¹ και της Λογοτεχνίας² βρίσκεται ο Άνθρωπος, μιας και αποσκοπούν, η κάθε μια με τον δικό της τρόπο, στη διατήρηση της υγείας και στην ίαση όσων νοσούν.

1. Σκοπός της παρούσας εργασίας

Η παρούσα εργασία ασχολείται με τα διηγήματα του Περικλή Σφυρίδη που σχετίζονται με τη ζωή του γιατρού. Τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία προέκυψαν αφορούν στη σχέση της ιατρικής με τη συγγραφική ιδιότητα του Σφυρίδη. Η πορεία της μελέτης στηρίχτηκε σε κοινούς άξονες στους οποίους ο συγγραφέας αναπτύσσει το έργο του. Ο Περικλής Σφυρίδης συνθέτει το έργο του με βάση τα γεγονότα και τα σημεία της ιατρικής πραγματικότητας, τα οποία γνωρίζει καλά. Πρωταρχικός στόχος της εργασίας, είναι ο εντοπισμός και σχολιασμός των στοιχείων της καθημερινότητας του γιατρού-λογοτέχνη μέσα στο λογοτεχνικό έργο του Σφυρίδη. Στη συνέχεια, μας απασχολούν οι ηθικές δυστοπίες που χαρακτηρίζουν συχνά το ιατρικό επάγγελμα. Τέλος, μελετήσαμε τις όψεις της ιατρικής πράξης σε κάποια από τα ερωτικά διηγήματά του συγγραφέα.

- Η επιλογή του θέματος της παρούσας εργασίας γίνεται με απώτερο στόχο να παρουσιαστεί η συνύπαρξη της λογοτεχνίας με το ιατρικό πεδίο. Η σύνδεση του ιατρού με τον λογοτέχνη έχει ως αποτέλεσμα μία πρωτοποριακή και ρεαλιστική γραφή.
- Η μεθοδολογία της παρούσας εργασίας είναι βιβλιογραφική. Η μελέτη μας βασίστηκε στο πρωτογενές υλικό, δηλαδή στα έργα του συγγραφέα, καθώς, επίσης, και σε δευτερογενές υλικό, που είναι οι κριτικές, οι οποίες έχουν δημοσιευθεί με αφορμή το έργο του. Επιπρόσθετο και πολύτιμο υλικό που χρησιμοποιήθηκε για την εις βάθος κατανόηση του θέματος της εργασίας

¹ Δημήτρης Δημητράκος (1953:3404).

² Δημήτρης Δημητράκος (1953:4371).

είναι η συνέντευξη που μας παραχώρησε ο Περικλής Σφυρίδης, την οποία δημοσιεύουμε στο Παράρτημα της εργασίας.³ Η παρούσα εργασία αποτελείται από εισαγωγή, τρία κεφάλαια, παράρτημα και βιβλιογραφία. Στην Εισαγωγή συζητάμε εν συντομία τη σχέση ιατρικής και λογοτεχνίας, γραμματολογικά στοιχεία του συγγραφέα και θέτουμε τον στόχο της εργασίας μας. Στο 1^ο κεφάλαιο σχολιάζουμε γεγονότα και θέματα της ιατρικής καθημερινότητας. Στο 2^ο κεφάλαιο ερμηνεύουμε τα δυστοπικά χαρακτηριστικά του ιατρικού επαγγέλματος και στο 3^ο κεφάλαιο αναλύουμε κάποια από τα ερωτικά διηγήματα του Περικλή Σφυρίδη, τα οποία εμπεριέχουν θέματα ιατρικού ενδιαφέροντος.

Για τα ιατρικά διηγήματα του Σφυρίδη χρησιμοποιήσαμε την έκδοση: Περικλής Σφυρίδης (2016), *Τα Κοινωνικά διηγήματα*, επιμέλεια-εισαγωγή: Σωτηρία Σταυρακοπούλου, Αθήνα: Εκδόσεις του Βιβλιοπωλείου της Εστίας. Για τα ερωτικά διηγήματα του Σφυρίδη χρησιμοποιήσαμε την έκδοση: Περικλής Σφυρίδης (2013), *Τα ερωτικά*, επιμέλεια-εισαγωγή: Σωτηρία Σταυρακοπούλου, Θεσσαλονίκη: Ιανός.

2. Σχέση λογοτεχνίας και ιατρικής

Στην αρχαιότητα ο θεός Απόλλων θεράπευε τους ασθενείς και συνάμα χορηγούσε τις ασθένειες. Μέσα από την ιατρική καλλιεργούσε τόσο την αναλγησία, όσο και την ευαισθησία των ανθρώπων. Οι ιατροί μέσω της επιστήμης τους έρχονται καθημερινά αντιμέτωποι με τον ανθρώπινο πόνο ενισχύοντας είτε την ανοχή των ασθενών σε αυτόν, είτε την ευαισθησία τους απέναντι σε αυτόν. Αντίστοιχα, η λογοτεχνία στοχεύει στην ευαισθητοποίηση του αναγνώστη. Η σχέση ιατρικής και λογοτεχνίας αποκτά τρεις εκφάνσεις: α) η ιατρική προσφέρει θέματα σημαντικά στη λογοτεχνία, β) η λογοτεχνία εκλαϊκεύει κρίσιμα θέματα της ιατρικής και προσφέρει χρήσιμα για

³ Η συνέντευξη με τον Περικλή Σφυρίδη έγινε στις 29.07.2024 στο σπίτι του στη Θεσσαλονίκη. Η συζήτηση δημοσιεύεται στο Παράρτημα της παρούσας εργασίας. Ο συγγραφέας έχει παραχωρήσει αρκετές συνεντεύξεις, ενδεικτικά αναφέρουμε, στον Γιώργο Γαλάντη (1991), που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *Διαβάζω*, στον Μάνο Κοντολέοντα (2003) που δημοσιεύτηκε στη *Φιλολογική Βραδινή*, στον Ηλία Γκρη (2004) *Ο Περικλής Σφυρίδης χωρίς περιστροφές*, Θεσσαλονίκη: Ιανός, στη Χλόη Κουτσομπέλη (2010) που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *Ένεκεν*, τχ15, στον Παναγιώτη Γούτα (2010), *Αποκούμπι στην κουβέντα με τον Περικλή Σφυρίδη*, Εκδόσεις Μπιλιέτο, στη Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2013) που δημοσιεύθηκε στην *Κλεψύδρα*, τχ4.

όλους παραδείγματα, γ) η λογοτεχνία επιδρά στην υποκειμενικότητα του ασθενούς και του γιατρού με τρόπο θεραπευτικό.⁴

Πολλοί γιατροί οδηγήθηκαν μέσα από το επάγγελμα τους στη λογοτεχνία. Η σύνδεση αυτών των δύο ιδιοτήτων, δηλαδή του γιατρού και του λογοτέχνη, είναι σύνηθες φαινόμενο στην παγκόσμια λογοτεχνία. Υπάρχει μεγάλος αριθμός Ελλήνων γιατρών λογοτεχνών. Ανάμεσα τους αξίζει να αναφέρουμε τους Μανόλη Αναγνωστάκη, Ανδρέα Καρκαβίτσα, Τάκη Σινόπουλο, Γιώργο Χειμωνά, Θανάση Χατζόπουλο, κ.α.⁵ Η επαφή της ιατρικής με τη λογοτεχνία κατά τον Ιταλό συγγραφέα Κάρλο Κατάνεο λειτουργεί συμπληρωματικά η μία για την άλλη. Άλλωστε, η συναναστροφή του γιατρού με τους ανθρώπους αποτελεί τη κινητήρια ώθηση στην κλίση του προς την ενασχόληση με την τέχνη και ειδικότερα με τη λογοτεχνία.⁶

Η σχέση της ιατρικής με τις τέχνες ξεκινά από την κλασική αρχαιότητα και την ολιστική ιατρική του Ιπποκράτη. Σταδιακά η σύγχρονη ιατρική επιστήμη αναπτύχθηκε έχοντας ως επίκεντρο την ερμηνεία του κόσμου και όχι μόνο της επιστήμης. Σημαντικός σταθμός στη μακραίωνη πορεία της αντίληψης του ρόλου της ιατρικής στην κοινωνία, συνιστά η ένταξη της διδασκαλίας της λογοτεχνίας στις ιατρικές σχολές, αρχής γενομένης σε αυτές των ΗΠΑ, από τη δεκαετία του 1970 και εξής. Η μελέτη της λογοτεχνίας για τους επιστήμονες του ιατρικού χώρου είναι ωφέλιμη. Η λογοτεχνία απαιτεί επαρκείς αναγνώστες μέσω της παρατήρησης και της ερμηνείας των ιστοριών. Αντίστοιχα, στην ιατρική ο γιατρός πρέπει να μπορεί να κατανοήσει τις αφηγήσεις των ασθενών του, να συναισθανθεί όσα βιώνουν, ώστε να αποκτήσει μια συνολική εικόνα γι' αυτούς. Άλλωστε, όπως σημειώνει ο Στέλιος Αντωνιάδης, Καθηγητής παιδο-καρδιολογίας και συγγραφέας:

Έχω πει πολλές φορές ότι εάν διαβάσεις πολλά ιατρικά βιβλία, εάν δουλέψεις σκληρά, εάν εφημερεύσεις μερόνυχτα γιατρός μπορείς να γίνεις ακόμα και καλός γιατρός μπορείς να γίνεις αλλά, κατά τη γνώμη και από την εμπειρία μου, πολύ καλός γιατρός δύσκολα μπορείς να γίνεις. Για να κατορθώσεις αυτό το θαυμαστό επίτευγμα, για να φτάσεις σε εκείνο το ζηλευτό σκαλί πρέπει να έχεις καλλιέργεια και ευαισθησία. Και πρέπει να τονίσουμε ότι η καλλιέργεια δεν είναι μια αόριστη έννοια, ένας ασαφής προσδιορισμός αλλά κάτι που έχει απόλυτη σχέση με τα

⁴ Άντα Κατσίκη- Γκίβαλου (1998: ix).

⁵ Γιάννης Κουβαράς (1990:77-79).

⁶ Φοίβος Γκικόπουλος (25.11.2019).

εκτός ιατρικής ενδιαφέροντα του γιατρού και πιο συγκεκριμένα με την παιδεία του, τα βιβλία που διάβασε (εννοείτε τα εκτός ιατρικής), τις θεατρικές παραστάσεις που παρακολούθησε, τα μουσικά ακούσματα, τη σχέση του με την τέχνη και πολλά άλλα.⁷

Η επίδραση της ιατρικής στη λογοτεχνία και πιο ειδικά στη νεοελληνική λογοτεχνία απασχόλησε αρκετούς μελετητές. Ο Γεράσιμος Ρηγάτος με τη διπλή ιδιότητα του γιατρού και του κριτικού λογοτεχνίας αναδεικνύει την άρρηκτη σύνδεση της ιατρικής με την λογοτεχνία. Στα κείμενά του αποτυπώνει την ιατρική λειτουργία της λογοτεχνίας,⁸ σχολιάζοντας έργα καλλιτεχνών τα οποία αισθητοποιούν τη σχέση του ανθρώπου με την υγεία και τη νόσο. Τον ενδιαφέρουν τα διαχρονικά ιατρικά προβλήματα τα οποία βρίσκουν ανταπόκριση στη λογοτεχνία.⁹ Ας μην ξεχνάμε, επίσης, πως η συχνότητα της συνύπαρξης της ιδιότητας του γιατρού και του λογοτέχνη δημιούργησε τη «Διεθνή Εταιρεία Ιατρών συγγραφέων». Ο γιατρός και ο συγγραφέας διαπαιδαγωγούνται από τη μοίρα και τον θάνατο. Η λογοτεχνία παράγεται από μία εσωτερική παρόρμηση του δημιουργού. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με το ιατρικό πεδίο.¹⁰

3. Ο Περικλής Σφυρίδης ως μελέτη περίπτωσης

Η καθημερινότητα διατρέχει στο σύνολό της τη διηγηματογραφία του Περικλή Σφυρίδη, ο οποίος, όπως ορθά σημειώνει ο Βαγγέλης Χατζηβασιλείου,

αντλεί τα θέματά του από την πλούσια κοινωνική παρακαταθήκη του ιατρικού επαγγέλματος, από όλα εκείνα που συλλαμβάνει το βλέμμα ενός γιατρού κατά την καθημερινή άσκηση της πρακτικής του, ανεξάρτητα από το πότε αποφασίζει να εμφανιστεί ο ίδιος στην αφήγηση διαμέσου του αυτοβιογραφικού του προσωπείου. Έρωτες, ανθρώπινα ναυάγια, αρρώστιες, αποτυχημένες ή επιτυχημένες καριέρες, απάτες, ληστείες, καβγάδες, γάμοι, συνοικέσια, χωρισμοί, συζυγικές απιστίες, περιστασιακοί ή μόνιμοι δεσμοί, απληστίες, μνημόσυνα,

⁷ Στέλιος Χ. Αντωνιάδης (2022: 3).

⁸ Άντα Κατσίκη- Γκίβαλου (1998: ix,x)

⁹ Γεράσιμος Ρηγάτος (1998:1)

¹⁰ Φοίβος Γκικόπουλος (07/08/2016).

φιλικές επαφές, ξαφνικές ή προβλέψιμες εχθρότητες: στο καλάθι του συγγραφέα χωρούν τα πάντα, αρκεί να είναι απολύτως χειροπιαστά και συγκεκριμένα.¹¹

Η περιγραφή της καθημερινότητας, επιτυγχάνεται έπειτα από τη παρατηρητική ματιά του καρδιολόγου γιατρού.¹² Ο ιατρός-συγγραφέας καταγράφει μέσα από το έργο του, τα βιώματα του γιατρού και τις εμπειρίες που είχε με τους ασθενείς του. Ο Σφυρίδης με πολύχρονη εμπειρία στον χώρο,¹³ διηγείται περιστατικά που συνάντησε στο επαγγελματικό του περιβάλλον. Ο ίδιος από «πρώτο χέρι» μας περιγράφει εμπειρίες οι οποίες είναι στενά συνδεδεμένες με την ιατρική πρακτική και ηθική. Τα προσωπικά του βιώματα με τη βοήθεια της μνήμης μεταπλάθονται σε πεζογραφικό λόγο,¹⁴ χωρίς να λησμονείται η ιατρική εμπειρία.

Ο Σφυρίδης επιλέγει συνειδητά μέσα από τα διηγήματα του να δημιουργήσει λογοτεχνία επηρεασμένη από τις ιατρικές του εμπειρίες. Περιστατικά της ιατρικής καθημερινότητας αναδιπλώνονται σε μικρής φόρμας αφηγήματα. Η επιλογή της μορφής του διηγήματος δεν είναι τυχαία στο έργο του. Το βίωμα το οποίο μετουσιώνεται σε λόγο ταιριάζει καλύτερα στη μορφή του διηγήματος. Ο λογοτέχνης ισχυρίζεται ότι οι περισσότεροι διηγηματογράφοι είναι βιωματικοί,¹⁵ καθώς και πως η ιατρική πράξη τον βοήθησε να χειριστεί τον λογοτεχνικό του κόσμο με αξιοπρέπεια.¹⁶ Οι περισσότεροι κριτικοί, οι οποίοι έχουν ασχοληθεί με το συγγραφικό έργο του Σφυρίδη, του αποδίδουν τον χαρακτήρα του αυτοβιογραφικού.¹⁷ Ο ίδιος υποστηρίζει ότι δεν μπορεί να υπάρξει λογοτεχνία χωρίς την επιρροή από τη προσωπική εμπειρία,¹⁸ ενώ η σχέση της ιατρικής με την πεζογραφία ενισχύεται από τη συνύπαρξη του ρεαλισμού και της φαντασίας.¹⁹ Άλλωστε, όσοι έχουν σπουδάσει

¹¹ Βαγγέλης Χατζηβασιλείου (2018: 160).

¹² Βαγγέλης Χατζηβασιλείου (08.01.2012).

¹³ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:37).

¹⁴ Δέσποινα Παπαστάθη (2023:229-231).

¹⁵ Περικλής Σφυρίδης (2005:381).

¹⁶ Παναγιώτης Γούτας (2010:19) Ο Περικλής Σφυρίδης ομολογεί σε συνέντευξη που παραχώρησε στον Παναγιώτη Γούτα πως «Πιστεύω ότι στην ιατρική οφείλω την αξιοπρέπεια μου ως λογοτέχνης».

¹⁷ Ανάμεσα τους και ο Παναγιώτης Γούτας ο οποίος τον χαρακτηρίζει ως «συνειδητά βιωματικό λογοτέχνη». Βλ. Παναγιώτης Γούτας (2010:28).

¹⁸ Παναγιώτης Γούτας(2010:29) Ο Περικλής Σφυρίδης σε συνομιλία του με τον Παναγιώτη Γούτα ομολογεί την ύπαρξη σύνδεσης των προσωπικών βιωμάτων του με τα λογοτεχνικά του έργα.

¹⁹ Συνυπάρχουν δηλαδή στο κείμενο του επισημασμένα στοιχεία με έντονη ρεαλιστικότητα. Βλ. Τάσος Καλούτσας (1998:96).

ιατρική, όπως υποστηρίζει ο Σφυρίδης, έχουν πλεονέκτημα γιατί βλέπουν τη ζωή από μια διαφορετική άποψη από αυτή των υπόλοιπων ανθρώπων.²⁰

Ο Σφυρίδης έχει γράψει πολλά διηγήματα και δύο μυθιστορήματα που έχουν ως θέμα τις εμπειρίες του από τον επαγγελματικό του χώρο.²¹ Στην ουσία παρουσιάζει με τη ρεαλιστική και αληθοφανή γραφή του γεγονότα τα οποία εκτυλίσσονται στον ιατρικό χώρο.²² Ειδικότερα, στο έργο του κυριαρχούν θέματα όπως το AIDS, το δίλημμα της ευθανασίας, η μεταμόσχευση νεφρού, η αναξιοκρατία που επικρατεί στα νοσοκομεία, το «φακελάκι» και ο εγκλεισμός λόγω της πανδημίας της Covid-19. Η κινητήρια δύναμη που τον ώθησε να γράψει κείμενα με ιατρικό περιεχόμενο ήταν η ανάγκη ψυχικής και συναισθηματικής ανακούφισης. Η γραφή λειτουργεί λυτρωτικά για τον ίδιο, αφού καταγράφει γεγονότα του ιατρικού τομέα τα οποία τον πλήγωναν και μέσω της γραφής είναι σαν να ξορκίζει το κακό.²³

Πολλοί μελετητές του έργου του υποστηρίζουν πως ο συγγραφέας φωτίζει απόκρυφες στιγμές της ιατρικής πράξης. Η επιλογή αυτή γίνεται με σκοπό την ανάγκη του συγγραφέα να καταγγείλει τα όσα συμβαίνουν και δεν είναι δυνατόν να ειπωθούν.²⁴ Παρά όλα αυτά, ο Σφυρίδης θεωρεί ότι το κίνητρο του για την συγγραφή ιατρικών κυρίως διηγημάτων είναι, όπως ήδη αναφέραμε, η ανακούφιση μέσω του ιαματικού ρόλου της γραφής. Ο ίδιος σχολιάζοντας τα διηγήματα του αναφέρει:

Με πείραζε το γεγονός ότι η ιατρική, μετατρέποταν σε απρόσωπη εταιρεία παροχής ιατρικών υπηρεσιών, η ποιότητα των οποίων δεν εξαρτάται από τη συγκεκριμένη ανάγκη που έχει ο κάθε άρρωστος, αλλά από τα πόσα χρήματα έχει στην τσέπη του.[...] Το μέρος του πεζογραφικού μου έργου θεωρήθηκε από κάποιους ως προσπάθεια καταγραφής και καταγγελίας[...] πρέπει να δηλώσω κατηγορηματικά ότι δεν υπήρξε αυτή η πρόθεση μου [...] Το κίνητρο για να γράψω όλα αυτά τα διηγήματα παρέμενε το ίδιο: το γράψιμο λειτουργούσε μέσα μου ανακουφιστικά για ό,τι έβλεπα γύρω μου και με έπνιγε.²⁵

²⁰ Βλ. την απάντηση του Σφυρίδη στην Ερώτηση 2 της συνέντευξής του στο Παράρτημα της παρούσας εργασίας.

²¹ Δέσποινα Παπαστάθη (2023:231).

²² Κάρολος Τσίζεκ (1990:92).

²³ Δέσποινα Παπαστάθη (2023:231-232).

²⁴ Ο Μανόλης Ξεζάκης θεωρεί ότι μέσα από την *Μεταμόσχευση νεφρού*, ο Σφυρίδης «καταγγέλλει» γεγονότα του ιατρικού χώρου. Αντίστοιχα σημεία καταγγελίας εντοπίζονται και στα ιατρικά του διηγήματα. Μανόλης Ξεζάκης (Απρίλιος 2003:40).

²⁵ Περικλής Σφυρίδης (2005:383-384).

Ο συγγραφέας γίνεται μάρτυρας της κατάστασης που επικρατεί στον ιατρικό τομέα. Η κίνηση αυτή αποτελεί μία χειρονομία δικαίωσης για τα τεκταινόμενα συμβάντα της ιατρικής.²⁶

Ο Σφυρίδης εστιάζει μέσα από το έργο του στον άνθρωπο.²⁷ Το ίδιο συμβαίνει και με την ιατρική πράξη η οποία είναι ανθρωποκεντρική. Ο ίδιος μέσω των μνημονικών διαδικασιών επιχειρεί να ψυχογραφήσει και να σκιαγραφήσει κυρίως ανθρώπινα πρόσωπα και όχι τοπία.²⁸ Η ιατρική του ιδιότητα, ενισχύει την αφοσίωσή του στον άνθρωπο και επηρεάζει την εστίαση στο έργο του.

4. Γραμματολογικά στοιχεία του Περικλή Σφυρίδη

Ο Περικλής Σφυρίδης γεννιέται το 1933 στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Εργάστηκε ως γιατρός με την ειδικότητα του καρδιολόγου μέχρι το 1994. Επίσης, την περίοδο 1975-1981 διετέλεσε πρόεδρος του Ιατρικού συλλόγου της Θεσσαλονίκης.²⁹ Στα ελληνικά γράμματα εμφανίστηκε το 1974 με την έκδοση της ποιητικής συλλογής *Περιστάσεις*.³⁰ Τα έτη 1985-1990 ανέλαβε την έκδοση του περιοδικού *Παραφυσάδα* της Θεσσαλονίκης. Επίσης, συμμετείχε ενεργά στο περιοδικό *Διαγώνιος* του Ντίνου Χριστιανόπουλου. Το χρονικό διάστημα 1987-1996 υπήρξε σύμβουλος έκδοσης του περιοδικού *Τραμ*.³¹ Έχει γράψει αρκετές μελέτες για ζωγράφους και πεζογράφους της Θεσσαλονίκης. Επιπλέον, έχει δημοσιεύσει μεγάλο αριθμό διηγημάτων και κάποια μυθιστορήματα.³² Η εκδοτική του συχνότητα δηλώνει την έντονη συγγραφική δραστηριότητά του.³³ Ο Περικλής Σφυρίδης έχει τιμηθεί από τον Δήμο Θεσσαλονίκης για το πεζογραφικό και το κριτικό του έργο.³⁴

²⁶ Ο Περικλής Σφυρίδης αυτοβιογραφείται και θίγει στοιχεία της ιατρικής επικαιρότητας με σκοπό να ανακουφιστεί ψυχικά και συναισθηματικά. Βλ. Λίζυ Τσιριμώκου (2000:415).

²⁷ Άννα Αφεντουλίδου (2023:80).

²⁸ Άννα Αφεντουλίδου (2023:81).

²⁹ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:311).

³⁰ Η ποιητική συλλογή κυκλοφορεί το 1974 από τις εκδόσεις «Θεσσαλονίκη».

³¹ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:311).

³² Τα μυθιστορήματα τα οποία έχουν δημοσιευθεί είναι *Ψυχή μπλε και κόκκινη* (1996) Αθήνα: Καστανιώτης, *Μεταμόσχευση νεφρού* (2000) Αθήνα: Καστανιώτης και *Καρκίνος* (2018) Αθήνα: Εστία. Τα δύο τελευταία έχουν ιατρικό περιεχόμενο. Βλ. Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:311-312).

³³ Αλέξης Ζήρας (2000:7).

³⁴ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:311).

Από γραμματολογική άποψη ο Σφυρίδης εντάσσεται στη λεγόμενη δεύτερη μεταπολεμική γενιά. Οι λογοτέχνες αυτής της γενιάς στράφηκαν στη ρεαλιστική γραφή απεικονίζοντας τις τραυματικές τους εμπειρίες.³⁵ Σύμφωνα με τον Αλέξη Ζήρα

*Στον Χριστιανόπουλο, όπως και στον Ιωάννου, αλλά και στους νεότερους του κύκλου, τον Τόλη Καζαντζή, τον Γιάννη Μπαμπατζάνη, ως ένα βαθμό τον Σάκη Παπαδημητρίου, και βέβαια τον Σφυρίδη, τον Κώστα Ριτσώνη, και τον Σάκη Τότλη, υπάρχει ένας αφηγηματικός μινιμαλισμός που είναι το αποτέλεσμα ενός μηχανισμού ανάκλησης και ανακύκλωσης περιστατικών ενός προσωπικού βίου ριγμένου στην μάταιη αναζήτηση ενός κόσμου «καθαρού».*³⁶

Στον πυρήνα του έργου του Σφυρίδη βρίσκεται, ο έρωτας και ο θάνατος.³⁷ Επιλέγει να αναδειξεί τα παραπάνω θέματα με τη μορφή του διηγήματος. Πολλοί μελετητές διέκριναν τα διηγήματα του σε τέσσερις κατηγορίες, διακρίνοντάς τα σε ερωτικά, ιατρικά, φιλοζωικά και διηγήματα στα οποία προβάλλεται η παλίνδρομος μνήμη.³⁸

Ο λογοτέχνης-ιατρός αναπτύσσει θέματα παρμένα από τον προσωπικό του βίο, προβάλλοντας τον αστικό, κυρίως, χώρο. Σύμφωνα με τον Αλέξη Ζήρα αιτία της λογοτεχνικής του δημιουργίας είναι η «ουσιαστική κατανόηση του βίου μας».³⁹ Τα ερωτικά του διηγήματα είναι διαμορφωμένα με βάση τη μνήμη και τη φαντασία. Αυτό που είναι ξεχωριστό σε αυτή τη κατηγορία είναι η κατακλείδα κάθε διηγήματος. Συνήθως ο αφηγητής καταλήγει με τη διάψευση των ονείρων.⁴⁰ Παρά όλα αυτά, σε αυτή τη κατηγορία υπάρχουν και ερωτικά κείμενα με ιατρικό περιεχόμενο,⁴¹ χωρίς η ιατρική να έχει τον κυρίαρχο ρόλο.⁴² Στα διηγήματα στα οποία πρωταγωνιστούν τα ζώα παρατηρούμε τον αναστοχασμό με βάση το δίπολο ζωή-θάνατος.⁴³ Στην τέταρτη κατηγορία των διηγημάτων εντάσσονται αφηγήματα στα οποία ο λογοτέχνης «παλινδρομεί» ανάμεσα σε περιστατικά της νεανικής και της πιο ώριμης ηλικίας του.

³⁵ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:11-12).

³⁶ Αλέξης Ζήρας (2000:15).

³⁷ Περικλής Σφυρίδης (2005:386).

³⁸ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:17).

³⁹ Αλέξης Ζήρας (2005:9-15).

⁴⁰ Αλέξης Ζήρας (2000:25).

⁴¹ Στα ερωτικά διηγήματα με ιατρικό περιεχόμενο ανήκουν ενδεικτικά: «Η Έφη», «Η έκτρωση», «Καρτέλα ασθενούς», «Το ατύχημα».

⁴² Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:37).

⁴³ Αλέξης Ζήρας (2000:33).

Το ερωτικό στοιχείο ενυπάρχει και σε αυτή τη κατηγορία. Η μόνη διαφοροποίηση έγκειται στην εστίαση του ερωτικού στοιχείου στην τρίτη ηλικία.⁴⁴ Ο λογοτέχνης συντάσσει αφηγήματα παρακινημένος από το συναίσθημα και όχι τη λογική.⁴⁵

Οι τόποι στο έργο του είναι συχνά η Θεσσαλονίκη και η Σκύρος, πιο σπάνια εμφανίζονται η Αθήνα αλλά και τόποι μακρινοί όπως είναι η Ινδία.⁴⁶ Οι αφηγηματικές τεχνικές τις οποίες χρησιμοποιεί ποικίλλουν. Ο πεζογράφος επιλέγει τακτικά τη σύνθεση μικρής έκτασης αφηγημάτων. Ο Σφυρίδης, όπως και ο κύκλος της *Διαγωνίου*, ακολουθούν το μοντέλο της ρεαλιστικής αφήγησης. Ο πεζογράφος χρησιμοποιεί συχνά το προσωπείο του Πέτρου, ο οποίος άλλοτε είναι δικηγόρος, άλλοτε γιατρός. Ο ρόλος του είναι κάποιες φορές πρωταγωνιστικός και άλλες δευτερεύων.⁴⁷ Η επιλογή αυτή αποσκοπεί στην αποστασιοποίηση των συμβάντων στα οποία εμπλέκεται.⁴⁸ Σταδιακά αποχωρίστηκε από την περσόνα αυτή.⁴⁹ Στο έργο του, επίσης, κυριαρχεί το χιούμορ, οι ζωντανοί διάλογοι, ενώ είναι συχνές οι ανατροπές. Η τεχνική *in media res*, η παλινδρόμηση και οι μικρές ψηφιδωτές ιστορίες εντοπίζονται τακτικά στο έργο του.⁵⁰

⁴⁴ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:17).

⁴⁵ Η παραπάνω άποψη του Περικλή Σφυρίδη διατυπώθηκε σε συνομιλία που είχε με τον Γιώργο Γαλάντη το 1991 και δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *Διαβάζω*. Γιώργος Γαλάντης (1991:48).

⁴⁶ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:81-85).

⁴⁷ Αλέξης Ζήρας (2000:10).

⁴⁸ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:92)

⁴⁹ Ο ίδιος σε συνέντευξη που μου παραχώρησε στις 29.07.2024 ομολόγησε πως θα ήταν αστείο να χρησιμοποιεί την περσόνα του Πέτρου. Η λογοτεχνική του διαδρομή δεν του επιτρέπει πλέον αυτού του είδους την αποποίηση και αποστασιοποίηση.

⁵⁰ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:85-89).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ

Η ιατρική πρακτική είναι αποτυπωμένη στο συγγραφικό έργο του Σφυρίδη. Ο λογοτέχνης καταγράφει μία σειρά από γεγονότα στον ιατρικό χώρο, έτσι, ο λογοτεχνικός κόσμος του Σφυρίδη διαμορφώνεται από την ιατρική του πραγματικότητα. Η παρατήρηση λειτουργεί βοηθητικά για τη σύνθεση ενός αντικειμενικού και ρεαλιστικού λόγου.⁵¹ Τα σημεία αυτά θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε και να σχολιάσουμε σε αυτό το πρώτο κεφάλαιο.

1.1 Η υποχρέωση εκτέλεσης του ιατρικού καθήκοντος

Ο συγγραφέας μέσα από τα διηγήματα του τονίζει άμεσα το ιατρικό καθήκον, τονίζοντας την υποχρέωση του ιατρού να εκτελέσει το λειτούργημα του, κάθε ώρα και στιγμή. Το στοιχείο αυτό εμφανίζεται στα διηγήματα της συλλογής *Μισθός Ανθυπιάτρου*.⁵² Η συλλογή αποτελείται από μικρά σε έκταση αφηγήματα με θέματα παρμένα από τη καθημερινή ζωή του επαγγέλματος του ιατρού, αποτυπωμένα με λιτό και καθαρό λόγο.⁵³ Στην ουσία γίνεται προσπάθεια επαναπροσδιορισμού του υποκειμένου με κείμενα εξομολογητικού χαρακτήρα.⁵⁴ Στη συλλογή παρουσιάζονται απρόοπτα περιστατικά και δυσκολίες που μπορεί να συναντήσει ένας γιατρός κατά την ιατρική του θητεία. Ο τρόπος προσέγγισης του θέματος ενισχύει την οπτική ενός ευσυνειδήτου «ανθρωποεπιστήμονα», καθώς δίνεται μία κοινωνική διάσταση στον ρόλο του γιατρού.⁵⁵

Ο ρεαλισμός και η φαντασία είναι καθοριστικά για τη διαμόρφωση των «ιατρικών» αυτών κειμένων. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί πρώτο και τρίτο πρόσωπο αφήγησης για να προσφέρει στον λόγο του μεγαλύτερη ειλικρίνεια. Όπως σημειώνει ο Τάσος Καλούτσας:

Ο αφηγητής χρησιμοποιεί το πρώτο πρόσωπο σε όλα τα αφηγήματα [...]θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς εκ προοιμίου πως ο Π.Σ. θέλησε να μιλήσει με ειλικρίνεια και να στηλιτεύσει με θάρρος όπου έκρινε πως ήταν απαραίτητο και,

⁵¹ Βαγγέλης Χατζηβασιλείου (07.01.2012).

⁵² Η συλλογή αυτή κυκλοφορεί για πρώτη φορά το έτος 1987 στην Αθήνα με τις εκδόσεις Υάκινθος. Δημοσιεύεται για δεύτερη φορά το 1995 στην Παιανία με τις εκδόσεις Μπιλιέτο.

⁵³ Π. Δρακόπουλος (1988:77).

⁵⁴ Ιγνάτης Χουβαρδάς (2023:318).

⁵⁵ Γιώργος Αλεξίου (1988:82).

*προπαντός, να μη συγκαλύψει κάποιες σαθρές καταστάσεις που εξυφαίνονται γύρω τους.*⁵⁶

Στη κατηγορία των ιατρικών διηγημάτων, ο αναγνώστης εντοπίζει λεπτομέρειες από το ιατρικό επάγγελμα, τη καθημερινότητα του ιατρικού προσωπικού σε δημόσια νοσοκομεία και ιδιωτικά ιατρεία.⁵⁷ Ο Περικλής Σφυρίδης με την ιδιότητα του γιατρού μας αφηγείται σημεία από την ιατρική του εμπειρία. Περιγράφει ποικίλα περιστατικά που γνώρισε σε νοσοκομεία, ιατρεία καθώς και τις συμπεριφορές των ασθενών και των γιατρών.⁵⁸ Ο Σφυρίδης μετουσιώνει σε λόγο ανάλαφρες σύντομες ιστορίες βιωματικού χαρακτήρα, οι οποίες είναι βασισμένες σε θέματα καθημερινά της ιατρικής του πραγματικότητας.⁵⁹

Η υποχρέωση του γιατρού να εξετάζει ασθενείς οποιαδήποτε χρονική στιγμή, ακόμη και τα άγρια μεσάνυχτα αναδεικνύεται στο διήγημα «Άγρια μεσάνυχτα».⁶⁰ Ο αφηγητής σε πρώτο πρόσωπο περιγράφει την εκτέλεση του ιατρικού καθήκοντος κάτω από αντίξοες συνθήκες. Ειδικότερα, στις «*δύο μετά τα μεσάνυχτα, μήνας Γενάρης, κι έξω χιονιάς*»,⁶¹ ο γιατρός οδηγείται σε ένα χοιροτροφείο για να εξετάσει μία ηλικιωμένη γυναίκα. Μία αντίστοιχη περίπτωση παρουσιάζεται και στο διήγημα «Έκτακτο περιστατικό». Ο γιατρός καλείται να εξετάσει στην οικία του, το βράδυ μία γριά η οποία είχε πνευμονικό οίδημα. Η επίσκεψη της ασθενούς τάραξε όχι μόνο τον γιατρό αλλά και την οικογένεια του. Διαβάζουμε:

*Ξύπνησα απ' το κουδούνισμα του θυροτηλεφώνου, που βρίσκεται κοντά στην κρεβατοκάμαρα των παιδιών. Πρώτος σηκώθηκε ο μικρός μου γιος που πάτησε το κουμπί ν' ανοίξει η εξώθυρα.*⁶²

Στο διήγημα «Το σήριαλ» εμφανίζεται ξανά η υποχρέωση εκπλήρωσης του ιατρικού καθήκοντος. Ο αφηγητής ο οποίος είναι και ο πρωταγωνιστής γιατρός αναφέρει πως ενώ βρισκόταν σπίτι του, το βράδυ, τον κάλεσε ένας κύριος και επέμενε να επισκεφθεί τη γυναίκα του. Η απαίτηση των πελατών-ασθενών είναι εμφανής αφού ο

⁵⁶ Τάσος Καλούτσας (1988:96-97).

⁵⁷ Γεώργιος Σχορετσανίτης (09.12.2016).

⁵⁸ Παναγιώτης Μουλλάς (2001:273-276).

⁵⁹ Κάρολος Τσίζεκ (1990:85-86).

⁶⁰ Γιώργος Αλεξίου (1988:82).

⁶¹ Περικλής Σφυρίδης (2016:49).

⁶² Περικλής Σφυρίδης (2016:52).

ενδιαφερόμενος άντρας της ασθενούς στο έργο τον προστάζει λέγοντας: «*Πέστε στον γιατρό να 'ρθεί αμέσως*». ⁶³ Ο γιατρός καλείται να πάει στο σπίτι της ασθενούς αν και κουρασμένος για να την εξετάσει. ⁶⁴ Η αδιαφορία του άντρα της ασθενούς προκαλεί επιπλέον ένταση στον αφηγητή-γιατρό. Στο αφήγημα περιγράφεται αυτή η συζυγική αναισθησία όπως επεσήμανε ο Κάρολος Τσίζεκ. Ο Τσίζεκ σε κείμενο του σχολιάζει τα διηγήματα της συλλογής *Μισθός ανθυπιάτρου* και αναφέρει ότι:

οι ιστοριούλες του βιβλίου του καρδιολόγου Περικλή Σφυρίδη[...] όσο αραχνοϋφασμένες κι αν φαίνονται από μόνες τους, καμιά φορά, αποτελούν όλες μαζί ένα ωραίο σύνολο. Τα θέματα ποικίλλουν:[...] άλλοτε πρόκειται για μια περίπτωση συζυγικής αναισθησίας. ⁶⁵

Σύμφωνα με τον Τσίζεκ, ο Σφυρίδης μέσω της παρατήρησης συγκράτησε τα περιστατικά αυτά από την ιατρική του καθημερινότητα και τα μετέφερε στη λογοτεχνία χωρίς να έχει ερευνητική διάθεση θέλοντας απλώς να τα «φωτίσει» διακριτικά. ⁶⁶ Το ωράριο ενός γιατρού είναι ρευστό αφού οι ασθενείς μπορούν να τον χρειαστούν σε οποιαδήποτε χρόνο, ανά πάσα στιγμή. Το περιστατικό ενός συνταξιούχου γείτονα του γιατρού παραπέμπει σε αυτή τη συνθήκη του επαγγέλματος των γιατρών. Αναλυτικότερα, στο αφήγημα «Το Καθήκον» ο αφηγητής ταραάζεται στις «*Δυόμιση τα μεσάνυχτα, το τηλεφώνημα ουρλιαχτό*», ⁶⁷ το βράδυ αναμένεται δύσκολο. Ο ίδιος προσπαθεί να σώσει ανεπιτυχώς τη ζωή του κύριου Γιώργου. Μέχρι την τελευταία στιγμή του θανάτου, ο γιατρός προσπαθούσε να τον επαναφέρει. Ο ίδιος ομολογεί:

Εγώ συνέχιζα, εν τούτοις, τις μαλάξεις μέχρι που ήρθαν οι τραυματιοφορείς, χωρίς να σταματήσω δευτερόλεπτο, ούτε κατά την διάρκεια που κατέβαζαν το φορείο απ' τις σκάλες, και μέσα στο ασθενοφόρο ακόμα, αλλά μέχρι τα μισά της

⁶³ Περικλής Σφυρίδης (2016:68).

⁶⁴ Ο αφηγητής αναφέρει «*Έτσι φορτώθηκα τον καρδιογράφο μου και οδηγώντας μισονυσταγμένος, πήρα κάποιο σοκάκι της άνω Τούμπας, που μ' έβγαλε ψηλά, ψηλότερα κι απ' το Χαρίσειο Γηροκομείο*». Περικλής Σφυρίδης (2016:68).

⁶⁵ Κάρολος Τσίζεκ (1990:85).

⁶⁶ Κάρολος Τσίζεκ (1990:85-86).

⁶⁷ Περικλής Σφυρίδης (2016:90).

*διαδρομής, γιατί κατάλαβα πως είναι άσκοπο να κάνω καρδιακές μαλάξεις σε ένα πεθαμένο.*⁶⁸

Ακόμα και η κοινωνική ζωή ενός γιατρού είναι περιορισμένη. Ο γιατρός είναι υποχρεωμένος σε κάθε κοινωνική περίπτωση να ασκήσει το ιατρικό του λειτούργημα αν είναι αναγκαίο. Ειδικότερα, στο διήγημα «Τα γενέθλια» τονίζεται αυτή η πλευρά του ιατρικού καθήκοντος σε στιγμές χαλάρωσης. Ο αφηγητής με ελαφρά ειρωνεία λέει: «Κατάλαβα πως ούτε τα γενέθλια μ' έσωναν απ' το λειτούργημα»⁶⁹ όταν οι παρευρισκόμενοι του πάρτι τον παρακινούν λέγοντας: «Δεν φέρνεις γρήγορα τον καρδιογράφο σου;»,⁷⁰ για να εξετάσει την εορτάζουσα φίλη του. Η ενασχόληση με το ιατρικό λειτούργημα απαιτεί θυσίες.⁷¹ Ο περιορισμός του προσωπικού χρόνου είναι αναμενόμενος όπως προκύπτει και από το διήγημα «Το ραντεβού». Πιο ειδικά, στο διήγημα αυτό ένας γιατρός θυσιάζει μία συνάντηση με μία φοιτήτρια -ένας ερωτικός υπαινιγμός είναι διάχυτος στην ατμόσφαιρα του κειμένου- για να επιλύσει τα οικογενειακά προβλήματα μιας πελάτισσας.

Εκτός από την άσκηση του ιατρικού καθήκοντος σε τυχαία μέρη και σε μη αναμενόμενες χρονικές στιγμές, ο συγγραφέας μέσα από το έργο του σχολιάζει και τις συνθήκες που επικρατούν στις εφημερίες. Ειδικότερα, στο σύντομο αφήγημα «Εφημερίες» φωτίζονται οι καταστάσεις που βιώνει το εφημερεύον προσωπικό στον ιατρικό χώρο. Ο αφηγητής χαρακτηρίζει τον εαυτό του «αφέντη σκλάβο»⁷² αφού κατά τη διάρκεια της εφημερίας έπρεπε να έχει στην εποπτεία του όλη την κλινική. Το καθήκον του, το εκπλήρωνε γιατί όπως μαρτυρεί:

*τους αρρώστους τους πονούσα κι έκανα ό,τι ήταν δυνατό για την περίθαλψη τους, εφαρμόζοντας κάθε νεότερη θεραπευτική αγωγή που διάβαζα τότε μετά μανίας στα ιατρικά συγγράμματα.*⁷³

Ο χρόνος σε τέτοιες συνθήκες κυλά αργά. Ο αφηγητής ο οποίος μιλά σε πρώτο πρόσωπο και πρωταγωνιστεί στο παρόν διήγημα αναφέρει:

⁶⁸ Περικλής Σφυρίδης (2016:90).

⁶⁹ Περικλής Σφυρίδης(2016:73).

⁷⁰ Περικλής Σφυρίδης(2016:73).

⁷¹ Γιώργος Αλεξίου (1988:82).

⁷² Περικλής Σφυρίδης (2016:75).

⁷³ Περικλής Σφυρίδης(2016:76).

*Οι ώρες της εφημερίας η νύχτας είναι ατελείωτες. Ανάμεσα σε τόσο κόσμο νιώθεις να κουβαλās μέσα σου κάτι από τη μοναξιά των φυλακισμένων.*⁷⁴

Ο ίδιος εξιστορώντας τα βιώματα του, από τις εφημερίες εμφανίζει κάποιες ξεχωριστές και κρυφές πλευρές του ιατρικού χώρου, οι οποίες θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια της παρούσας εργασίας.

1.2. Τα ευτράπελα

Ο συγγραφέας φωτίζει σκηνές της ιατρικής καθημερινότητας τονίζοντας την υποχρέωση της άσκησης του λειτουργήματος κάθε στιγμή. Παρά όλα αυτά, μέσα από τα διηγήματα του εμφανίζονται και κωμικοτραγικές σκηνές με τους ασθενείς. Προβάλλει πέρα από εικόνες της ιατρικής καθημερινότητας και απρόβλεπτα περιστατικά,⁷⁵ μιας και οι γιατροί έρχονται κάποιες φορές αντιμέτωποι με παράλογα περιστατικά. Ο συγγραφέας με το έργο «Ο Εκβιασμός» παρουσιάζει ένα περιστατικό εκβιασμού που είχε υποστεί ο πρωταγωνιστής της ιστορίας του. Κάποιοι «προκλητικοί πελάτες» προσπαθούν να εξαναγκάσουν τον γιατρό, ο οποίος είναι ο πρωταγωνιστής του συγκεκριμένου διηγήματος, να εκδώσει πιστοποιητικό θανάτου σε άνθρωπο που δεν είχε εξετάσει.⁷⁶ Οι πελάτες παρακινούν τον γιατρό να τους επισκεφθεί λέγοντας: «*ελάτε γρήγορα, γιατρέ, ο παππούς δεν ξυπνάει*».⁷⁷ Αφού φθάνει ο γιατρός αντιλαμβάνεται ότι ο ασθενής έχει πεθάνει. Οι συγγενείς του νεκρού τον προτρέπουν να τους εξυπηρετήσει αναφέροντας: «*Ε, αφού λες πως πέθανε, γιατρέ, δώσ' μας το χαρτί να τον κηδέψουμε*». Ο γιατρός σπεύδει να διαμαρτυρηθεί για αυτήν την παράλογη απαίτησή τους λέγοντας: «*Μα δεν ξέρω από τι πέθανε!*».⁷⁸

Εκτός από την παράλογη απαίτηση των πελατών προς τον γιατρό, τονίζεται και το ρευστό ωράριο ενός γιατρού. Ιδιαίτερα, ο αφηγητής και ήρωας του έργου καταγράφει πως «*Κυριακή πρωί*» άκουσε «*χτυπήματα στην πόρτα*».⁷⁹ Οι συγγενείς του νεκρού αναζητούσαν τον γιατρό για να τους παραχωρήσει ιατρική γνωμάτευση θανάτου. Ο ίδιος αρνήθηκε να προσφέρει τη βεβαίωση καθώς δεν είχε εξετάσει τον νεκρό. Η κίνηση του, οδήγησε τους άντρες να τον απειλήσουν φέρνοντας τη κάσα

⁷⁴ Περικλής Σφυρίδης (2016:77).

⁷⁵ Τάσος Καλούτσας (1988:96-97).

⁷⁶ Τάσος Καλούτσας (1988:97).

⁷⁷ Περικλής Σφυρίδης (2016:55).

⁷⁸ Περικλής Σφυρίδης (2016:55).

⁷⁹ Περικλής Σφυρίδης (2016:55).

του νεκρού στο κήπο στου σπιτιού του. Η επιλογή τους, εξόργισε τον αφηγητή ο οποίος διαμαρτυρήθηκε ότι θα ειδοποιήσει την αστυνομία. Ο ίδιος ομολογεί:

*Δεν θα μ' εκβιάσετε να δώσω πιστοποιητικό θανάτου για κάποιον που ποτέ δεν εξέτασα τ' ακούτε, ποτέ! Γι' αυτό πάρτε τον νεκρό από δω, γιατί θα φωνάξω την αστυνομία.*⁸⁰

Ο αφηγητής με τη χρήση του απλού και κατανοητού λόγου σχολιάζει τις ποικίλες πλευρές των ανθρώπινων σχέσεων.⁸¹

Μία παράλογη σκηνή περιγράφεται και στο «Κόρακας κοράκου μάτι». Ο αφηγητής-γιατρός επισκέπτεται έναν άρρωστο ο οποίος τελικά καταλήγει. Ο γιατρός λαμβάνει την αμοιβή για τις υπηρεσίες του αργοπορημένα. Παρ' όλα αυτά η χήρα τον κατηγορεί, για αδιευκρίνιστους λόγους, ότι έλαβε διπλή αμοιβή. Ειδικότερα, στο διήγημα αυτό κατηγορείται άδικα ο γιατρός για «ωμή κερδοσκοπία».⁸² Πρόκειται για μία ιστορία κωμικοτραγική.⁸³ Αντίστοιχα, «Στο τμήμα», ο αφηγητής σε πρώτο πρόσωπο μαρτυρεί πως το καλούν στο αστυνομικό τμήμα «περασμένα μεσάνυχτα»⁸⁴ για να εξετάσει μία ασθενή. Για άλλη μια φορά τονίζεται η ανυπαρξία σταθερού ωραρίου των γιατρών. Η απαίτηση της ασθενούς να δώσει εσφαλμένη γνωμάτευση ο γιατρός για να ικανοποιήσει τα προσωπικά της συμφέροντα, τον εξαγριώνει. Η κίνηση της αυτή φέρνει αντίθετα αποτελέσματα, αφού ο ίδιος ομολογεί την αλήθεια πως η ασθενής του είναι υγιής. Επίσης, παρουσιάζεται μια σκηνή υποκρισίας⁸⁵ καθώς η γυναίκα παριστάνει την άρρωστη για να λάβει χρηματική αποζημίωση από τον σύζυγο της μετά το πέρας των διαδικασιών του διαζυγίου. Ο γιατρός έρχεται αντιμέτωπος με παράδοξα περιστατικά τα οποία σχολιάζει μέσα από το έργο του.

⁸⁰ Περικλής Σφυρίδης (2016:57).

⁸¹ Γιώργος Αλεξίου (1988:83).

⁸² Τάσος Καλούτσας (1988:96-97).

⁸³ Κάρολος Τσίζεκ (1990:85).

⁸⁴ Περικλής Σφυρίδης (2016:65).

⁸⁵ Κάρολος Τσίζεκ (1990:85).

1.3. Τα «ανάγλυφα» των σχέσεων γιατρών και ασθενών

Ο συγγραφέας σε μία σειρά από σύντομης έκτασης αφηγήματα αναφέρεται⁸⁶ στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν οι πελάτες-ασθενείς το ιατρικό προσωπικό. Η ποικιλία των σχέσεων αυτών έγκειται στον μοναδικό χαρακτήρα κάθε ανθρώπου και στην πεποίθηση του, ότι ο γιατρός είναι υποχρεωμένος να επιλύσει μέχρι και προσωπικά του προβλήματα.⁸⁷ Με το αφήγημα «Το τσουλί» ο αφηγητής υπογραμμίζει τη στάση της κόρης ενός ασθενούς. Ο ίδιος αναφέρει: *«Μπούκαρε στο καρδιολογικό του ΙΚΑ χωρίς να χτυπήσει την πόρτα»*.⁸⁸ Στη συνέχεια, εστιάζει στην προστακτική που χρησιμοποιεί η γυναίκα: *«Γράψε τα φάρμακα για τον μπαμπά»*.⁸⁹ Η κίνηση της κόρης να πετάξει το βιβλιάριο και να απαιτήσει χωρίς να κρατήσει τα προσχήματα τη συνταγογράφηση των φαρμάκων του πατέρα της φανερώνει μια δυσάρεστη πλευρά της σχέσης των συγγενών ασθενών με τους γιατρούς.

Ανάλογο περιστατικό καταγράφεται και στο διήγημα «Νταής». Ένας ασθενής ζητά επίμονα από τον γιατρό να του παραχωρήσει βεβαίωση αναρρωτικής άδειας και συνταγογράφηση φαρμάκων χωρίς να είναι ιατρικά ενδεδειγμένη. Ο ασθενής νταής απευθύνεται στον γιατρό λέγοντας: *«Γράψε μια βδομάδα άδεια και τα φάρμακα που αγόρασα»*.⁹⁰ Η αντίδραση του επιστήμονα τον τιμά καθώς αρνείται να προχωρήσει σε ψευδή ιατρική γνωμάτευση. Ο συγγραφέας αναμφίβολα μέσα από το έργο του φωτίζει γεγονότα ιατρικής καθημερινότητας και τις δυσκολίες επικοινωνίας των γιατρών με τους ασθενείς ή τους συγγενείς τους. Έτσι, στο «Το βιβλιάριο» ο αφηγητής ασχολείται με την προσβλητική στάση ενός ασθενούς απέναντι σε έναν γιατρό. Ο ασθενής *«μπήκε στο καρδιολογικό με ύφος βαρύ»* και απαίτησε *«φάρμακα»*.⁹¹ από τον καρδιολόγο του. Ο αφηγητής αναφέρει:

Αυτή η νοοτροπία των ασφαλισμένων – τόσο διαδεδομένη, τόσο εκνευριστική- μου είχε από χρόνια σακατέψει τα νεύρα. Ο οποιοσδήποτε τύπος μπορεί να σου

⁸⁶ Ο Σφυρίδης επιλέγει να συνθέτει το έργο σε μορφή διηγημάτων καθώς πιστεύει ότι η περιγραφή των βιωμάτων το απαιτεί. Εξάλλου οι περισσότεροι διηγηματογράφοι είναι βιωματικοί. Τέλος, το διήγημα είναι ένα απαιτητικό είδος καθώς χρειάζεται περισσότερη τέχνη και κατανοητό λόγο αφού είναι μικρότερης έκτασης σε σχέση με ένα μυθιστόρημα. Βλ. Παναγιώτης Γούτας (2010:41).

⁸⁷ Γιώργος Αλεξίου (1988:82).

⁸⁸ Περικλής Σφυρίδης (2016:95).

⁸⁹ Περικλής Σφυρίδης (2016:95).

⁹⁰ Περικλής Σφυρίδης (2016:96).

⁹¹ Περικλής Σφυρίδης (2016:98).

τσαλακώνει την προσωπικότητα, να σου πετάζει κατάμουτρα, «σε πληρώνουμε, ρε!», κι ας πάει πενήντα φράγκα το κεφάλι η εξέταση.⁹²

Ο αφηγητής μαρτυρεί, σε πρώτο πρόσωπο και έχοντας τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο κείμενο, τον τρόπο συμπεριφοράς των ασθενών προς τους γιατρούς.

Πέρα από τις απαιτήσεις των ασθενών, ο συγγραφέας καταγράφει και τις παρανοήσεις τους. Με το «Ανταλλαγή αερίων», ο αφηγητής εστιάζει στην αμάθεια των ασθενών και την πεποίθηση ότι μπορούν να τα αντιληφθούν όλα. Η ασθενής νομίζει ότι μπορεί να καταλάβει τον λόγο για τον οποίο μελανιάζουν τα χείλη της. Η ίδια ομολογεί:

Μπρε, δίπλα στη σόμπα κάθομαι και μελανιάζουν!... Δώσε χαρτί να κάνω εξέταση, θ' ανέβηκε η χοληστερίνη μου και μελανιάζω.⁹³

Ο Σφυρίδης επιχειρεί καταγράφοντας αυτές τις ξεχωριστές περιπτώσεις συμπεριφορών των ασθενών και των συγγενών προς τους γιατρούς να αναδείξει τις διάφορες πλευρές της ανθρώπινης προσωπικότητας, τις οποίες καλείται να διαχειριστεί ένας γιατρός κατά την άσκηση του λειτουργήματός του.

1.4. Μία νέα καθημερινότητα: ο εγκλεισμός

Ο Περικλής Σφυρίδης πρόσφατα δημοσίευσε συλλογή διηγημάτων με τίτλο *Συμπτώματα καραντίνας και άλλα διηγήματα*, με θέμα την περίοδο της καραντίνας λόγω της πανδημίας του νέου κορονοϊού.⁹⁴ Ο συνταξιούχος γιατρός προσπαθεί να αποτυπώσει τη καθημερινότητα του εγκλεισμού. Αν και λόγω της ηλικίας του απέχει από τον ιατρικό χώρο πραγματεύεται θέματα ιατρικού περιεχομένου.⁹⁵

Ο αφηγητής στο πρώτο κείμενο της συλλογής με τίτλο «Πανικός» περιγράφει με πειστικότητα και παραστατικότητα το αίσθημα του τρόμου του ανθρώπου την περίοδο του *lockdown*. Ο ίδιος απομονωμένος στο σπίτι του με τη καλή του φίλη τη καθηγήτρια πρωταγωνιστούν στην ιστορία. Τα περιστατικά του κορονοϊού

⁹² Περικλής Σφυρίδης (2016:99).

⁹³ Περικλής Σφυρίδης (2016:100).

⁹⁴ Η συλλογή αυτή κυκλοφορεί το 2021 από τις εκδόσεις Εστίας με τίτλο *Συμπτώματα Καραντίνας και άλλα διηγήματα*.

⁹⁵ Βαγγέλης Χατζηβασιλείου (2023:312).

εντοπίζονται και στη πολυκατοικία τους. Ο ήρωας αναφέρει με αγωνία τις επόμενες ενέργειες που πρέπει να γίνουν μετά τον εντοπισμό των κρουσμάτων,

Μπορεί να μας βάλουν σε καραντίνα, μπορεί να απολυμάνουν το διαμέρισμα τους, ίσως και τα πλατύσκαλα όλης της οικοδομής.⁹⁶

Ανάμεσα σε αυτή τη νέα πραγματικότητα ο αφηγητής ξεχωρίζει τον γιατρό εν ενεργεία Σωτήρη Τσιόδρα -πρόσωπο πραγματικό, που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση του κοινού και στη διαχείριση της υγειονομικής κρίσης- στον οποίο αφιερώνει τη συλλογή. Συγκεκριμένα, ο αφηγητής αναφέρει για τον λοιμωξιολόγο:

Ο γιατρός, τον καθηγητή αυτόν, τον λοιμωξιολόγο, που ήταν σχετικά νέος (θα μπορούσε να ήταν γιος του), τον συμπάθησε, από την πρώτη μέρα που τον άκουσε, για τον μελίχιο χαρακτήρα του και την σαφήνεια και των λόγων του.⁹⁷

Ο ίδιος τον εκτίμησε ιδιαιτέρως γιατί αναγνώρισε πως «επρόκειτο για ανθρωπιστή εξαιρετικής ευαισθησίας».⁹⁸ Ο αφηγητής εξομολογείται ότι

είχε μείνει κι αυτός στην καρδιά του, χωρίς ποτέ να τον έχει γνωρίσει[...]Έκανε το καθήκον του προς τους πάσχοντες συνανθρώπους, με τρόπο σεμνό, χωρίς να επιζητεί τιμές[...]ο λόγος του απέπνεε συναίσθημα και αγάπη.⁹⁹

Ο αφηγητής δεν θίγει μόνο τον πανικό που προκλήθηκε από τη σοβαρή νόσο του κορονοϊού αλλά επιβραβεύει και το προσωπικό του χώρου της υγείας. Αναλυτικότερα, αναφέρει:

[...]ήρθε τώρα αυτή η πανδημία, ο κορονοϊός, για να φέρει στην επιφάνεια όλους αυτούς τους γιατρούς και τους άλλους πολλούς, τους νοσηλευτές και τις νοσοκόμες, ακόμα και τις καθαρίστριες, που με κίνδυνο της δικής του ζωής – κάποιοι την είχαν χάσει κιόλας- έκαναν εικοσιτετράωρες βάρδιες για να

⁹⁶ Περικλής Σφυρίδης (2021:13).

⁹⁷ Περικλής Σφυρίδης (2021:27).

⁹⁸ Περικλής Σφυρίδης (2021:28).

⁹⁹ Περικλής Σφυρίδης (2021:96-97).

*σώσουνε αρρώστους, πολλούς γέρους και ίσως άχρηστους, κατά την άποψη κάποιων».*¹⁰⁰

Ο συγγραφέας μέσα από τη συλλογή δεν παρουσιάζει απλά τα γεγονότα της καραντίνας, αλλά συνθέτει τις πολύπλευρες, ατομικά και κοινωνικά, συνέπειες του εγκλεισμού. Στα «Συμπτώματα καραντίνας» εξετάζει τις επιπτώσεις της απομόνωσης στη κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, ο αφηγητής παραδέχεται ότι

*Κάθε κακό λένε πως έχει πάντα και μια καλή πλευρά. Και η καραντίνα, κατά τον γιατρό υπήρξε ο καταλύτης να φανεί και η πίσω μεριά του εαυτού μας.*¹⁰¹

Η καραντίνα αποτέλεσε μία συνθήκη που οδήγησε στην αύξηση των αυτοκτονιών και στην εκδήλωση επιθετικών συμπεριφορών.¹⁰² Ο συγγραφέας επηρεασμένος από το βίωμα της καραντίνας περιγράφει την επικαιρότητα χωρίς συναισθηματικές επιβαρύνσεις, ωστόσο, με αίσθημα ανθρωπιάς. Ο ίδιος καταφέρνει να ανταπεξέλθει σε μία κρίσιμη κατάσταση της κοινωνίας¹⁰³ καταφεύγοντας στο λογοτεχνικό του ταλέντο. Η έκδοση των λογοτεχνικών κειμένων αποτελεί μία βαθιά εξομολόγηση των αναγκών και των σκέψεων της ζωής του πεζογράφου.¹⁰⁴

Η πεζογραφία του Σφυρίδη είναι συνυφασμένη με την ιατρική του ιδιότητα. Η ενασχόληση του με το ιατρικό πεδίο του έδωσε μία διαφορετική αίσθηση ζωής. Η συναναστροφή με το κοινωνικό σύνολο τον ώθησε στη λογοτεχνική γραφή. Ο ίδιος εξομολογείται σε συνέντευξη που παραχώρησε στον Γιώργο Γαλάντη πως

*Σίγουρα η ιατρική μου έδωσε τη δυνατότητα να έχω μια άλλη αίσθηση ζωής. Μ' έφερε κοντά στους ανθρώπους και τα προβλήματα τους, δίνοντας μου ταυτόχρονα ισχυρά ερεθίσματα για γράψιμο.*¹⁰⁵

¹⁰⁰ Περικλής Σφυρίδης (2021:35).

¹⁰¹ Περικλής Σφυρίδης (2021:76).

¹⁰² «Αυξήθηκαν οι αυτοκτονίες» μας μαρτυρεί ο Σφυρίδης μέσα από το διήγημα «Συμπτώματα καραντίνας», Περικλής Σφυρίδης (2021:76).Επίσης, στο συγκεκριμένο λογοτεχνικό κείμενο θίγει τις συνέπειες της καραντίνας, στη προκειμένη περίπτωση τη σύγκρουση του με τη καθηγήτρια.

¹⁰³ Βαγγέλης Χατζηβασιλείου(2023:312-313).

¹⁰⁴ Γεώργιος Σχορετσανίτης (12.10.2021).

¹⁰⁵ Ο Σφυρίδης παραχώρησε την παραπάνω άποψη του στον Γιώργο Γαλάντη το 1991. Βλ. Γιώργος Γαλάντης 1991:47.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΟΙ ΗΘΙΚΕΣ ΔΥΣΤΟΠΙΕΣ

Ο συγγραφέας εκτός από τα στοιχεία της ιατρικής καθημερινότητας τα οποία περιγράφει στο έργο του, αποκαλύπτει και μία σειρά από φλέγοντα ιατρικά ζητήματα ηθικής φύσεως. Γράφει ιστορίες ηθικού προβληματισμού οι οποίες κινούν το ενδιαφέρον του κάθε αναγνώστη. Η αναξιοκρατία, η απαράδεκτη κατάσταση που επικρατεί στους χώρους υγείας, η συναλλαγή των γιατρών με τα ποσοστά και τα γραφεία κηδείων είναι κάποια από τα θέματα που θίγει στο έργο του.¹⁰⁶ Η επιλογή της μορφής του διηγήματος είναι αποτέλεσμα της εξιστόρησης των βιωμάτων, όπως ομολογεί σε συνέντευξη που παραχώρησε στον Παναγιώτη Γούτα. Πιο ειδικά, αναφέρει πως:

*το διήγημα προσφέρεται καλύτερα για την λογοτεχνική αξιοποίηση του βιώματος. Γι' αυτό και οι περισσότεροι βιωματικοί πεζογράφοι είναι κυρίως διηγηματογράφοι.*¹⁰⁷

Τα ζητήματα ηθικής κυρίως συναντώνται σε κείμενα από τις συλλογές *Μισθός Ανθυπίατρου*¹⁰⁸ και *Από πρώτο χέρι*.¹⁰⁹

2.1. Οι συναλλαγές των γιατρών

Ο συγγραφέας μετουσιώνει σε λογοτεχνικό λόγο ποικίλα περιστατικά του χώρου της υγείας με τα οποία ήρθε αντιμέτωπος.¹¹⁰ Ανάμεσα σε αυτά τα περιστατικά υπάρχουν και γεγονότα τα οποία κλόνισαν την ηθική και πνευματική του στάση.¹¹¹ Ο ίδιος εξομολογείται τις συνεργασίες των ατόμων του ιατρικού χώρου με άλλους

¹⁰⁶ Ο Σφυρίδης σε συνομιλία που είχε με τον Γιώργο Γαλάντη το 1991 αναφέρει τα προβλήματα τα οποία συνάντησε στον ιατρικό χώρο. Βλ. Γιώργος Γαλάντης (1991:49-50).

¹⁰⁷ Ο Περικλής Σφυρίδης σε συνέντευξη που παραχωρεί στον Παναγιώτη Γούτα διατυπώνει την παραπάνω άποψη για το διήγημα. Βλ. Παναγιώτης Γούτας (2010:41).

¹⁰⁸ Η συλλογή διηγημάτων με τίτλο *Μισθός Ανθυπίατρου* δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά το 1987 στην Αθήνα από τις εκδόσεις «Υάκινθος». Εκδόθηκε για δεύτερη φορά το 1995 στην Παιανία από τις εκδόσεις «Μπιλιέτο».

¹⁰⁹ Η συλλογή διηγημάτων με τίτλο *Από πρώτο χέρι* εμφανίστηκε για πρώτη φορά το 1989 στην Αθήνα από τις εκδόσεις «Καστανιώτης» και κυκλοφόρησε για δεύτερη φορά μετά από δέκα χρόνια (1999) με τις ίδιες εκδόσεις.

¹¹⁰ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:37).

¹¹¹ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:38).

εξωτερικούς γιατρούς, ακόμα και με άλλους μη σχετικούς προς την ιατρική επαγγελματικούς κλάδους.

Στο διήγημα «Ιατρικοί επισκέπτες» ο αφηγητής μαρτυρεί τις σχέσεις των ιατρών με πλανόδιους προμηθευτές προϊόντων ιατρικού ενδιαφέροντος. Ο αφηγητής εξιστορεί τη πρώτη του εμπειρία με έναν ιατρικό επισκέπτη. Πιο ειδικά, αναφέρει ότι

Αράδιασε μπροστά μου ένα σωρό δείγματα, μιλώντας από στήθους για τις θαυματουργές ιδιότητες των προϊόντων της εταιρίας του.¹¹²

Ο ίδιος θέτει τον προβληματισμό του για τη συναναστροφή των ιατρών με τέτοιου είδους άτομα. Η διανομή των δειγμάτων αυτών οδηγούσε πολλούς επιστήμονες να απευθύνονται σε φαρμακοποιούς ώστε να τα αγοράζουν και να επωφελούνται. Ο αφηγητής μαρτυρεί:

Πήρα τα χρήματα, τα πρώτα λεφτά απ' το λειτούργημα, ν' άνοιγε η γη να με κατάπινε.¹¹³

Ο αφηγητής στο διήγημα αυτό θέτει τον προβληματισμό για την σχέση ιατρών και ιατρικών επισκεπτών. Επιχειρεί να διακόψει την επικοινωνία μαζί τους «κρατώντας στάση παγερή»¹¹⁴. Παρά όλα αυτά, φαίνεται πως η συμπεριφορά αυτή δεν τηρείται αφού ομολογεί:

Έτσι, όσο κι αν προσπάθησα, δεν μπόρεσα ποτέ ν' απαλλαγώ από το προτεταμένο χέρι του ιατρικού επισκέπτη, ακόμα κι όταν μια φορά είδα κάποιον να βγαίνει από το αποχωρητήριο του ΙΚΑ και να 'ρχεται κατευθείαν πάνω μου.¹¹⁵

Ο αφηγητής-γιατρός σε πρώτο ενικό πρόσωπο εξομολογείται την εμπειρία του με τους ιατρικούς επισκέπτες. Η αμεσότητα και ο λιτός λόγος ενισχύουν τον προβληματισμό του για την ηθική στάση του ιατρικού προσωπικού σε τέτοια φαινόμενα.

¹¹² Περικλής Σφυρίδης (2016:78).

¹¹³ Περικλής Σφυρίδης (2016:79).

¹¹⁴ Περικλής Σφυρίδης (2016:79).

¹¹⁵ Περικλής Σφυρίδης (2016:80).

Ο συγγραφέας αποκαλύπτει θέματα σχετικά με τα χρηματικά ποσά και ποσοστά που λαμβάνουν οι γιατροί. Θίγει κρυφές και δυστοπικές πτυχές του κλάδου της υγείας. Το συμφέρον είναι κυρίαρχο κίνητρο για την άσκηση του «λειτουργήματος». Για παράδειγμα, με «Τα ποσοστά», ο αφηγητής σε πρώτο ενικό πρόσωπο αναλύει το ζήτημα των ποσοστών μεταξύ των γιατρών. Καταγράφει τις σχέσεις του, με άλλους γιατρούς. Η συστημένη μεταφορά πελατών από τον έναν γιατρό στον άλλο τον προβληματίζει. Πιο ειδικά, αναφέρει:

Από τότε η συνεργασία μας υπήρξε άψογη κι ομολογώ δεν μετάνιωσα ποτέ, γιατί μ' έβγαζε ασπροπρόσωπο, ακόμα και σε δύσκολες περιπτώσεις, κάτι που ανέβαζε και το δικό μου κύρος. Δεν έχανα τα ποσοστά μου ούτε και σε περιστατικά καταδικασμένα, γιατί είχε έναν απαράμιλλο τρόπο να πείθει τους συγγενείς ότι είχε γίνει το παν.¹¹⁶

Ο αφηγητής αμφιταλαντεύεται για τις συνεργασίες του ιατρικού προσωπικού. Επιχειρεί με δυσκολία να θέσει ηθικούς φραγμούς στις συμφεροντολογικές συναλλαγές του ιατρικού κλάδου. Τελικά, ο ίδιος δηλώνει στο τέλος του κειμένου «Γύρισα στο ιατρείο μου αποφασισμένος, ούτε να δίνω ούτε να παίρνω πια ποσοστά».¹¹⁷ Μαρτυρεί τη στάση του απέναντι στο ζήτημα των ποσοστών των ιατρών.

Ανάλογα περιστατικά συμφέροντος περιγράφονται στο διήγημα «Τα κοράκια». Ο αφηγητής σε πρώτο πρόσωπο εξιστορεί το βίωμα του σχετικά με τις συνεργασίες των ατόμων του ιατρικού κλάδου με τα γραφεία κηδείων. Στην αρχή της ιατρικής του καριέρας ήρθε αντιμέτωπος με «πρόσκληση» συνεργασίας με γραφείο κηδείων με σκοπό το αμοιβαίο κέρδος. Πιο ειδικά, ο ίδιος αποκαλύπτει τον διάλογο που είχε με έναν υπεύθυνο ενός γραφείου τελετών. Αυτό που αξίζει να ειπωθεί είναι τα λόγια του υπευθύνου. Αναφέρει στον αφηγητή και πρωταγωνιστή της ιστορίας: «Από κάθε κηδεία θα παίρνεις τα ποσοστά σου»¹¹⁸ παρακινώντας τον να συμμαχήσουν με σκοπό το συμφέρον τους. Ο αφηγητής σχολιάζει δηκτικά την πρακτική των γιατρών να λαμβάνουν ποσοστά από τα λεγόμενα «κοράκια». Ο συγγραφέας με την αφηγηματική τεχνική της εγκιβωτισμένης αφήγησης, της αφήγησης του βιώματος της απώλειας του δικού του πατέρα, στηλιτεύει την πρακτική αυτή των γιατρών. Παρουσιάζει την

¹¹⁶ Περικλής Σφυρίδης (2016:81-82).

¹¹⁷ Περικλής Σφυρίδης (2016:83).

¹¹⁸ Περικλής Σφυρίδης (2016:84).

εκμετάλλευση του ανθρώπινου πόνου στην πιο σκληρή μορφή της, δηλαδή από τα γραφεία τελετών.¹¹⁹ Ενώ ο αφηγητής διηγείται την τακτική των ατόμων του ιατρικού κλάδου να συνεργάζονται με γραφεία τελετών, παράλληλα ανοίγει και μία άλλη ιστορία.

Ο συγγραφέας δεν αποκαλύπτει στους αναγνώστες μόνο τα παράνομα κέρδη τα οποία λαμβάνουν οι γιατροί προς όφελος τους. Παρέχει και στοιχεία από τις πελατειακές σχέσεις μεταξύ των γιατρών με απώτερο στόχο το συμφέρον τους. Στο διήγημα με τίτλο «Η συνεδρίαση» παρουσιάζει τη συνεδρίαση γιατρών ώστε να εκλέξουν διευθυντή για το κρατικό νοσοκομείο.¹²⁰ Ο συγγραφέας μέσα από έναν λιτό και περιεκτικό διάλογο κατορθώνει να εγείρει το ενδιαφέρον των αναγνωστών για την ανάδειξη του νέου διευθυντή.

Παρά όλα αυτά υπονομεύει και τη διαδικασία της εκλογής αφού παρουσιάζει τις συμπεριφορές των γιατρών. Οι γιατροί επιλέγουν διευθυντή με βάση την γνωριμία και το συμφέρον που έχουν μαζί του. Ο πρόεδρος όμως αρνείται να κινηθεί με αυτό τον τρόπο για αυτό προτείνει για διευθυντή τον επιστήμονα με τα περισσότερα προσόντα. Η μεγάλη διάρκεια της συνεδρίασης οδηγεί έναν γιατρό στο να αποχωρήσει γρήγορα.¹²¹ Η ψηφοφορία γίνεται και εκλέγεται, τελικά, ως νέος διευθυντής ο γιατρός με τις περισσότερες ικανότητες. Η διαφορετική εξέλιξη της συνεδρίασης ενισχύει την τεχνική που χρησιμοποιεί συχνά ο λογοτέχνης στο έργο του. Επιχειρεί δηλαδή ένα ανατρεπτικό τέλος, δίνοντας απρόβλεπτες διαστάσεις στην πλοκή του λογοτεχνικού κειμένου.¹²² Η ανατροπή έγκειται στην επικράτηση της αξιοκρατίας από τον πρόεδρο του ιατρικού κλάδου. Η αφήγηση γίνεται σε τρίτο ενικό πρόσωπο. Η απόσταση αυτή του πεζογράφου ίσως είναι εσκεμμένη για να οδηγήσει το κοινό σε μία αμερόληπτη ανάγνωση του κειμένου. Ο συγγραφέας χρησιμοποιώντας λιτό ύφος και λεπτομερειακή αφήγηση επιχειρεί να ενισχύσει την ειλικρινή και αληθή μαρτυρία του για την επικρατούσα κατάσταση στους χώρους υγείας. Τα αλληλένδετα παρόμοια θέματα τα οποία αναπτύσσονται στα παραπάνω έργα εμφανίζουν τη «σκοτεινή όψη» της ιατρικής πρακτικής.¹²³

¹¹⁹ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:39).

¹²⁰ Ο συγγραφέας αναφέρει στο διήγημα «Η Συνεδρίαση», «*Η συνεδρίαση άρχισε, όπως πάντα στις εννιά το βράδυ. Επρόκειτο να συζητήσουν για τρεις υποψηφίους χειρουργούς που διεκδικούσαν την ίδια θέση διευθυντή σε κρατικό νοσοκομείο*», Περικλής Σφυρίδης (2016:191).

¹²¹ Ειδικότερα, μετά τα λόγια του προέδρου «*«Τη διαδικασία τη καθορίζω εγώ [...] Όποιος έχει δουλειά ή κουράστηκε μπορεί να πηγαίνει. Εφόσον υπάρχει η νόμιμη απαρτία, θα συνεχίσουμε»*»(Περικλής Σφυρίδης (2016:200)) ο γιατρός αποχώρησε.

¹²² Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:91).

¹²³ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:38).

2.2. Το θέμα της ευθανασίας και της αυτοκτονίας

Στο έργο του συγγραφέα συνυπάρχουν θέματα έρωτος και θανάτου.¹²⁴ Ο θάνατος αποτελεί βασικό πυρήνα του έργου του. Ο ίδιος δηλώνει πως η ιατρική πράξη τον ώθησε να έρθει πιο κοντά με τον ανθρώπινο πόνο και τον θάνατο. Αναμφισβήτητα στο έργο «Το δίλημμα» παρουσιάζεται το θέμα του θανάτου. Τον απασχολεί το δίλημμα της ευθανασίας. Πιο αναλυτικά, ο αφηγητής παρουσιάζει το δίλημμα το οποίο αναπτύσσεται από έναν γιατρό σε σχέση με τον νεφροπαθή ασθενή του. Ο γιατρός δυσκολεύεται να επιλέξει ανάμεσα στις δύο επιλογές, δηλαδή στο να ακρωτηριάσει τα πόδια του νεφροπαθούς, για την αποφυγή της γάγγραινας ή στο να τερματίσει την ζωή του ασθενούς του, βάζοντας παραπάνω κάλλιο κατά τη διαδικασία της αιμοκάθαρσης. Η αμφιταλάντευση του γιατρού φέρνει στο προσκήνιο το ζήτημα της ευθανασίας, ένα θέμα το οποίο απασχολεί την κοινωνία.

Η ευθανασία είναι μία επιλογή ενός ανώδυνου, εύκολου και ευτυχούς θανάτου, με ευθύνη του επιστήμονα να οδηγήσει στην απελευθέρωση τον ασθενή του από τους φυσικούς πόνους.¹²⁵ Αντίστοιχα, στο διήγημα του Σφυρίδη ο ασθενής ζητά από τον θεράποντα γιατρό του τη λύτρωση μέσω του «εύκολου» θανάτου. Ο ασθενής καλεί τον θεράποντα γιατρό του να πράξει μία «ευθεία ενεργητική ευθανασία».¹²⁶ Ειδικότερα, ζητά με τη χορήγηση ενός συγκεκριμένου φαρμάκου να οδηγηθεί στον θάνατο. Ο νεφροπαθής τον καλεί να βάλει τέλος στη ζωή του λέγοντας «*Εκτός κι αν με βοηθήσεις να τελειώσω γρήγορα κι ανώδυνα*».¹²⁷

Η διαρκής πάλη του γιατρού μεταξύ μιας δύστηνης ζωής του ασθενούς του και μιας ανώδυνης θανάτωσης της εντείνονται με τη χρήση του διαλόγου. Ο αφηγητής χρησιμοποιώντας τρίτο ενικό πρόσωπο στην αφήγηση αποποιείται τη συμμετοχή του στη πλοκή και δημιουργεί έναν πιο ειλικρινή λόγο. Ακόμη, και η επιλογή του επαγγέλματος του ασθενή δεν είναι τυχαία. Πρόκειται για έναν νεφροπαθή πρώην ποδοσφαιριστή τον οποίο παροτρύνουν για δικό του καλό να ακρωτηριάσουν τα πόδια του. Με «Το δίλημμα» φωτίζεται το επίκαιρο θέμα της ευθανασίας με τη

¹²⁴ Ο Περικλής Σφυρίδης ομολογεί «*θα έλεγα ότι είναι δύο εκείνα που κυριαρχούν σ' όλα τα βιβλία μου, από το πρώτο έως το τελευταίο: ο έρωτας κι ο θάνατος*», Περικλής Σφυρίδης (2005:386).

¹²⁵ Μιχαήλ Σέχας (Ιούλιος 2014).

¹²⁶ Η «ευθεία ενεργητική ευθανασία» ορίζεται η διαδικασία που τελείται από έναν επιστήμονα κατά απαίτηση του ασθενούς. Η χορήγηση συγκεκριμένων φαρμάκων χαρίζει στον ασθενή έναν γρήγορο θάνατο. Βλ. Ελισάβετ Συμεωνίδου Καστανίδου (2025:18-19)

¹²⁷ Περικλής Σφυρίδης (2016:134).

παρουσία μιας τραγικής ανθρώπινης ιστορίας. Η ευθανασία μπορεί να θεωρηθεί είτε ως εγκληματική πράξη είτε ως ευεργετική.¹²⁸ Ο γιατρός για τους λόγους αυτούς βρίσκεται σε αδιέξοδο καθώς αμφιταλαντεύεται μεταξύ του ιατρικού του καθήκοντος και της ανθρώπινης υπόστασης του επαγγέλματος του. Το δίλημμα αυτό βάζει σε βασανιστικές σκέψεις τον γιατρό ο οποίος απευθύνεται σε ειδικούς. Η ταλάντευση ανάμεσα στις δύο επιλογές που έχει τερματίζεται από τη λύση που δίνει ο ασθενής, ο οποίος με τις αποφάσεις του ουσιαστικά βάζει μόνος του τέρμα στη ζωή του. Στο τέλος του κειμένου οι νοσοκόμες αποκαλύπτουν στον γιατρό ότι:

Τον βρήκαν νεκρό οι μαθήτρες. Ήταν ακίνητος, το συνήθιζε τις τελευταίες μέρες που του κάναμε πεθιδίνη. Πήγαν τα κορίτσια να του στρώσουν σεντόνια κι ανατρίχιασαν. Κοκαλωμένος, μ' ανοιχτά μάτια κοίταζε το ταβάνι¹²⁹.

Το τέλος του νεφροπαθούς αν και μη αναμενόμενο ανακουφίζει τον γιατρό αφού αναφέρει:

Καλύτερα που ήρθαν έτσι τα πράγματα [...] και ειδικά για τον άρρωστο, στην τραγική κατάσταση που βρισκόταν.¹³⁰

Τελικά, ο ίδιος ο ασθενής τελεί μία «παθητική ευθανασία» αφού αρνείται τη θεραπεία της αιμοκάθαρσης.¹³¹

Το έργο αυτό προσφέρει μία πιστή απεικόνιση της πραγματικότητας. Αυτό εξασφαλίζεται μέσα από τις στιχομυθίες, τους διαλόγους και τις συζητήσεις τις οποίες κατέχει ο συγγραφέας «από πρώτο χέρι».¹³² Η καταγραφή μιας ρεαλιστικής αποτύπωσης της κοινωνίας καλλιεργείται με τους αληθοφανείς ήρωες της ιστορίας. Ο συγγραφέας σκιαγραφεί ήρωες με ειλικρίνεια και πιστότητα μέσω της ψυχογράφησής τους.¹³³

¹²⁸ Κάρολος Τσίζεκ (1990:86).

¹²⁹ Περικλής Σφυρίδης (2016:148).

¹³⁰ Περικλής Σφυρίδης (2016:148,149).

¹³¹ Η «παθητική ευθανασία» διαφέρει από την «ενεργητική», καθώς δεν προϋποθέτει τη πράξη αρκεί απλά η άρνηση της χορήγησης των φαρμάκων για να οδηγηθεί ο ασθενής στο ανώδυνο θάνατο. Βλ. Ελισάβετ Συμεωνίδου Καστανίδου (2025:19-20)

¹³² Ο Τσίζεκ αναφέρει ότι είναι συνηθισμένη η τεχνική αυτή να παρέχει ιστορίες «από πρώτο χέρι colta sul vivo». Κάρολος Τσίζεκ (1990:86).

¹³³ Γιάννης Κουβαράς (1990:78).

Το αίτημα της ευθανασίας από έναν νοήμονα ασθενή ισοδυναμεί και με την ανάγκη της αυτοκτονίας του. Το θέμα της αυτοχειρίας των ατόμων έχει απασχολήσει αρκετά τον συγγραφέα. Πιο ειδικά, σε ένα απομαγνητοφωνημένο διήγημα του Περικλή Σφυρίδη που παραχώρησε στη Σωτηρία Σταυρακοπούλου¹³⁴ θίγει αυτό το θέμα της αυτοκτονίας. Η ανάγκη μιας νεαρής κοπέλας να αυτοκτονήσει ωθεί τον γιατρό στο να πάει σπίτι της με σκοπό να την εμποδίσει. Εκεί ανακαλύπτει πως

*Η κατάσταση ήταν πολύ κρίσιμη. Η κοπέλα δεν το 'χε τίποτα ν' αφήσει την κουρτίνα και να γκρεμιστεί από τον τέταρτο όροφο.*¹³⁵

Η αποτροπή αυτού του τέλους επιτυγχάνεται με τα τραγικά, στην ουσία, λόγια του γιατρού

*Είπα γιατί δεν σαλτέρνεις, να τελειώνουμε. Ξέρεις εμένα με φώναζαν για να δω το θέαμα. Είμαι- πως να σου πω λάτρης της φρίκης.*¹³⁶

Τα λόγια του εμποδίζουν τη κοπέλα να τελέσει τη φρίκη του θανάτου όπως υποστηρίζει και ο φίλος του ψυχίατρος.¹³⁷ Οι γιατροί καταφέρνουν με τη βοήθεια της συνεργασίας να διασφαλίσουν τη ζωή της κοπέλας. Η χρήση του διαλόγου εντείνει την αληθοφάνεια του κειμένου και χαρίζει στο κοινό ένα αφήγημα με χαρακτηριστικά ρεαλισμού.

Ο θάνατος νέων ανθρώπων στιγματίζει μια κοινωνία και ιδιαιτέρως όταν πρόκειται για αυτοκτονική πράξη. Ένα ποσοστό της κοινωνίας δικαιολογεί την επιλογή των ατόμων για την αυτοκτονία. Ωστόσο, ο ιατρικός κλάδος δυσκολεύεται να αντιληφθεί τη πράξη αυτή, καθώς θεωρεί παράλογο υγιείς νέοι να αφαιρούν με τέτοιο τρόπο τον εαυτό τους.¹³⁸

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το διήγημα με τίτλο «Ζεμπέκος» ως προς τον τρόπο με τον οποίο ο Σφυρίδης διαχειρίζεται και αντιλαμβάνεται το θέμα της αυτοκτονίας ενός

¹³⁴ Το διήγημα αυτό δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά στον τιμητικό τόμο με αφορμή τη συμπλήρωση των ενενήντα χρόνων του πεζογράφου σε επιμέλεια της Σωτηρίας Σταυρακοπούλου (2023) *Μέτρον πάντων άνθρωπος*, Θεσσαλονίκη: Ιανός.

¹³⁵ Περικλής Σφυρίδης (2023:268).

¹³⁶ Περικλής Σφυρίδης (2023:268).

¹³⁷ Ο ψυχίατρος αναφέρει ««Σήμερα κάναμε αυτό που έπρεπε εσύ κι εγώ σαν γιατροί. Αλλά ξέρεις, πιο πολύ σε σένα οφείλεται ότι η κοπέλα δεν σάλταρε πάνω στον παροξυσμό της διέγερσης της. Εσύ είσαι που την έσωσες»». Περικλής Σφυρίδης (2023:270).

¹³⁸ Γεράσιμος Ρηγάτος (1998:31,33).

νέου ανθρώπου. Ειδικότερα, ο αφηγητής σε συνομιλία που είχε με έναν κάτοικο του νησιού του προσπαθεί να καταλάβει τον τρόπο και την αιτία θανάτου του γιού του. Ο Ζεμπέκος του εξομολογείται ότι αυτοκτόνησε ο γιος του καθώς ανακάλυψε ότι ο φίλος του είχε ερωτικό δεσμό με τη γυναίκα του. Σύμφωνα με τον πατέρα του η επιλογή της αυτοκτονίας του ήταν αναπόφευκτη. Συγκεκριμένα, ο Ζεμπέκος μαρτυρεί

Δύο μέρες ήταν εξαφανισμένος. Την τρίτη με μια τριχιά κρεμάστηκε στον λιώνα. Αφού έτσι το αποφάσισε, αυτό ήταν το σωστό.¹³⁹

Η επιλογή αυτής της πράξης συγκινεί τον αφηγητή ο οποίος χαρακτηρίζει τον νεαρό «Σαμουράι» γιατί βλέπει κοινά στοιχεία ανάμεσα στον νέο και τους Ιάπωνες ήρωες. Ειδικά, ο ίδιος αναφέρει

Οι Σαμουράι ήταν γιαπωνέζοι πολεμιστές, που όταν κάποιος τους πρόσβαλλε, έπαιρναν την ντροπή πάνω τους και μ' ένα μαχαίρι άνοιγαν την κοιλιά τους και αυτοκτονούσαν.[...] Στην Ιαπωνία ο θάνατός αυτός θεωρείται η πιο γενναία εκδίκηση. Χρειάζεται, όμως, πολύ θάρρος και υπερηφάνεια για να τον επιλέξεις.¹⁴⁰

Με αυτό το διήγημα, ο συγγραφέας επιχειρεί να δώσει μία άλλη διάσταση στην επιλογή της αυτοκτονίας, επιδιώκοντας να την κατανοήσει και θέτοντας την ως μοναδική λύση στο ερωτικό αδιέξοδο του ήρωα, μετά την ανακάλυψη ότι η σύζυγος του τον εξαπάτησε.

2.3. Το AIDS στα διηγήματα του Σφυρίδη

Στο έργο του συγγραφέα προβάλλονται σημαντικά ιατρικά και συνάμα κοινωνικά θέματα όπως είναι το έιτς. Το έιτς και οι συνέπειές του αποτελούν τον πυρήνα σε δύο διηγήματά του. Ο Περικλής Σφυρίδης είναι από τους πρώτους λογοτέχνες ο οποίος εντάσσει τον προβληματισμό του για το έιτς στο συγγραφικό του έργο.¹⁴¹ Ένα από αυτά τα έργα δημοσιεύτηκε στην συλλογή *Από πρώτο χέρι*. Στη συλλογή αυτή

¹³⁹ Περικλής Σφυρίδης (2016:363).

¹⁴⁰ Περικλής Σφυρίδης (2016:363).

¹⁴¹ Γιάννης Κουβαράς (1990:79).

υπάρχουν κείμενα πιο μεγάλης έκτασης σε σχέση με τις προηγούμενες συλλογές, στα οποία ο αφηγητής διηγείται με καθαρό και ακριβή λόγο γεγονότα τα οποία έμαθε από τρίτους. Ο τίτλος της συλλογής δηλώνει και το περιεχόμενο των αφηγημάτων που περιέχει. Ο συγγραφέας γράφει ιστορίες βασισμένες σε εμπειρίες που κατέχει από την ιατρική πράξη «από πρώτο χέρι». ¹⁴² «Το μίasma» αποτελεί ένα σημαντικό έργο του με το οποίο θίγεται η αντιμετώπιση των ατόμων που είναι φορείς έιτζ από το ιατρικό προσωπικό. ¹⁴³ Ανάλογα θέματα παρουσιάζονται και στο έργο «Το μυστικό».

Τα βαριά ιατρικά περιστατικά στο έργο του συγγραφέα λειτουργούν ως η αφορμή για την αποκάλυψη στάσεων και συμπεριφορών του κοινωνικού συνόλου. Η διαπίστωση ότι η κοινωνία «πάσχει» ανάγεται μέσα από τη ρεαλιστική απεικόνιση των εμπειριών του γιατρού. ¹⁴⁴ Ο Περικλής Σφυρίδης με «Το μίasma» εισάγει το θέμα του έιτζ στην λογοτεχνία, λογοτεχνική κίνηση σπάνια για την εποχή που κυκλοφόρησε. Πιο συγκεκριμένα, στο έργο περιγράφονται τα «ιλαροτραγικά» γεγονότα τα οποία έλαβαν χώρα σε ένα νοσοκομείο, όταν έκανε εισαγωγή μία νεαρή φορέας του έιτζ, για τραυματισμό που είχε στο πόδι. ¹⁴⁵ Ο αφηγητής αναφέρει

Η κρίση άρχισε με τις υστερικές φωνές μιας αδελφής, που αναστάτωσε την κλινική λέγοντας πως μολύνθηκε και θα πεθάνει, γιατί είχε κατά λάθος τρυπηθεί, καθώς διενεργούσε αιμοληψία στην άρρωση του θαλάμου [...] γιατί από παντού την έδιωχναν μόλις διαπίστωναν πως ήταν φορέας του έιτζ. ¹⁴⁶

Με το παραπάνω απόσπασμα αποτυπώνεται με λεπτομέρεια η αντιμετώπιση των ατόμων με έιτζ από τη κοινωνία και ιδιαίτερα από το ιατρικό προσωπικό. Η στάση αυτή της κοινωνίας οδηγεί στην απόκρυψη του προβλήματος από την ασθενή με σκοπό να της συμπεριφερθούν ανθρώπινα. Η ύπαρξη του διαλόγου στο κείμενο, γνωστή αφηγηματική τεχνική του συγγραφέα, ενισχύει την αληθοφάνειά του. Η διαλεκτική μορφή του διηγήματος συμβάλει στη ρεαλιστική αποτύπωση της πραγματικότητας.

Άτομα του ιατρικού περιβάλλοντος περιφρονούν την ασθενή. Ενδεικτικά, σε συνομιλία που είχε η νεαρή κοπέλα με μία νοσοκόμα ειπώθηκαν σκληρά λόγια. Πιο

¹⁴² Σπύρος Τσακνιάς (1989:1064).

¹⁴³ Κάρολος Τσίζεκ(1990:90).

¹⁴⁴ Ελισάβετ Κοτζιά (3.12.1989).

¹⁴⁵ Γιάννης Κουβαράς (1990:79).

¹⁴⁶ Περικλής Σφυρίδης (2016:175).

ειδικά, η νοσοκόμα απευθύνεται στην ασθενή λέγοντας «*Το γλέντησες καλά καλά και ζητάς τώρα και τα ρέστα!*[...] *Βρόμα!*».¹⁴⁷ Παρά ταύτα αποτυπώνονται και ανθρώπινες συμπεριφορές του ιατρικού χώρου προς τους ασθενείς οι οποίοι είναι φορείς του έιτζ. Εξαιρετική περίπτωση φαίνεται να είναι ο διευθυντής της κλινικής, ο οποίος αναλαμβάνει να τη χειρουργήσει. Στο κείμενο περιγράφεται η διαδικασία της επέμβασης της ασθενούς. Ο αφηγητής λέει:

*Η εγχείρηση άρχισε πρωί πρωί με γκρίνια των αναισθησιολόγων, πως τάχα τους εξανάγκασαν να δώσουν νάρκωση, και μίλησαν άσκημα στην άρρωση, καθώς εκείνη άπλωσε το χέρι της να της περάσουν τον ορό και ρώτησε αν θα πονέσει. Είχαν φορέσει διπλά γάντια, μπλούζες χοντρές και μάσκες που τους έκλειναν σχεδόν όλο το πρόσωπο. Διπλά γάντια και γυαλιά φόρεσαν κι οι ορθοπεδικοί, ο διευθυντής, [...] Σαν κοίμισαν την άρρωση και τράβηξε ο διευθυντής την πρώτη νυστεριά στο πόδι, που είχε προσεκτικά απολυμανθεί, γέμισε αίμα το χειρουργικό πεδίο κι όλοι πάγωσαν, γιατί τούτο το ζωογόνο υγρό ήταν τώρα δηλητήριο.*¹⁴⁸

Η επέμβαση είναι επιτυχής, τα μέσα ενημέρωσης συγχαίρουν τη κλινική αποσιωπώντας τις αρχικές αντιρρήσεις. Το κείμενο θέτει το αναγνωστικό κοινό αντιμέτωπο με το ηθικό και κοινωνικό πρόβλημα της αντιμετώπισης ατόμων με έιτζ από το ιατρικό προσωπικό και τις ελλείψεις στη θεραπεία και τη νοσηλεία των πασχόντων. Παρά το γεγονός ότι ο συγγραφέας βασίζεται σε μία ιδεαλιστική περίπτωση, κατά τον Χριστιανόπουλο καταφέρνει να προβληματίσει τη κοινωνία και να δικαιωθεί.¹⁴⁹

Τολμηρή είναι και η στάση του συγγραφέα στο εκτενές αφήγημα «Το μυστικό». Το έργο αυτό αν και δεν συμπεριλαμβάνεται στη συλλογή *Από πρώτο χέρι* θα μπορούσε να ενσωματωθεί σε αυτήν λόγω της κοινής του θεματολογίας.¹⁵⁰ Έχει παρόμοια θεματολογική προσέγγιση με «Το μίasma». Έτσι, με το αφήγημα αυτό επανέρχεται το ζήτημα του έιτζ με κοινωνικές και ψυχολογικές διαστάσεις.¹⁵¹ Αυτό κατορθώνεται με τη παρουσία καθημερινών οικείων ανθρώπων οι οποίοι ανησυχούν και αγωνιούν και συμπεριφέρονται ως ένοχοι. Για παράδειγμα, ο ήρωας του

¹⁴⁷ Περικλής Σφυρίδης (2016:182).

¹⁴⁸ Περικλής Σφυρίδης (2016:188).

¹⁴⁹ Ντίνος Χριστιανόπουλος (2006-2007:102-103).

¹⁵⁰ «Το μυστικό» κυκλοφορεί στη συλλογή διηγημάτων με τίτλο *Χαράμι* (1992), Αθήνα: Καστανιώτης.

¹⁵¹ Κάρολος Τσίζεκ (1990:90).

διηγήματος εμφανίζεται απελπισμένος με τη πληροφορία που λαμβάνει ότι είναι φορέας έιτζ.¹⁵²

Κατά τον Τσίζεκ «Το μυστικό» αποτελεί ένα «πλούσιο» σε καταστάσεις, εξελίξεις και προβληματισμούς έργο, αφού η πλοκή και η ιστορία του κειμένου έχει σύνθετο χαρακτήρα. Συνθέτει ένα λογοτεχνικό κείμενο κοινωνικού προβληματισμού εντάσσοντας και το ερωτικό στοιχείο.¹⁵³ Γενικά, στο έργο, ο ήρωας δικηγόρος με αφορμή κάποιες εξετάσεις ανακαλύπτει ότι είναι φορέας του έιτζ. Πιο συγκεκριμένα ο αφηγητής λέει τα εξής:

*Αντί γι' απάντηση, ο γιατρός έβγαλε απ' το συρτάρι του τη εξέταση του αίματος και του την έδωσε. Ένα χαρτάκι ήταν, που έγραφε: «Θετικό για έιτζ».*¹⁵⁴

Η αγωνία του κορυφώνεται αφού προσπαθεί να αντιληφθεί από ποια γυναίκα μολύνθηκε: τη σύζυγο του, την ερωμένη του ή μια παλιά του φιλενάδα. Με το καιρό διαπιστώνει ότι η σύζυγος του είναι και αυτή φορέας κάτι που επιβεβαιώνει την άτακτη ερωτική της ζωή. Η πληροφορία αυτή διαψεύδει τη πεποίθηση του ήρωα ότι η γυναίκα του είναι πιστή. Η αμεσότητα αυτή υποκρύπτει τη σκληρή ειρωνεία, κύριο χαρακτηριστικό της γραφής του πεζογράφου.¹⁵⁵ Τελικά, με το πέρασμα του χρόνου ο δικηγόρος συμβιβάζεται με τη γυναίκα του και συνεχίζουν τον θεσμό του γάμου τους. Ο συγγραφέας με την αναλυτική περιγραφή των κύριων προσώπων της πλοκής, τα οποία στερούνται την τρυφερότητα, δείχνει ότι είναι έρμαια του καταναλωτικού ήθους. Η οπτική αυτή δημιουργεί μια αποπνικτική ατμόσφαιρα η οποία δεν αποφορτίζεται με την αρωγή της κάθαρσης.¹⁵⁶ Αυτό ενισχύεται με το τέλος της ιστορίας όπου ο δικηγόρος με την γυναίκα του συμβιβάζονται στον θεσμό του γάμου χωρίς να αισθάνονται αγάπη ο ένας για τον άλλον. Το τέλος αυτό επιβεβαιώνει την ύπαρξη κοινωνικών δεσμών με σκοπό τη κάλυψη προσωπικών συμφερόντων.

Ο αφηγητής επιτυγχάνει εξιστορώντας χαμηλόφωνα τα καθημερινά πάθη των ανθρώπων, να προκαλέσει τον ενθουσιασμό του κοινωνικού συνόλου.¹⁵⁷ Τα κείμενα αυτά δεν βασίζονται απαραίτητα στις αυτοβιογραφικές εμπειρίες του ίδιου του αλλά

¹⁵² Ηρακλής Παπαλέξης (1992:12).

¹⁵³ Κάρολος Τσίζεκ(1990:91).

¹⁵⁴ Περικλής Σφυρίδης (2016:203).

¹⁵⁵ Νίκος Α. Καββαδίας (1994:101).

¹⁵⁶ Νίκος Α. Καββαδίας (1994:102).

¹⁵⁷ Μ. Φάις (20.09.1992).

σε πληροφορίες άλλων ατόμων, τρίτων.¹⁵⁸ Η άμεση εμπειρική πραγματικότητα τον παρακινεί να γράψει τα διηγήματα με τη συμβολή της μυθοπλασίας.¹⁵⁹ Τα κείμενα συντίθενται με λιτό λόγο και με τα ανάλογα εκφραστικά μέσα.¹⁶⁰

2.4. Μεταμοσχεύσεις νεφρών

Το συγγραφικό έργο του Περικλή Σφυρίδη βασίζεται στο βίωμα. Μετουσιώνονται σε λόγο οι βιωματικές του εμπειρίες. Η μνήμη διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο έργο του συγγραφέα αφού την αξιοποιεί ανακαλώντας γεγονότα του παρελθόντος.¹⁶¹ Βασιζόμενος στις εμπειρίες και στις γνώσεις του, ο ίδιος δημιουργεί το έργο «Ένα επιπλέον διήγημα», το οποίο είναι κοντά στη θεματική του μυθιστορήματος *Μεταμόσχευση νεφρού*.¹⁶² Το έργο αυτό χαρακτηρίζεται από τον ίδιο τον συγγραφέα ως μυθιστόρημα και βασίζεται σε πραγματικά γεγονότα όπως αναφέρει στο οπισθόφυλλο του βιβλίου του. Ο πεζογράφος στο σύντομο κείμενο του για το βιβλίο καταγράφει:

*Το 1996 γνώρισα από πρώτο χέρι- μαζί με τη νεφροπαθή αδερφή μου- πως πραγματοποιούνται παράνομα οι μεταμοσχεύσεις νεφρού στην Ινδία.[..] Όλη αυτή η εμπειρία, αλλά κι όσα αντιμετωπίσαμε με την επιστροφή μας στην Ελλάδα, είναι το υλικό πάνω στο οποίο βασίζεται το μυθιστόρημα μου Μεταμόσχευση νεφρού, που φωτίζει σκοτεινές πλευρές του κοινωνικού αυτού προβλήματος.*¹⁶³

Ο τρόπος της αγοροπωλησίας των οργάνων και η συμβολή της ιατρικής τεχνογνωσίας αποτελούν τους βασικούς άξονες των παραπάνω έργων του καρδιολόγου.¹⁶⁴

Ο συγγραφέας καταφεύγοντας στο προσωπείο του Πέτρου διατηρεί ένα χαμηλόφωνο τόνο αφήγησης, γνωστό τέχνασμα της γραφής του. Με τη *Μεταμόσχευση νεφρού* αναλύονται η κατάσταση των μεταμοσχεύσεων στο ελληνικό χώρο αλλά και οι συνθήκες που επικρατούν εκτός Ελλάδος. Ειδικότερα, ο Πέτρος,

¹⁵⁸ Βαγγέλης Χατζηβασιλείου (05.08.1992).

¹⁵⁹ Μ. Φάις (20.09.1992).

¹⁶⁰ Γιώργος Αράγης (1993:110-111).

¹⁶¹ Περικλής Σφυρίδης (2005:384).

¹⁶² Το μυθιστόρημα *Μεταμόσχευση νεφρού* κυκλοφορεί για πρώτη φορά το 2000 στην Αθήνα από τις εκδόσεις Καστανιώτη. Η *Μεταμόσχευση νεφρού* και «Ένα επιπλέον διήγημα», κυκλοφορούν μαζί στο βιβλίο *Μεταμόσχευση νεφρού και τηλεοπτικός κανιβαλισμός* (2024) Αθήνα: Εστία.

¹⁶³ Περικλής Σφυρίδης (2000: οπισθόφυλλο του βιβλίου).

¹⁶⁴ Ελισάβετ Κοτζιά (19.3.2000).

αφηγητής στην ιδιότητα γιατρός, αναγκάζεται να πάει στην Ινδία για τη μεταμόσχευση νεφρού της αδερφής του.

Ο ήρωας αποκαλύπτει τις δραματικές συνθήκες του δύσκολου αγώνα για να σωθεί η αδελφή του. Το μυθιστόρημα για τους λόγους αυτούς αποκτά διαστάσεις ενός «ιατρικού θρίλερ».¹⁶⁵ Αν και χρησιμοποιεί προσωπικά βιώματα του παρελθόντος, ο συγγραφέας επιχειρεί να διατηρήσει μία ρεαλιστική και αντικειμενική γραφή αγγίζοντας τα όρια ενός ουδέτερου ρεπορτάζ όπως σημειώνει ο Βαγγέλης Χατζηβασιλείου.¹⁶⁶

Ωστόσο, παρά την ύπαρξη μιας πραγματικής ρεαλιστικής ιστορίας δεν παύει η ιστορία να είναι προϊόν μυθοπλασίας. Παρά όλα αυτά, η περιπέτεια της ηρωίδας βοηθά τον αναγνώστη στη καλύτερη αντίληψη των δεινών που έρχονται αντιμέτωποι νεφροπαθείς ασθενείς.¹⁶⁷ Τα ηθικά διλήμματα που τίθενται στο έργο αυτό είναι μείζονα, μιας και ο συγγραφέας συζητά ζητήματα όπως η αγοραπωλησία οργάνων και η εκμετάλλευση ασθενών οικονομικά κοινωνικών τάξεων τόσο από τους ασθενείς, όσο και από «ιατρικά» κυκλώματα εμπορίας οργάνων.¹⁶⁸ Κυριαρχούν η ματαιοδοξία και το προσωπικό συμφέρον των ανθρωπίνων σχέσεων γύρω από το ζήτημα των μεταμοσχεύσεων με απώτερο στόχο την ευαισθητοποίηση του αναγνώστη.¹⁶⁹

Στο έργο αυτό καταγράφεται η εμπειρία του πρωταγωνιστή μέσα από μία αναδρομική πρωτοπρόσωπη αφήγηση με τη βοήθεια των διαλόγων. Το έργο χωρίζεται σε δύο ενότητες στην μετάβαση των ηρώων στην Ινδία για τη μεταμόσχευση του νεφρού και στην επιστροφή τους. Στη ρεαλιστική απεικόνιση της πραγματικότητας μέσα στην αφήγηση συγχωνεύονται και μυθοπλαστικά στοιχεία. Σύμφωνα με την Έφη Πέτκου το έργο αυτό είναι ένα είδος αυθιστόρησης. Πιο ειδικά με τη χρήση του λογοτεχνικού προσωπείου του Πέτρου γίνεται απόπειρα αυθιστόρησης μίας αυτοδιηγητικής αναδρομικής αφήγησης με ποικίλα ενσωματωμένα σχόλια. Τα γεγονότα τα οποία παρουσιάζονται φιλτράρονται από μία οπτική γωνία μιας σταθερής αφήγησης.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Η Ελισάβετ Κοτζιά σε κριτικό κείμενο για το έργο αυτό γράφει: «*Η Μεταμόσχευση νεφρού του Περικλή Σφυρίδη εξελίσσεται έτσι σε μυθιστόρημα που παίρνει την τροπή ιατρικού θρίλερ*». Ελισάβετ Κοτζιά (19.3.2000).

¹⁶⁶ Βαγγέλης Χατζηβασιλείου (23.4.2000).

¹⁶⁷ Αλέξης Ζήρας (Σεπτ.-Δεκ. 2000:109).

¹⁶⁸ Δημοσθένης Κούρτοβικ (9.9.2000).

¹⁶⁹ Γιώργος Αλεξίου (2001:68).

¹⁷⁰ Η Πέτκου για την καλύτερη κατανόηση του παραπάνω θεωρήματος παραθέτει ένα χωρίο από την *Μεταμόσχευση νεφρού* του Περικλή Σφυρίδη. Πιο ειδικά, στο έργο διαβάζουμε: «*Κανένας από τους συναδέλφους νεφρολόγους δεν μου μίλησε για τις μεταμοσχεύσεις νεφρών στην Ινδία. Όλοι κάτι είχαν ακούσει, αλλά κανείς δεν γνώριζε λεπτομέρειες. Ή δεν ήθελαν να μιλήσουν ή πράγματι δεν γνώριζαν. [...]*»

Μετά από ένα χρονικό διάστημα, ο συγγραφέας επανέρχεται στο θέμα των μεταμοσχεύσεων με το διήγημα «Ένα επιπλέον διήγημα». Στην ουσία, καταγράφεται ο τηλεοπτικός κανιβαλισμός που προκλήθηκε μετά την δημοσίευση του μυθιστορήματος. Με αφορμή τη συνάντηση που είχε ο γιατρός με μία δημοσιογράφο με σκοπό να θίξουν το ζήτημα των μεταμοσχεύσεων, ο αφηγητής αναφέρει πως:

Χωρίς να το πολυσκεφτεί, της μίλησε για όσα συνάντησαν και έζησαν στην Ινδία, για το ιατρικό κύκλωμα που διενεργούσε τις παράνομες πλέον κι εκεί μεταμοσχεύσεις και για τους δότες – μια περίληψη, δηλαδή, των όσων είχε γράψει στο βιβλίο του, που είχε κυκλοφορήσει από μεγάλο εκδοτικό οίκο έναν περίπου χρόνο νωρίτερα.¹⁷¹

Η τοποθέτηση του γιατρού για το ζήτημα αυτό οδήγησε στην εμφάνιση και άλλων επιστημόνων στο τηλεοπτικό χώρο με σκοπό να μιλήσουν για το θέμα. Γνωστός γιατρός τάσσεται κατά των μεταμοσχεύσεων στην Ινδία καθώς υποστηρίζει πως «τα νεφρά αυτά είναι του αίσιχιστου είδους»¹⁷² κάτι που εκνευρίζει τον γιατρό αφού ο ίδιος

είχε παρακολουθήσει όλη τη σειρά των εξετάσεων, στις οποίες είχε υποβληθεί ο δότης της αδερφής του.¹⁷³

Το διήγημα αυτό προβληματίζει ηθικά κάθε αναγνώστη σχετικά με το θέμα των μεταμοσχεύσεων. Ο γιατρός που είναι ενάντιος στις μεταμοσχεύσεις υποστηρίζει τα εξής:

Πράγματι, μέχρι το 1995 οι μεταμοσχεύσεις νεφρών στην Ινδία ήταν νόμιμες. Είχα όμως την τιμή – και είμαι υπερήφανος γι' αυτό – να συμμετέχω στην επιτροπή του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας και μαζί με υπόλοιπα μέλη να ταξιδέψω στην

Βούιζαν ακόμα στα αυτιά μου οι κουβέντες ενός διευθυντή μου στο ΙΚΑ, ότι κάθε νεφροπαθής στοιχίζει στο ίδρυμα έξι εκατομμύρια δραχμές τον χρόνο. Χαζοί ήταν οι νεφρολόγοι να χάσουν-ή έστω να ελαττώσουν- τον πακτωλό αυτό των χρημάτων που τζιράτονταν στα μηχανήματά τους;». Περικλής Σφυρίδης(2000:24). Βλ. Έφη Πέτκου (2023:243-244).Επεξηγηματικά, αποδεικνύεται με το απόσπασμα αυτό η αφηγηματική τεχνική της αυθιστόρησης με τη χρήση του προσωπίου του Πέτρου, ο οποίος ως αφηγητής ανακαλεί με αφορμή τη μεταμόσχευση νεφρού της αδελφής του, τα όσα γνωρίζει για το θέμα.

¹⁷¹ Περικλής Σφυρίδης (2016:219).

¹⁷² Περικλής Σφυρίδης (2016:224).

¹⁷³ Περικλής Σφυρίδης (2016:225).

Ινδία, και στην Κίνα ακόμα, να πείσουμε – και πείσαμε τους εκεί υπεύθυνους, οι οποίοι με αυστηρό νόμο απαγόρευσαν την διενέργειά τους. Ξέρετε ότι από τις λεγόμενες «εθελούσιες» προσφορές οργάνων, ένα ποσοστό που ξεπερνούσε το 65% γινόταν χωρίς την θέληση του δότη; Ξέρετε ότι στο 17% από αυτές αφαιρούσαν, όχι μόνο το ένα νεφρό αλλά και τα μάτια και την καρδιά-δολοφονούσαν, δηλαδή, τους δότες.¹⁷⁴

Ο συγγραφέας με αυτά τα δύο έργα προκαλεί αντιδράσεις οι οποίες είναι κατανοητές, μιας και τα δύο έργα αποτελούν «χρονικά απογυμνωμένης καταγραφής» της πραγματικότητας.¹⁷⁵ Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο ίδιος θίγει ένα θέμα με το οποίο εξυπηρετούνται ποικίλα και κυρίως οικονομικά συμφέροντα. Έτσι, ο αφηγητής στο διήγημα αναρωτιέται:

Σε τι κοινωνία ζούμε[...]Οι γιατροί στην Ινδία πραγματοποιούσαν τις παράνομες μεταμοσχεύσεις για το χρήμα κι εδώ κάποιιοι – συνάδελφοι του ίσως οι περισσότεροι δεν τις ήθελαν, πάλι για το χρήμα. Και ανάμεσα τους οι φτωχοί Ινδοί δότες εκεί και οι δυστυχισμένοι νεφροπαθείς εδώ.¹⁷⁶

Ο Σφυρίδης με την ωμή ρεαλιστική του γραφή στηλιτεύει τις ενέργειες των γιατρών με σκοπό την ικανοποίηση των συμφερόντων τους.¹⁷⁷

Ο αφηγητής μέσα από το βίωμα του χαρίζει στο κοινό ένα μεστό και κατασταλαγμένο έργο, το οποίο είναι παγκόσμιας εμβέλειας.¹⁷⁸ Ο Σφυρίδης παρουσιάζει ένα μικρόκοσμο «αστικής τοπιογραφίας» και «ρεαλιστικών προδιαγραφών» κατά τη διαδικασία της αυτοβιογράφησης του.¹⁷⁹ Ήδη από την αρχή της αφήγησης των γεγονότων απευθύνει το ηθικό δίλημμα στον αναγνώστη καθώς καταθέτει

¹⁷⁴ Περικλής Σφυρίδης (2016:230).

¹⁷⁵ Ο Βαγγέλης Χατζηβασιλείου με αφορμή την έκδοση των δύο έργων σχετικών με την μεταμόσχευση νεφρού του Περικλή Σφυρίδη γράφει στην εφημ. *Το Βήμα*: «Εδώ θα βρούμε τους τηλεοπτικούς κανιβαλισμούς, όπου ελέγχεται σε αυστηρούς τόνους η τηλεοπτική αντιμετώπιση μιας υπόθεσης παράνομης μεταμόσχευσης νεφρού. Χρονικό απογυμνωμένης καταγραφής αποτελεί και το μυθιστόρημα *Μεταμόσχευση νεφρού*, όπου ο συγγραφέας θα εξιστορήσει τις τραγελαφικές καταστάσεις τις οποίες θα ζήσει με την αδερφή του στην Ινδία [...] σε μία εναγώνια αναζήτηση θεραπείας για την αρρώστια της». Βλ. Βαγγέλης Χατζηβασιλείου (30.03.2025).

¹⁷⁶ Περικλής Σφυρίδης (2016:240).

¹⁷⁷ Ο αφηγητής στο διήγημα μαρτυρεί ότι «στην Ελλάδα όλα τα σοβαρά προβλήματα υγείας -και όχι μόνον αυτά- έχουν ως προϋπόθεση για την επίλυση τους το φακέλακι». Περικλής Σφυρίδης (2016:240).

¹⁷⁸ Παναγιώτης Γούτας(2003:165).

¹⁷⁹ Βαγγέλης Χατζηβασιλείου (30.03.2025).

*Εάν η συναλλαγή αυτή αποτελεί ή όχι αποτρόπαια πράξη ας το κρίνει ο κάθε αναγνώστης που θα διαβάσει αυτό το βιβλίο.*¹⁸⁰

Ο συγγραφέας με την αναλυτική περιγραφή τόσο του περιβάλλοντος που έγινε η μεταμόσχευση¹⁸¹ όσο και με τη διαδικασία¹⁸² εγείρει στους αναγνώστες ηθικό προβληματισμό. Αναπτύσσει το έργο του με το βαθύτερο αίσθημα της ανθρωπιάς το οποίο απομακρύνεται από αυτό του συναισθηματισμού.¹⁸³ Αυτό το επιτυγχάνει αφού εξιστορεί την εμπειρία περίθαλψης των μεταμοσχεύσεων. Η εμπειρία του αυτή βρίσκεται πιο κοντά στον ανθρώπινο πόνο και στην «ηθική τελμάτωση».¹⁸⁴

2.5. Η νόσος του καρκίνου

Ο καρκίνος είναι συχνό θέμα στο έργο του Σφυρίδη. Η ασθένεια παρουσιάζεται μέσα σε σύντομης μορφής αφηγήματα. Πάρα όλα αυτά, ο συγγραφέας σε μία όψιμη ηλικία αποφασίζει να καταγράψει σε μυθιστόρημα τα πιο σημαντικά γεγονότα καρκίνου που τον στιγμάτισαν. Έτσι, σε ηλικία 86 ετών, ο Περικλής Σφυρίδης δημοσιεύει το μυθιστόρημα με τίτλο *Καρκίνος*.¹⁸⁵ Θυμίζει αρκετά βέβαια συλλογή διηγημάτων με κοινό θεματικό άξονα το «πετάρισμα» του θανάτου από τη νόσο.¹⁸⁶

Ο ίδιος συνθέτει το έργο έχοντας ως θεματικό άξονα το φάσμα του θανάτου και την εμπειρία της ανίατης συχνά νόσου. Αναπαράγει με τη συμβολή της μνήμης τα οδυνηρά βιώματα των ασθενών φτάνοντας στην ολοκληρωτική τους κατάρρευση.¹⁸⁷

¹⁸⁰ Περικλής Σφυρίδης (2000:21).

¹⁸¹ Ο αφηγητής αποτυπώνει την εικόνα του χώρου που οδηγήθηκαν για την επέμβαση. Αναφέρει «Άλλο να βλέπεις στην τηλεόραση τον Τρίτο κόσμο κι άλλο να τον ζεις» (Περικλής Σφυρίδης (2000:59) και σε άλλο σημείο «Εδώ, βέβαια, η μονάδα είχε τα χάλια της, αλλά την παρακολούθηση θα τη ζήλευαν πολλά από τα δικά μας νοσοκομεία» (Περικλής Σφυρίδης (2000:137).

¹⁸² Ο Σφυρίδης στο μυθιστόρημα περιγράφει τη διαδικασία της μεταμόσχευσης: «Κι έφτασε η μεγάλη στιγμή. Οι γιατροί άλλαξαν ρούχα και γάντια και πήγαν στην χειρουργική κλινική του δότη. Το νεφρό, σαν νεογέννητο πουλί, έπεσε στα χέρια του Σίντι κι από κει σ' ένα δοχείο με παγάκια [...] Κι είδα να συντελείται το θαύμα μπροστά στα μάτια μου και το ζωογόνο κάτουρο να στάζει από τον ουρητήρα προτού τον εμφυτεύσει ο γιατρός στην ουροδόχο κύστη».

Περικλής Σφυρίδης (2000:135-136).

¹⁸³ Βαγγέλης Χατζηβασιλείου (30.03.2025).

¹⁸⁴ Έφη Πέτκου (2023:245).

¹⁸⁵ Ειδικότερα το βιβλίο *Καρκίνος* κυκλοφορεί το 2018 στην Αθήνα από την Εστία.

¹⁸⁶ Δέσποινα Παπαστάθη (2023:234)

¹⁸⁷ Έφη Πέτκου (2023:245).

Πρόκειται για δύσκολο εγχείρημα αφού όπως ομολογεί στο έργο του προσφέρει «εμπειρίες που δεν χωρούν σε λέξεις».¹⁸⁸

Ο αφηγητής γιατρός ήδη από την αρχή του μυθιστορήματος θέτει τον προβληματισμό του για την ηθική αντιμετώπιση των καρκινοπαθών από το ιατρικό προσωπικό. Ο αφηγητής εξομολογείται στο συνομιλητή¹⁸⁹

Μα ως γιατρός είμαι ακατάλληλος, δεν είμαι ειδικός. Ειδικοί είναι οι ογκολόγοι. Έχουν την γνώση που τους κάνει πάντα σοβαρούς και ολιγομίλητους.[...] Είναι γιατροί, επέλεξαν μια ειδικότητα που έχει περισσότερο να κάνει μ' έναν βασανιστικό συνήθως θάνατο· κάποιοι πιστεύουν κιόλας πως βοηθούν ουσιαστικά στην επιβίωση- άλλοτε μικρή κι άλλοτε μεγαλύτερη- των αρρώστων τους με τη χορήγηση πανάκριβων φαρμάκων, που τα εφευρίσκουν και τα ρίχνουν στην αγορά απρόσωπες και άσπλαχνες φαρμακευτικές εταιρείες· φάρμακα που εξουθενώνουν τους ασθενείς με τις παρενέργειές τους, τις οποίες όμως ανέχονται όλοι γιατί τους αναπτερώνουν φρούδες ελπίδες για επιβίωση. Ίσως να θεραπεύουν και ορισμένους, στατιστικά πολύ πιο λίγους από όσους πεθαίνουν, αν ο καρκίνος διαγνωστεί σε πολύ πρώιμο στάδιο (εδώ μπαίνουν στο κόλπο κι άλλες εταιρείες που κατασκευάζουν ακόμα πιο ακριβά διαγνωστικά μέσα). Και όλα αυτά με το αζημίωτο φυσικά, αφού το κέρδος- το χρήμα – είναι αυτό που «λαδώνει» την παγκόσμια ιατρική βιομηχανία – οι γιατροί δεν εξαιρούνται από το «λάδωμα», κάθε άλλο- κι έτσι η ιατρική (όχι, ασφαλώς μόνο η ογκολογία) από ανθρωπιστική επιστήμη κατάντησε στις μέρες μας μια διεθνής τεχνολογική και εμπορική επιχείρηση».¹⁹⁰

Ο αφηγητής με την εκτενή δήλωση του παρέχει στο αναγνωστικό του κοινό, πληροφορίες για την εξυπηρέτηση συμφερόντων του ιατρικού κλάδου εκμεταλλευόμενου την νόσο των ασθενών. Ήδη από την αρχή προσπαθεί να προβληματίσει τον ανυποψίαστο αναγνώστη για τις διαπροσωπικές σχέσεις των γιατρών με τους ασθενείς με καρκίνο αλλά και για τις συνδέσεις των ογκολόγων

¹⁸⁸ Περικλής Σφυρίδης (2018:9).

¹⁸⁹ Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τη τεχνική αυτή δηλαδή να παρακινείται από ερωτήσεις ενός μελετητή που του θέτει ερωτήματα για τον καρκίνο και θυμίζει *Το διπλό βιβλίο* (πρώτη κυκλοφορία 1976 Εξάντας) του Δημήτρη Χατζή. Κυριάκος Ιωάννου (2023:127).

¹⁹⁰ Περικλής Σφυρίδης (2018:9-10).

γιατρών με τις φαρμακευτικές εταιρείες,¹⁹¹ ενώ αναπαριστά τον ψυχισμό των καρκινοπαθών αλλά και του περίγυρου τους.¹⁹²

Ο συγγραφέας πριν τη κυκλοφορία του μυθιστορήματος για τον καρκίνο εμφάνιζε τακτικά την ασθένεια αυτή σε σύντομης μορφής αφηγήματα. Ειδικότερα, με «Το πάρτι» εξιστορεί την σταδιακή αλλαγή μιας γνωστής κοπέλας της παρέας τους που αρρώστησε. Συγκεκριμένα, ο αφηγητής μετά από τη συνάντηση που είχε με τη Ζωή τη καρκινοπαθή πλέον γυναίκα διαπιστώνει ότι

*Το κρανίο της που, χωρίς μαλλιά καλυπτόταν από μια λεπτή και γυαλιστερή επιδερμίδα, έμοιαζε με μεγάλο αυγό [...] Η Ζωή, στην προσπάθεια της να δείξει μεγαλύτερη ακόμη άνεση, ενώ δεν έφαγε σχεδόν τίποτα, έβγαλε το πακέτο με τα τσιγάρα της κι άρχισε να φουμάρει [...] πρόσεξα ή νόμισα ότι διαισθάνθηκα ένα πετάρισμα από τρόμου θανάτου στο βλέμμα της.*¹⁹³

Η περιγραφή της κατάστασης της υγείας της γυναίκας, είναι ρεαλιστική και πλήρης ιατρικών λεπτομερειών. Η αρρώστια της Ζωής την οδηγεί στον θάνατο κάτι που στενοχωρεί τον αφηγητή και τον περίγυρο του. Παρά όλα αυτά, επισημαίνει ότι η ζωή συνεχίζεται ακόμα και μετά τον θάνατο.¹⁹⁴ Σκιαγραφώντας τους ασθενείς με καρκίνο φέρνει πιο κοντά το κοινό του με τα δεινά των πασχόντων.

Επιπλέον, ο αφηγητής με εξομολογητικό ύφος καταθέτει στο «Ημερολόγιο»¹⁹⁵ τα πρώτα σημάδια του καρκίνου που εμφανίστηκαν στη γυναίκα του, τη Φρίντα. Ο ίδιος παρατηρεί τα πρώτα συμπτώματα της νόσου:

*-«έχασες αρκετά κιλά και περπατάς πλέον άνετα. Δεν θα σ' αφήσω να πεθάνεις κι από πείνα».*¹⁹⁶

¹⁹¹ Γεώργιος Σχορετσανίτης (05.02.2019).

¹⁹² Κυριάκος Ιωάννου (2023:130-131).

¹⁹³ Περικλής Σφυρίδης (2016:352-353).

¹⁹⁴ Ο Περικλής Σφυρίδης αναφέρει στο έργο τα λόγια ενός καπετάνιου που δήλωσε πως ««η ίδια η ζωή δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένα μικρό ή μεγάλο πάρτι»» και στην συνέχεια καταλήγει «Εδώ τελείωσε το διήγημα, αλλά όχι κι η ζωή που συνεχίστηκε με τον θάνατο της Ζωής ύστερα από ένα περίπου χρόνο, κάτι που πότισε πίκρα, όχι μόνο τον καπετάνιο αλλά το νησί ολόκληρο». Περικλής Σφυρίδης (2016:356).

¹⁹⁵ Το διήγημα «Ημερολόγιο» δημοσιεύεται για πρώτη φορά στην συγκεντρωτική έκδοση των διηγημάτων του Περικλή Σφυρίδη (2016) με εισαγωγή και επιμέλεια της Σωτηρίας Σταυρακοπούλου.

¹⁹⁶ Περικλής Σφυρίδης (2016:499).

Τα σημάδια αυτά αναστάτωσαν τον αφηγητή γιατρό ο οποίος έσπευσε να παρακινήσει τη γυναίκα του να κάνει τις πρώτες εξετάσεις:

Ακολούθησαν αμέσως όλες οι προβλεπόμενες εξετάσεις. Κεραυνός εν αιθρία. Μεταστάσεις στην κοιλιά και στα κόκκαλα, χωρίς να γνωρίζουμε ακόμα την πρωτοπαθή εστία του καρκίνου.¹⁹⁷

Ο Σφυρίδης αναφέρει κάποια αφανή αποτελέσματα της νόσου στους καρκινοπαθείς, τα οποία δεν είναι δυνατό να ειπωθούν επιστημονικά από την ιατρική βιβλιογραφία. Αυτό το επιτυγχάνει καθώς εμμένει στην απόκρυφη ψυχολογία των ασθενών¹⁹⁸ που έρχεται αντιμέτωπη με το φάσμα του θανάτου.

2.6. Η χρήση εθιστικών ουσιών

Ο Περικλής Σφυρίδης με τη συνύπαρξη της ιατρικής και της λογοτεχνικής του ιδιότητας φανερώνει στα λογοτεχνικά του κείμενα, τον προβληματισμό του για τα ναρκωτικά. Το εγχείρημα του αποκαλύπτει την υποκρισία που ελλοχεύει πίσω από την υποτιθέμενη λύση του ζητήματος.¹⁹⁹ Το θέμα των ναρκωτικών υπάρχει στα διηγήματα του «Η διάλεξη»,²⁰⁰ «Η πόρωση».²⁰¹

Με το διήγημα «Η διάλεξη» ο Σφυρίδης ανοίγει το θέμα της χρήσης ουσιών. Πιο ειδικά, στο διήγημα μία μαθητική κοινότητα ζητά από τον γιατρό να την επισκεφθεί για να μιλήσει σε σχολική εκδήλωση για το θέμα των ναρκωτικών. Στη πορεία του κειμένου ο γιατρός συκοφαντείται και η όλη κατάσταση οδηγείται σε μία μεγάλη παρεξήγηση.²⁰² Αντίστοιχα, με το αφήγημα «Η πόρωση», ο αφηγητής επανέρχεται στο ζήτημα του εθισμού. Η ευαισθητοποίηση του Σφυρίδη στο θέμα αυτό φαίνεται και από τη συμβολή του στην έκδοση του περιοδικού της κοινότητας εξαρτημένων νέων ατόμων «Ιθάκη».²⁰³ Αυτό που αποκομίζει από τη συνεργασία με τους νέους είναι η ανασηματοδότηση του όρου πόρωση, ένας όρος που

¹⁹⁷ Περικλής Σφυρίδης (2016:499).

¹⁹⁸ Γεώργιος Σχορετσανίτης (05.02.2019).

¹⁹⁹ Παναγιώτης Γούτας (05.01.2017).

²⁰⁰ «Η διάλεξη» εντοπίζεται για πρώτη φορά στην συλλογή διηγημάτων με τίτλο *Το τμήμα* (1982), Θεσσαλονίκη: Διαγώνιος.

²⁰¹ «Η πόρωση» εμπεριέχεται στην συλλογή διηγημάτων *Το πάρτι και άλλα διηγήματα* (2011), Αθήνα: Εστία.

²⁰² Νίκος Κάσδαγλης (1982:292).

²⁰³ Αστέριος Κωνσταντίνου (2023:192).

χρησιμοποιείται συχνά από ναρκομανείς. Η πόρωση κατά τους εθισμένους ορίζεται ως μία αίσθηση η οποία ξεπερνά τους ηθικούς φραγμούς για να έρθουν πιο κοντά στην εξάρτηση.²⁰⁴ Συγκεκριμένα, χρησιμοποιώντας τα παρακάτω χωρία αναδεικνύεται αυτή η νέα ανασήμανση του όρου. Ο γιατρός θέλοντας να μάθει ποια είναι τα αισθήματα ενός ναρκομανή, του αποκαλύπτουν οι εθισμένοι:

Δεν υπάρχουν αισθήματα, αυτά τουλάχιστον που εσύ αποκαλείς αισθήματα [...] Πόρωση, γιατρέ, πόρωση, καταλαβαίνεις; [...] «Δεν μπορείς να φανταστείς γιατρέ» [...] «πόσο εύκολα γλιστράει κανείς από το χασίσι στην πρέζα. Γι' αυτό εκνευρίζομαι με κάτι δικούς σας μαλάκες ψυχιάτρους που ευαγγελίζονται την ελεύθερη διακίνηση των μαλακών, όπως τα αποκαλούν, ναρκωτικών» [...] Με την πρέζα αρχίζει και η πόρωση, γιατρέ. Δεν σ' ενδιαφέρει τίποτα άλλο, παρά μόνο πως θα εξασφαλίσεις την δόση σου.»²⁰⁵

Η ομάδα των εθισμένων ατόμων μέσα από τη συνομιλία τους αποκαλύπτουν μία στάση των γιατρών και ιδιαίτερα των ψυχιάτρων που τους ωθεί πιο εύκολα στις εξαρτησιογόνες ουσίες. Οι ψυχίατροι δικαιολογούν ως ένα βαθμό την εξάρτηση τους μόνο βέβαια από τις πιο «μαλακές» ουσίες.

Αυτή η υποκρισία για το ζήτημα και η αποφυγή του προβληματισμού από τη κοινωνία αποκαλύπτεται στο διήγημα «Η διάλεξη». Ο γιατρός καλούμενος από τη μαθητική κοινότητα της Φλώρινας για τη παράδοση μιας διάλεξης με θέμα τα ναρκωτικά σχολιάζει τον φόβο που δημιουργείται γύρω από το ζήτημα. Πιο ειδικά, οι συμμετέχοντες στη διάλεξη αρνήθηκαν να θίξουν το ζήτημα των εθιστικών ουσιών, καθώς ισχυρίστηκαν ότι το φαινόμενο αυτό είναι ανύπαρκτο στο κοινωνικό τους σύνολο. Ο πρωτοσύγκελλος παρευρισκόμενος στη διάλεξη καταθέτει:

Χαίρομαι ιδιαιτέρως διά την ωραίαν αυτήν συγκέντρωσιν. Παρόλον όμως ότι το θέμα της αποψινής συγκεντρώσεως ορίστηκε από την μαθητική κοινότητα να είναι τα ναρκωτικά, εγώ δεν θα σας ομιλήσω περί αυτών, καθόσον πιστεύω ακραδάντως ότι το πρόβλημα δεν αφορά τη δικήν μας κοινότητα.»²⁰⁶

²⁰⁴ Αστέριος Κωνσταντίνου (2023:191-192).

²⁰⁵ Περικλής Σφυρίδης (2016:406-407).

²⁰⁶ Περικλής Σφυρίδης (2016:265).

Οι δηλώσεις του προβληματίσαν τον γιατρό ο οποίος στην ομιλία του ξεκινά λέγοντας:

Ο προβληματισμός [...] της μαθητικής κοινότητας για τη διάδοση των ναρκωτικών έχει ιδιαίτερη, κατά την άποψη μου, σημασία και βαρύτητα, έστω κι αν στην πόλη σας, όπως άκουσα δεν υπάρχουν ναρκομανείς. Απεναντίας, μάλιστα, με συγκίνησε το γεγονός- και γι' αυτό εξάλλου βρίσκομαι σήμερα εδώ-ότι οι μαθητές σας ενδιαφέρθηκαν έγκαιρα για τα ναρκωτικά.²⁰⁷

Από τη μία ο άνθρωπος της εκκλησίας δηλώνει με απόλυτο τρόπο ότι το θέμα είναι ανύπαρκτο στην δική τους κοινότητα και είναι περιττό να συντάσσουν ομιλίες. Αντίθετα, ο γιατρός ανησυχεί έντονα ακόμη και αν δεν έχει εμφανιστεί το πρόβλημα στην κλειστή κοινωνία τους. Η αντιμετώπιση του ζητήματος απαιτεί προληπτικά μέτρα κατά τον Σφυρίδη καθώς πιστεύει πως είναι κατάλληλη η στιγμή για την ανάπτυξη προβληματισμού του παρόντος θέματος. Ένας ισχυρισμός ο οποίος μετά από λίγα χρόνια διαψεύστηκε.²⁰⁸ Η επικαιρότητα του ζητήματος επανήλθε είκοσι χρόνια μετά με τις μαθητικές καταλήψεις.²⁰⁹ Ο συγγραφέας χωρίς ενδοιασμούς σχολιάζει μέσα από τον απλό, κατανοητό και αληθοφανή λόγο θέματα τα οποία παραμένουν επίκαιρα.

2.7. Το δίλημμα της έκτρωσης.

Ο Περικλής Σφυρίδης αξιοποιεί τις ιατρικές γνώσεις και εμπειρίες και στα λεγόμενα ερωτικά διηγήματά του.²¹⁰ Στη συλλογή διηγημάτων με τίτλο *Τίμημα* που δημοσιεύεται το 1982 διαβάζουμε το διήγημα με τίτλο «Η έκτρωση». Ο τόνος του κειμένου είναι χαμηλός, καθώς παρουσιάζεται η δραματική σύγκρουση των κοινωνικών σχέσεων. Συγκεκριμένα, ο Πέτρος παθολόγος δένεται συναισθηματικά με μία κοπέλα η οποία αρέσκεται να σαγηνεύει τους άνδρες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα

²⁰⁷ Περικλής Σφυρίδης (2016:266).

²⁰⁸ Από την αρχή ήδη του σύντομου αφηγηματικού κειμένου ο αφηγητής καταγράφει: «παρακολούθω το τελευταίο δελτίο ειδήσεων [...] Αστυνομικοί συνέλαβαν τέσσερις μαθητές σε λύκειο της Φλώρινας για χρήση και εμπορία ναρκωτικών». Περικλής Σφυρίδης (2016:264).

²⁰⁹ Περικλής Σφυρίδης (1999:54).

²¹⁰ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:37).

να εκμεταλλευτεί τον γιατρό με απώτερο στόχο να αποφύγει μία ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη.²¹¹

Ο συγγραφέας καταφέρνει με επιτυχία να αποδώσει, επίσης, τον χαρακτήρα των προσώπων. Μέσω της παρατήρησης επιχειρεί να ψυχογραφήσει τα εμπλεκόμενα πρόσωπα της ιστορίας. Αυτό εντοπίζεται για παράδειγμα και στη περίπτωση του γυναικολόγου-γιατρού, ο οποίος αναλαμβάνει τη διαδικασία των αμβλώσεων σε προχωρημένες εγκυμοσύνες.²¹²

Η έκτρωση περιγράφεται αναλυτικά στο διήγημα, με αποτέλεσμα το διήγημα να δίνει την εντύπωση ιατρικού συγγράμματος, ενώ συχνά φαίνεται η κύρια ιστορία να βρίσκεται σε δεύτερη θέση. Αυτή η τεχνική συναντάται σε αρκετά έργα του συγγραφέα.²¹³ Η αναλυτική περιγραφή της διαδικασίας της έκτρωσης προσδίδει μεγαλύτερη αληθοφάνεια αλλά και τραγικότητα στο έργο. Πιο ειδικά, ο γιατρός παρακολουθεί τη τεχνική του γυναικολόγου ως προς την άμβλωση και την περιγράφει σαν «σκηνή αλλεπάλληλων βιασμών».²¹⁴ Το αφήγημα είναι ικανό να προκαλέσει σοκ στον αναγνώστη με τον ωμό ρεαλισμό του.²¹⁵ Η αφήγηση γίνεται σε τρίτο ενικό πρόσωπο δίνοντας με λεπτομέρεια την ίδια τη διαδικασία της έκτρωσης. Για παράδειγμα, στη προσπάθεια του γυναικολόγου να αφαιρέσει το έμβρυο, ο αφηγητής μαρτυρεί πως ο γιατρός:

*Έχωσε τη λαβίδα βαθιά κι αφού ψαχούλεψε λίγο μέσα στη μήτρα, πίεσε τα δάχτυλα του και την ασφάλισε [...] Ο Πέτρος ένιωσε κλικ που ακούστηκε με το κλείσιμο της λαβίδας σαν γκιλοτίνα πάνω στο λαιμό του ανήμπορου θύματος. [...] Ένα μικρό ανθρώπινο κομμάτι πετάχτηκε πάλι στο δοχείο κι ύστερα το ξέστρο, βγάζοντας πολτοποιημένα υπολείμματα μαζί με άφθονο σκοτωμένο αίμα, συμπλήρωσε τη σφαγή».*²¹⁶

Ο γιατρός ήρωας της ιστορίας παρουσιάζεται άπειρος στο κομμάτι της αφαίρεσης εμβρύων και χαρακτηρίζει την όλη ιατρική πράξη ως «σφαγή».²¹⁷ Ο συγγραφέας με

²¹¹ Νίκος Κάσδαγλης (1982:290).

²¹² Ηλίας Κουτσούκος (14.9.1982).

²¹³ Αντίστοιχα, αναλυτική περιγραφή της κατασκευής μια θρακιώτικης λύρας υπάρχει στο διήγημα «Η λύρα», *Το τίμημα* (1982) Θεσσαλονίκη: Διαγώνιος. Βλ. Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:86).

²¹⁴ Περικλής Σφυρίδης (2013:112).

²¹⁵ Τάσος Καλούτσας (1988:98-99).

²¹⁶ Απόσπασμα από την διαδικασία της έκτρωσης. Περικλής Σφυρίδης (2013:112-113).

²¹⁷ Παναγιώτης Γούτας (04.10.2022).

την ανάλυση αυτή επιδιώκει να αποκαλύψει τον «στυγνό» επαγγελματισμό της ιατρικής επιστήμης.²¹⁸

«Η έκτρωση» αποτελεί ένα σημαντικό διήγημα καθώς είναι «καλογραμμένο» και ζωντανό με πλούσια διαλογικά μέρη. Το τέλος είναι σύνηθες σε αυτή τη κατηγορία των έργων του Σφυρίδη, καθώς ο γιατρός εξαπατάται από τη νεαρή γυναίκα, η οποία εκμεταλλεύτηκε το πάθος του.

Το ζήτημα της έκτρωσης τίθεται στο διήγημα μέσα από μία ηθική οπτική. Τονίζεται το γεγονός πως η νεαρή ηρωίδα της ιστορίας μόλις μαθαίνει ότι είναι έγκυος επιχειρεί να απαλλαχθεί από την εγκυμοσύνη, ζητώντας βοήθεια από τους διάφορους γιατρούς. Ωστόσο, οι περισσότεροι αρνούνται τις υπηρεσίες τους αφού η εγκυμοσύνη της είναι προχωρημένη. Ο ήρωας γιατρός απευθύνεται σε έναν ειδικό ώριμης ηλικίας επιστήμονα. Ο επιστήμονας σε συζήτηση που είχε με τον γιατρό ομολογεί:

Μόλις κλείσει ο τρίτος μήνας, οι αξιότιμοι συνάδελφοι θυμούνται αμέσως την υψηλή αποστολή του μαιευτήρα να φέρνει στον κόσμο παιδιά. Μέχρι τον δεύτερο μήνα, κανείς δεν λέει όχι, θαρρείς και τότε δεν σκοτώνονται έμβρυα. Αλλά το παραδάκι είναι γλυκό και μάλιστα αφορολόγητο. Μετά τον τρίτο μήνα όμως δεν έχουν ιδέα πώς γίνεται ακίνδυνα μια έκτρωση και επικαλούνται τα ανθρωπιστικά τους ιδεώδη. [...] δεν έχω κανένα ενδιασμό για τις εκτρώσεις.[...] όσο πιο παράνομες είναι, τόσο πιο σπουδαίες φαίνονται, και φυσικά πιο ακριβές.²¹⁹

Με το παραπάνω απόσπασμα ο αφηγητής «ξευτιλίζει»²²⁰ τη στάση των ομότεχνων του να μην επιχειρήσουν την ιατρική πρακτική άμβλωσης στον σωστό ιατρικά χρόνο, επικαλούμενοι ηθικούς φραγμούς που τους το απαγορεύουν.

²¹⁸ Ηλίας Κουτσούκος(14.09.1982).

²¹⁹ Περικλής Σφυρίδης (2013:109).

²²⁰ Ο αφηγητής αναφέρει για τον επιστήμονα «Στο πρόσωπο του ξευτέλιξε την κοινωνική έπαρση των συναδέλφων του που τον θεωρούσαν τιποτένιο κι ανήθικο». Περικλής Σφυρίδης (2013:109).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΤΑ ΕΡΩΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ ΣΦΥΡΙΔΗ

Ο Περικλής Σφυρίδης με την ιδιότητα του ιατρού εμφανίζει στο έργο του στοιχεία ιατρικής πρακτικής. Τα διηγήματα με τα οποία εμπλουτίζει οπτικές της ιατρικής του εμπειρίας χαρακτηρίστηκαν από τους μελετητές «ιατρικά» και ανήκουν στην ευρύτερη κατηγορία των κοινωνικών διηγημάτων του συγγραφέα. Ωστόσο, σε αρκετές περιπτώσεις το ιατρικό πεδίο εισέρχεται και σε έργα με ερωτικό περιεχόμενο. Αυτό οφείλεται στον έντονα βιωματικό χαρακτήρα της γραφής του Σφυρίδη. Ο έρωτας αποτελεί στις περισσότερες περιπτώσεις την κινητήρια δύναμη. Καταγράφει στο έργο του έναν κόσμο ο οποίος υποκινείται με τις αισθήσεις της στέρησης και της απόλαυσης.²²¹

Ειδικότερα, χρησιμοποιεί προσωπικά βιώματα τα οποία τροποποιεί με τη συμμετοχή μυθοπλαστικών αλλά και αφαιρετικών σκηνών, ανασυνθέτοντας μία νέα πραγματικότητα.²²² Τα ερωτικά του διηγήματα προβάλλουν συμπεριφορές οι οποίες υποκινούνται από ένα όνειρο, από μία εξιδανικευμένη πραγματικότητα που τελικά διαψεύδεται.²²³ Σε μία σειρά από ερωτικά διηγήματα παρουσιάζεται η ιατρική του εμπειρία μέσα από την επαγγελματική του ιδιότητα.²²⁴ Η συνύπαρξη της ιατρικής και του έρωτα είναι εμφανές στοιχείο στο έργο του. Ο ίδιος μαρτυρεί πως ο έρωτας και η ιατρική ενυπάρχουν στο πεζογραφικό του υλικό, συνεισφέροντας τις κατάλληλες εμπειρίες παράγοντας τα λογοτεχνικά δημιουργήματα.²²⁵ Κοινό στοιχείο του έρωτα και των ιατρικών εμπειριών μέσα από τον ανθρώπινο πόνο πασχόντων είναι ο πόνος ο οποίος χρειάζεται θεραπεία.²²⁶

²²¹ Αλέξης Ζήρας (2000:26-27).

²²² Η παραπάνω άποψη του Περικλή Σφυρίδη για το έργο του διατυπώθηκε σε συνομιλία που είχε με τον Γιώργο Γαλάντη 1991. Βλ. Γιώργος Γαλάντης (1991:50).

²²³ Αλέξης Ζήρας (2000:19).

²²⁴ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:37).

²²⁵ Ο Περικλής Σφυρίδης σε συνέντευξη που έδωσε στον Γιώργο Γαλάντη αναφέρει «Στον έρωτα παθαίνεις, ενεργείς παράλογα. Στην ιατρική πρέπει να δουλεύεις με ψυχραιμία [...] Ίσως αυτό εξηγεί και τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο εκφράζεται ο πόνος». Γιώργος Γαλάντης (1991:50).

²²⁶ Γιώργος Γαλάντης (1991:48).

3.1. Η ιατρική, ο έρωτας και η γυναίκα στο έργο του Περικλή Σφυρίδη

Ο συγγραφέας στο λογοτεχνικό του έργο αποτυπώνει ερωτικές πλευρές της ανθρώπινης ύπαρξης αναγνωρίζοντας την πλήρη αβεβαιότητα του έρωτα αλλά και την αυθεντικότητα των συναισθημάτων.²²⁷

Η γυναίκα στα ερωτικά διηγήματα με ιατρικά θέματα είναι μορφή αμφίθυμη και σκοτεινά αινιγματική. Έτσι, στην «Έκτρωση» προβάλλεται η προσπάθεια εκμετάλλευσης του γιατρού από τη νεαρή ηρωίδα μέσω της γοητείας που του ασκεί. Η καλοσύνη του γιατρού και η έλλειψη των ηθικών φραγμών με τη λιτή γραφή και τον χαμηλό τόνο χαρίζουν στον αναγνώστη μία ιστορία ερωτικής απογοήτευσης με «εφιαλτικές» και «ωμές» σκηνές ως προς την ιατρική διαδικασία της έκτρωσης.²²⁸

Η εκμετάλλευση του άντρα από τη γυναίκα μέσω των ερωτικών της θελγήτρων παρουσιάζεται και στο διήγημα με τίτλο «Η Έφη». Και στα δύο αφηγήματα οι ηρωίδες εκμεταλλεύονται τους άνδρες με σκοπό να εξυπηρετήσουν τα προσωπικά τους συμφέροντα.²²⁹ Στο αφήγημα «Η Έφη», ο αφηγητής εξομολογείται ότι σε νεαρή ηλικία ερωτεύτηκε μία γειτόνισσα. Η γυναικεία ανταπόκριση στον πόθο του είναι ανύπαρκτη, έως ότου η κατάσταση της υγείας της επιδεινώνεται επειδή πάσχει από καρκίνο. Μόνο τότε καταφέρνει να τον δει ερωτικά, αν και με κάποια υστεροβουλία.²³⁰ Στο διήγημα αυτό ο Σφυρίδης καταγράφει πολλές ιατρικές πληροφορίες για την ασθένεια του καρκίνου. Έτσι, περιγράφονται τα πρώτα σημάδια του καρκίνου στο σώμα της ασθενούς μέσω της παρατηρητικής εξέτασης του με τη βοήθεια της αφής. Ο αφηγητής περιγράφει αναλυτικά:

Τα δάχτυλα μου άρχισαν σιγά σιγά να γλιστρούν προς το αριστερό υποχόνδριο μέχρι που συνάντησαν μια σκληρή μάζα και σταμάτησαν. Ανατρίχιασα. Τρέμοντας προχώρησα ψηλαφώντας προς το δεξί μέρος. Άλλη σκληρή μάζα. Σπλήνας και συκώτι. Είχα βεβαιωθεί.²³¹

²²⁷ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:36).

²²⁸ Νίκος Κάσδαγλης (1982:290).

²²⁹ Γιώργος Αλεξίου (1983: 394).

²³⁰ Ο αφηγητής εξομολογείται μετά την συνάντησή του με την Έφη: «Με τον τρόπο που έσφιγγε το χέρι μου πάνω στο στήθος της κατάλαβα ότι για πρώτη φορά μ' έβλεπε σαν άντρα κι ανατρίχιασα. Αν αυτό γινόταν πριν λίγα χρόνια, θα είχα λιώσει από ευτυχία. Τη στιγμή όμως εκείνη δεν μπορούσα να το δεχτώ ούτε σαν σκέψη. Η Έφη το κατάλαβε κι άφησε το χέρι μου. [...] Αισθάνθηκα ένοχος». Περικλής Σφυρίδης (2013:133).

²³¹ Περικλής Σφυρίδης (2013:131).

Η παραπάνω περιγραφή της εξέτασης είναι λεπτομερειακή και εντείνει το ενδιαφέρον των αναγνωστών με τις σύντομες και περιεκτικές προτάσεις του αφηγητή.

Ο συγγραφέας επηρεασμένος από τις κοινωνικές του συναναστροφές αναπαράγει τις βιωμένες του εμπειρίες σε λογοτεχνικό λόγο. Περιγράφει το βίωμα του είτε ως παρατηρητής στο λογοτεχνικό κείμενο του, είτε ως υποκείμενο. Αν και εμφανίζεται με την ιδιότητα του γιατρού στο έργο, δεν παρουσιάζει με απάθεια τις ασθένειες που συναντά στο κοινωνικό σύνολο. Επιχειρεί χωρίς υπερβολές να αντιληφθεί την ψυχολογική κατάσταση των πασχόντων. Αποτυπώνει δηλαδή τη φυσιογνωμία των ηρώων στο έργο του, αποκτώντας μία νέα ιδιότητα, αυτή του «κρυφοερευνητή της ψυχολογίας».²³²

Στο διήγημα με τίτλο «Καρτέλα ασθενούς» ο αφηγητής-γιατρός εξετάζει τη κόρη μιας φίλης της γυναίκας του, η οποία εμφανίζει κάποια «απροσδιόριστα νευροκαρδιακά προβλήματα».²³³ Η νεαρή κοπέλα περιγράφει τα συμπτώματα ως εξής στον γιατρό:

*Με πιάνουν ταχυπαλμίες. Με το παραμικρό η καρδιά μου αρχίζει να χτυπάει σαν τρελή. Έχω πόνους εδώ. (Εδειξε το αριστερό της στήθος). Μερικές φορές, πάλι, αισθάνομαι κάτι σαν ένα χέρι να μου σφίγγει το λαιμό και μου έρχεται να κλαίω.*²³⁴

Ο γιατρός της απαντά πως το πρόβλημά της είναι νευρικής φύσεως.²³⁵ Τα δύο βασικά πρόσωπα της πλοκής του αφηγήματος προσπαθούν να ανακαλύψουν κοινά σημεία μιας μεταξύ τους, χωρίς ωστόσο, να υποκύπτουν στον ερωτισμό τους. Τελικά, οδηγούνται στην προσωπική τους απομόνωση. Το μόνο που παραμένει είναι μια «καρτέλα ασθενούς» γεμάτη από ειδικούς ιατρικούς όρους με μία ημιτελή διάγνωση της κατάστασης της.²³⁶

Η συχνή επικοινωνία του γιατρού με τη κοπέλα την ωθεί να του ζητήσει να συνάψουν μία φιλική σχέση.²³⁷ Τα λόγια της επιβεβαιώνουν την αντίληψη του Ν.Γ. Πεντζίκη ότι με το διήγημα αυτό παρουσιάζεται το μοτίβο της γυναίκας που θέλει να

²³² Ηλίας Κουτσούκος (14.09.1982).

²³³ Μάνος Κοντολέων (1984:54).

²³⁴ Περικλής Σφυρίδης (2013:224).

²³⁵ Ο γιατρός μαρτυρεί στην ασθενή την κατάσταση της υγείας της, αναφέροντας: «Η καρδιά σου δεν έχει τίποτα. Τα ενοχλήματά σου είναι νευρικά». Περικλής Σφυρίδης (2013:224).

²³⁶ Μάνος Κοντολέων (1984:54).

²³⁷ Η νεαρή ασθενής ζητά την φιλική σύνδεση με τον γιατρό λέγοντας: «Θα το ήθελα πολύ να γίνουμε φίλοι. Η φιλία μας όμως να μην προχωρήσει σε δεσμό». Περικλής Σφυρίδης (2013:233).

κατακτήσει κάποιον άντρα χωρίς να χάσει αυτόν που έχει αλλά και του άντρα που κρατά μία ουδέτερη στάση για να μην οδηγηθεί σε περαιτέρω προβλήματα.²³⁸ Η πρόταση της δημιουργεί στον γιατρό αφηγητή μια ανησυχία και σπεύδει να της εξηγήσει πως:

*αυτά τα πράγματα δεν οριοθετούνται ούτε ελέγχονται πάντα. Γι' αυτό καλύτερα να σταματήσουμε εδώ που είμαστε, μια και από τις ταχυπαλμίες σου μπορεί ν' αρχίσω να κινδυνεύω κι εγώ.*²³⁹

Η ηρωίδα της ιστορίας επιθυμεί να κάνει έναν δεσμό έξω από τις κοινωνικές προδιαγραφές. Ωστόσο, η αδυναμία της να ομολογήσει τα όσα νιώθει στον γιατρό, της αφαιρεί τις ελπίδες για τη ευόδωση μιας τέτοιας σχέσης.²⁴⁰

Γεγονότα και πρακτικές του ιατρικού επαγγέλματος συναντιούνται και σε έργα τα οποία δεν είναι εξ ολοκλήρου «ερωτικά». Για παράδειγμα, με το αφήγημα «Τα λοιμώδη»²⁴¹ περιγράφεται αυτή η ανάγκη για έρωτα ακόμα και σε ένα ιατρικό περιβάλλον. Ο γιατρός αφηγητής καλείται να αναλάβει υποχρεώσεις στο τμήμα των λοιμωδών νοσημάτων. Η αποδοχή της υπηρεσίας κρύπτει μία νέα έκπληξη καθώς μία γυναικεία παρουσία του εγείρει το ερωτικό του ενδιαφέρον. Ωστόσο, ο γιατρός θα προσβληθεί από μηνιγγίτιδα. Το αφήγημα αυτό είναι ικανό να «σοκάρει» το αναγνωστικό κοινό αφού παρουσιάζονται στοιχεία ωμού ρεαλισμού. Πιο ειδικά, σχολιάζονται οι υποχρεώσεις που έχει ένας γιατρός, οι οποίες κάποιες φορές μπορούν να τον οδηγήσουν σε κινδύνους όπως είναι η μεταφορά των μικροβίων από τους ασθενείς στο ιατρικό προσωπικό. Έτσι:

*Τα λοιμώδη στο στρατιωτικό νοσοκομείο ήταν το τμήμα-μπαμπούλας. Δεν είναι ευχάριστο να νοσηλεύεις μηνιγγίτιδες, εγκεφαλίτιδες, ηπατίτιδες και βάλε, πίνοντας συνεχώς προληπτικά σουφλαμίδες.*²⁴²

²³⁸ Η παραπάνω κριτική γνώμη του Πεντζίκη είναι καταγεγραμμένη σε κασέτα (η συνομιλία του Πεντζίκη με τον Σφυρίδη πραγματοποιήθηκε στις 26.03.1984) που βρίσκεται στο αρχείο του Περικλή Σφυρίδη. Βλ. Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:113).

²³⁹ Περικλής Σφυρίδης (2013:233).

²⁴⁰ Γιώργος Αλεξίου (1983:395).

²⁴¹ «Τα λοιμώδη» κυκλοφορούν με τη συλλογή διηγημάτων *Μισθός Ανθυπίατρου* (1997), Αθήνα: Υάκινθος. Ανήκει στην κατηγορία των ιατρικών διηγημάτων του Περικλή Σφυρίδη λόγω του περιεχομένου του.

²⁴² Περικλής Σφυρίδης (2016:108).

Με τα παραπάνω λόγια του αφηγητή προοικονομείται η τοποθέτηση του, στο τμήμα των σοβαρών αυτών νοσημάτων. Οι συνθήκες αυτές όμως αποκτούν μία ιδιαίτερη σημασία για τον αφηγητή ο οποίος έλκεται από μία γυναικεία παρουσία (ανήκει στο ιατρικό προσωπικό) λειτουργώντας κάπως λυτρωτικά στις νέες αρμοδιότητες του.²⁴³

Η ευχαρίστηση που νιώθει ο γιατρός εξαφανίζεται με τα πρώτα συμπτώματα της μηνιγγίτιδας που του παρουσιάζονται. Η ανάρρωση του προέχει, παρά όλα αυτά, με το καιρό το υπόλοιπο προσωπικό αντιλαμβάνεται τη σχέση που έχει αναπτυχθεί μεταξύ των δύο. Πιο συγκεκριμένα, ο αφηγητής αναφέρει:

*Μέχρι που κάποιο μάτι-μάτι κακό- πήρε χαμπάρι τι συνέβαινε στο τμήμα τα μεσάνυχτα κι όλα χαλάσανε. Μετέθεσαν την προϊσταμένη σ' άλλο νοσοκομείο, αλλά εμένα κράτησαν εκεί ένα χρόνο ακόμα, σαν για να εκτίσω μια ποινή. Και το χειρότερο, με τις αναμνήσεις γύρω μου με βασανίζουν.*²⁴⁴

Στο αφήγημα αυτό περιγράφονται με ακρίβεια και αμεσότητα οι ανθρώπινες σχέσεις που συνάπτονται μεταξύ ανδρών και γυναικών στο ιατρικό περιβάλλον αφήνοντας στο τέλος της ιστορίας μια πικρή γεύση.²⁴⁵

Στο σύνολο των ερωτικών διηγημάτων του Σφυρίδη αποκαλύπτονται ερωτικές σχέσεις οι οποίες αποδεικνύονται υποβαθμισμένες. Το «ευγενικό» συναίσθημα της ερωτικής επιθυμίας υποχωρεί αφού όπως επισημαίνεται στο έργο του προέχει η κάλυψη προσωπικών συμφερόντων. Ο ίδιος προσπαθεί με την απογύμνωση του αισθηματικού κινητηρίου από τις γυναικείες μορφές να αναδείξει τη βαθιά κρίση που επέρχεται στις ανθρώπινες σχέσεις εξαιτίας των στερεότυπων κοινωνικών συμβάσεων.²⁴⁶

²⁴³ Τάσος Καλούτσας (1988:99).

²⁴⁴ Περικλής Σφυρίδης (2016:110).

²⁴⁵ Πρόδρομος Μάρκογλου (17.11.1995).

²⁴⁶ Γιώργος Αλεξίου (1983:401).

3.2. Ο έρωτας στην τρίτη ηλικία μέσα από τα μάτια του γιατρού

Ο έρωτας δεν μπαίνει σε καλούπια.²⁴⁷ Ο συγγραφέας ομολογεί ότι ο έρωτας σε μία ώριμη ηλικία είναι αρκετά διαφορετικός αφού δημιουργείται μέσα από όνειρα και προσδοκίες που ματαιώνονται.²⁴⁸ Το μοτίβο του έρωτα σε άτομα τρίτης ηλικίας είναι συνήθως το ακόλουθο: ένας άντρας μέσης ηλικίας παθιάζεται με μία νεαρά γυναίκα και τότε αντιλαμβάνεται τη φθορά που έχει επέλθει στο σώμα του. Η ανάγκη του μεγάλου ηλικιακά άνδρα για πάθος αποτελεί ένα κίνητρο επιβεβαίωσης ότι παραμένει ακόμα «νέος». Η ανάγκη αυτή τον ωθεί να προσπαθεί να ικανοποιήσει την επιθυμία του προκαλώντας τον δεσμό θύματος και θύτη. Ο ίδιος εξομολογείται ότι τον απασχολεί ο έρωτας στη τρίτη ηλικία. Ένας έρωτας ο οποίος καλλιεργείται με σκοπό την αποφυγή της μοναξιάς και της σκέψης του θανάτου. Έρχεται δηλαδή να δώσει μία νέα οπτική δυνατότητα στη πραγματικότητα τους πλησιάζοντας τα χαρακτηριστικά μιας τραγωδίας.²⁴⁹

Οι προσδοκίες που αναπτύσσονται μέσα από τη σύναψη αδιέξοδων ερωτικών σχέσεων ανατρέπονται λόγω της σκληρής πραγματικότητας.²⁵⁰ Αντίστοιχα, στο διήγημα «Ωραίος θάνατος»²⁵¹ προβάλλεται ο «γλυκός θάνατος» ενός ώριμου άνδρα στα χέρια μιας μικρής ηλικιακά πόρνης.²⁵² Το λογοτεχνικό κείμενο είναι γραμμένο σε πρώτο ενικό πρόσωπο και εξιστορείται από τον αφηγητή πρωταγωνιστή γιατρό το περιστατικό του θανάτου ενός ασθενούς του.²⁵³ Ο αφηγητής με την ιδιότητα του καρδιολόγου περιγράφει την κατάσταση της υγείας ενός ηλικιωμένου ασθενή του. Πιο ειδικά, ο ίδιος καταγράφει:

²⁴⁷ Η παραπάνω γνώμη για τον έρωτα ανήκει στον Περικλή Σφυρίδη ο οποίος ομολόγησε σε συνομιλία που είχε με τον Μάνο Κοντολέοντα (15.2.2003) και κυκλοφόρησε στη Φιλολογική Βραδυνή ότι «Ο έρωτας δεν μπαίνει σε καλούπια» παρατίθεται από δεύτερη πηγή *Τέσσερις συνεντεύξεις του Περικλή Σφυρίδη* σε επιμέλεια Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2016:70).

²⁴⁸ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2013:9-10).

²⁴⁹ Ο χαρακτηρισμός ενός έρωτα στη τρίτη ηλικία ως τραγωδία δόθηκε από τον Περικλή Σφυρίδη σε συνομιλία που είχε με τον Μάνο Κοντολέοντα (2003). Βλ. Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2016:70-71).

²⁵⁰ Η παραπάνω θεώρηση του συγγραφέα διατυπώθηκε σε συνέντευξη που είχε με τον Μάνο Κοντολέοντα (2003). Βλ. Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2016:70-71).

²⁵¹ Ο «Ωραίος θάνατος» εμπεριέχεται στην συλλογή *Χαράμι* (1992), Αθήνα: Καστανιώτης.

²⁵² Μ. Φάις (20.9.1992).

²⁵³ Γιώργος Αράγης (1993:109-111).

*-«όταν για πρώτη φορά έπαθε ένα έμφραγμα κι ήρθε σ' εμένα, καρδιολόγο του Χαριλάου[...] Του είπα να προσέχει, να μην κουράζεται και να παίρνει τακτικά τα φάρμακα του».*²⁵⁴

Η μόνη έγνοια του ασθενή ήταν αν θα μπορούσε να ολοκληρώσει την ερωτική πράξη παρά τα περασμένα του χρόνια.²⁵⁵

Η ειρωνεία αποτελεί ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της γραφής του συγγραφέα. Συγκεκριμένα στο αφήγημα «Ωραίος θάνατος» υποφώσκει μία «συγκρατημένη ειρωνεία» η οποία αποφεύγει τα όρια της ύβρεως.²⁵⁶ Αυτό ενισχύεται μέσα από την μαρτυρία του γιατρού που αποκαλύπτει:

*αν είναι δυνατόν, με το ένα πόδι στο λάκκο και με τόσα φάρμακα που έπαιρνε, φάρμακα που όλα, λίγο ή πολύ, κάνουν την επιθυμία να γίνεται παρελθόν.*²⁵⁷

Ο έρωτας στη τρίτη ηλικία θεωρείται μία αφύσικη κατάσταση όπως δηλώνει ο συγγραφέας.²⁵⁸ Ωστόσο με το διήγημα αυτό τίγεται το πρόβλημα της αγωνίας του θανάτου η οποία όλο και μειώνεται πλησιάζοντας πιο κοντά στο τέλος με βάση την ηλικία.²⁵⁹ Η ανατροπή είναι γνωστό τέχνασμα της αφηγηματικής τεχνικής του πεζογράφου. Η αποκάλυψη του ηλικιωμένου ασθενή ότι είναι ερωτευμένος²⁶⁰ προδίδει στον γιατρό τα αίτια του ξαφνικού θανάτου του. Η αποκάλυψη του μυστικού πως ο καρδιοπαθής πεθαίνει κατά τη διάρκεια της ερωτικής πράξης δημιουργεί ένα ανατρεπτικό τέλος στην ιστορία. Παρά όλα αυτά, το μυστικό παραμένει άγνωστο για την οικογένεια του νεκρού πια άνδρα.²⁶¹

²⁵⁴ Περικλής Σφυρίδης (2013:300).

²⁵⁵ Ο ηλικιωμένος καρδιοπαθής αναφέρει: «Κι από σεξ γιατρέ τι γίνεται;». Ο γιατρός προβληματίζεται καθώς πιστεύει ότι αστειεύεται αφού παρατηρεί καλύτερα τον ασθενή και αντιλαμβάνεται ότι πρόκειται για: «γέρο που είχε πατήσει για καλά τα εβδομήντα, εβδομήντα πέντε ίσως, αλλά δεν το έβαζε κάτω, με το στριφτό μουστάκι του, το κάτασπρο- παλιά το θυμόμουν κορακίσιο- κι εκείνο το βλέμμα του, το λάγνο, που έμεινε άφθαρτο στο χρόνο».

Περικλής Σφυρίδης (2013:300).

²⁵⁶ Βαγγέλης Χατζηβασιλείου (05.08.1992).

²⁵⁷ Περικλής Σφυρίδης (2013:301).

²⁵⁸ Ο συγγραφέας πιστεύει ότι αγωνία του θανάτου μειώνεται στα υπερήλικα άτομα. Αυτή την άποψη τη διατυπώνει σε συζήτηση του με τον Μάνο Κοντολέοντα (2003). Βλ. Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2016:71).

²⁵⁹ Ηρακλής Παπαλέξης (1992:12-13).

²⁶⁰ Ο αφηγητής μαρτυρεί: «Τους τελευταίους μήνες ο κυρ Μανόλης είχε μελαγχολήσει. Μια γλυκιά θλίψη ήταν ζωγραφισμένη στις ρυτίδες του. Μου είπε πως ήταν ερωτευμένος». Περικλής Σφυρίδης (2013:302).

²⁶¹ Ο γιατρός ανακοινώνει στους συγγενείς του ηλικιωμένου άνδρα πως πέθανε αφού «Τον έπιασε η κρίση και προσπάθησε να φτάσει στο ιατρείο μου με τα πόδια. Δεν πρόλαβα ούτε το καρδιογράφημα να του κάνω [...] Είχε έναν ωραίο θάνατο». Περικλής Σφυρίδης (2013:304).

Η ερωτική επιθυμία σε μία πιο ώριμη ηλικία θίγεται και στο διήγημα «Και μη εισενέγκης ημάς εις πειρασμόν».²⁶² Πιο συγκεκριμένα, στο κείμενο παρουσιάζονται τέσσερις συνταξιούχοι οι οποίοι συναντιούνται τακτικά και συζητούν. Ένας από αυτούς ήταν κάποτε καρδιολόγος και δίνει συμβουλή για το πρόβλημα της πίεσης του φίλου του συνταξιούχου δασκάλου. Πιο ειδικά, προτρέπει στον ασθενή φίλο του λέγοντας «*Και σεξ, δάσκαλε· κάνει καλό στην καρδιά και ρίχνει την πίεση*».²⁶³ Αφού ο συνταξιούχος αποκαλύπτει στον γιατρό τη δυσκολία που έχει στην ηλικία του να ικανοποιήσει την ερωτική του επιθυμία, ο ίδιος τον παρακινεί να περπατάει για να βοηθήσει τη κατάσταση της υγείας του.²⁶⁴ Ο συνταξιούχος δάσκαλος επηρεασμένος από τις συμβουλές του φίλου του περπατά καθημερινά στο νησί της Σκύρου. Ωστόσο, βλέποντας κάποιες νεαρές τουρίστριες επιχειρεί να δοκιμάσει κατά κάποιο τρόπο και τη πρόταση του γιατρού. Τελικά, όλη η προσπάθεια του καταλήγει σε ένα μεγάλο «ρεζιλίκι» αφού ομάδα σμηνιτών τον χλευάζει και τον κυνηγά. Ακόμα, όμως και αυτή η επαφή με τις νεαρές κοπέλες, πιο ειδικά, η λίγη τρυφερότητα που του υπέδειξε η ολόγυμνη τουρίστρια προστατεύοντας τον από τους χλευαστές, προβληματίζει τον ώριμο άνδρα.²⁶⁵ Ο ίδιος αποκτά μία διαφορετική διάθεση για το υπόλοιπο της ζωής του, ενώ απαντά στον συνταξιούχο γιατρό σε ερώτηση σχετικά με τη πίεση του λέγοντας:

*είμαι μια χαρά κι ούτε που πρόκειται να την ξαναμετρήσω. Εξάλλου στην ηλικία μας, τα χρόνια- δυο μπρος ή δυο πιο πίσω- έχουν πλέον σημασία».*²⁶⁶

Η ματαίωση της αγωνίας η οποία επιτυγχάνεται με τη συνειδητοποίηση του ερχομού του θανάτου ενισχύει την ανάπτυξη του έρωτα σε μια πιο ώριμη ηλικία ενός ανθρώπου. Αντίστοιχα, αυτή η κατάσταση εμφανίζεται στο διήγημα του Περικλή Σφυρίδη «Οι έρωτες και ο θάνατος του Πάνου Παπανάκου».²⁶⁷ Η αφήγηση γίνεται σε

²⁶² Το διήγημα κυκλοφορεί στη συλλογή *Οι γάτες του χειμώνα και άλλα διηγήματα* (1998), Αθήνα: Καστανιώτης. Εμπεριέχεται και στην συγκεντρωτική έκδοση των ερωτικών διηγημάτων του (2013) Θεσσαλονίκη: Ιανός.

²⁶³ Περικλής Σφυρίδης (2013:278).

²⁶⁴ Ειδικότερα, αφού έχει αρνηθεί την πρόταση του γιατρού (σχετικά με την ολοκλήρωση της ηδονής του), ο γιατρός του προσφέρει ως εναλλακτική λύση «*περπάτημα [...]τέσσερα χιλιόμετρα τη μέρα*». Περικλής Σφυρίδης (2013:278).

²⁶⁵ Μανόλης Ξεζάκης (1999:117-118).

²⁶⁶ Περικλής Σφυρίδης (2013:284).

²⁶⁷ Το λογοτεχνικό κείμενο κυκλοφορεί για πρώτη φορά με την συλλογή *Το πάρτι και άλλα διηγήματα* (2011), Αθήνα: Εστία.

πρώτο ενικό πρόσωπο. Ο αφηγητής παρουσιάζει τη ζωή του φίλου του Πάνου Παπανάκου. Ιδιαίτερα, παρουσιάζει σημεία από τα καλλιτεχνικά έργα του.²⁶⁸

Ωστόσο, ο αφηγητής θυμάται και τη συνομιλία την οποία είχε με τον νεκρό πλέον φίλο του. Συγκεκριμένα, αναφέρει: «*Τον Πάνο τον είδα τελευταία φορά στο Θεαγένειο, όπου νοσηλευόταν για καρκίνο*».²⁶⁹ Η συνάντηση αυτή προκάλεσε προβληματισμό στον αφηγητή. Η ανησυχία του αφηγητή οφείλεται στην εξομολόγηση του ζωγράφου πως είναι ερωτευμένος με μία νεαρή, ξένης καταγωγής, κοπέλα η οποία τον πρόσεχε. Η κοπέλα όμως δεν ανταποκρίνεται στη συγκεκριμένη συνθήκη καθώς εξομολογείται στον γιατρό-αφηγητή πως τον αγαπά «*σαν πατέρα*».²⁷⁰ Ο πεζογράφος με το έργο αυτό θίγει το ζήτημα σύζευξης ζωής και θανάτου. Επιχειρεί δηλαδή να αντιληφθεί αν ο έρωτας και η τέχνη μπορούν να συζευχθούν με τη ζωή και το θάνατο όπου το προσωρινό θα εξελιχθεί σε κάτι μόνιμο και διαχρονικό.

Ο συγγραφέας μέσα από τα ερωτικά του διηγήματα αποτυπώνει τον προβληματισμό του για το ανικανοποίητο και το παράδοξο του έρωτα. Αυτό επιβεβαιώνεται και με τα λόγια του φίλου του Γιώργου Σικελιώτη ότι «*Κάθε έρωτας είναι κι ένας μικρός θάνατος*» που σημειώνει στο έργο «*Οι έρωτες κι ο θάνατος του Πάνου Παπανάκου*».²⁷¹ Ο έρωτας για τον συγγραφέα απαιτεί πάθος το οποίο μπορεί να καταλήξει σε πόνο όταν οι συγκυρίες δεν το αφήσουν να ευνοηθεί.²⁷² Ο ίδιος αντιλαμβάνεται αυτή την ανάγκη της επιθυμίας ακόμη και σε άτομα πιο προχωρημένης ηλικίας αν και δηλώνει ότι

«*ο γεροντικός έρωτας είναι μια αφύσικη κατάσταση [...] ο έρωτας παραμένει το αλάτι της ζωής και τα τραύματά του είναι «Το τίμημα»*».²⁷³

²⁶⁸ Στο λογοτεχνικό κείμενο, ο αφηγητής σχολιάζει πίνακες ζωγραφικής του Πάνου Παπανάκου. Βλ. Περικλής Σφυρίδης (2013:312-313).

²⁶⁹ Περικλής Σφυρίδης (2013:313).

²⁷⁰ Περικλής Σφυρίδης (2013:313).

²⁷¹ Παναγιώτης Γούτας (2023:106).

²⁷² Τη παραπάνω θεωρία για το πάθος και τον έρωτα διατυπώνει ο Σφυρίδης σε συνομιλία του με την Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2013) και κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στην *Κλεψύδρα*, τχ. 4. Εδώ αντλήθηκαν πληροφορίες από την δεύτερη εμφάνιση της στο βιβλίο *Τέσσερις συνεντεύξεις του Περικλή Σφυρίδη*. Βλ. Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2016:103-104).

²⁷³ Τα παραπάνω λόγια του συγγραφέα ειπώθηκαν σε συνέντευξη του από τον Μάνο Κοντολέοντα (2003). Βλ. Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2016:71).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά, η παρούσα εργασία εστιάζει το ενδιαφέρον της στα κείμενα του Περικλή Σφυρίδη, τα οποία παραπέμπουν σε θέματα ιατρικής εμπειρίας και πρακτικής. Πιο συγκεκριμένα κάναμε ερμηνευτική προσέγγιση των διηγημάτων του συγγραφέα, τα οποία καταθέτουν στη λογοτεχνία ανησυχίες ιατρικής θεματολογίας.

Ο Περικλής Σφυρίδης εμφανίζεται το 1974 σε ώριμη ηλικία στα ελληνικά γράμματα με τη δημοσίευση ποιητικών συλλογών.²⁷⁴ Η συμμετοχή του όμως στο κύκλο της *Διαγωνίου* τον επηρεάζει και στρέφεται στη σύνθεση μικρών αφηγημάτων με ρεαλιστικά χαρακτηριστικά.²⁷⁵ Τα ιατρικά διηγήματα του αποτελούν και το θέμα της παρούσας εργασίας, έργα με τα οποία γίνεται αντιληπτή η γνώση της ιατρικής πρακτικής και καθημερινότητας.

Ο Περικλής Σφυρίδης με την ιδιότητα του λογοτέχνη συνθέτει κείμενα κοινωνικού προβληματισμού, ενώ κάποια από αυτά είναι ιατρικού ενδιαφέροντος. Ο συγγραφέας χαρίζει στο κοινό έργα στα οποία προβάλλονται θέματα της πραγματικότητας με τρόπο ρεαλιστικό. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί είναι λιτή και κατανοητή. Η κριτική εντάσσει τον συγγραφέα στους πεζογράφους του «ωμού ρεαλισμού»,²⁷⁶ αφού απεικονίζει τη πραγματικότητα αντικειμενικά έτσι όπως δύναται να βλέπει, βασιζόμενος στο βίωμα του με την αρωγή της μυθοπλασίας.²⁷⁷

Ο συγγραφέας συνθέτει κείμενα μικρής έκτασης στα οποία κυριαρχεί το βίωμα. Υπάρχουν ιατρικά διηγήματα του στα οποία παρέχονται πληροφορίες για την ιατρική καθημερινότητα. Στα έργα αυτά αναφέρονται στοιχεία τα οποία ενισχύουν την υποχρέωση του γιατρού να εκτελεί το λειτούργημα του κάθε στιγμή που θα χρειαστεί.²⁷⁸ Παρά όλα αυτά, παρουσιάζονται μέσα από τα κείμενα σκηνές μη

²⁷⁴ Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:20).

²⁷⁵ Υπάρχουν αναλυτικά οι λογοτέχνες που πλαισίωσαν το περιοδικό της *Διαγωνίου* καθώς και τα στοιχεία γραφής τους στο βιβλίο της Σωτηρίας Σταυρακοπούλου *Ο πεζογράφος και η κριτική για το έργο του*. Βλ. Σωτηρία Σταυρακοπούλου (2011:11-16).

²⁷⁶ Σε συνομιλία που είχαμε συμφωνήσαμε ότι ανήκει στο ρεύμα του «ωμού ρεαλισμού». Η συζήτηση μας υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος με σκοπό να κατανοηθεί καλύτερα το έργο του. Πραγματοποιήθηκε στο σπίτι του στη Θεσσαλονίκη στις 29.07.2024. Η συνέντευξη που μου παραχώρησε ακολουθεί ως παράρτημα στο τέλος της παρούσας εργασίας.

²⁷⁷ Με τον όρο μυθοπλασία εννοείται η κατασκευή των λογοτεχνικών κειμένων. Ειδικότερα, ο Αλέξης Ζήρας αναφέρει ότι: «Ο Σφυρίδης[...] μπορούμε να πούμε ότι εξειδικεύθηκε στον χειρισμό αυτού του μνημονικού μηχανισμού δημιουργώντας ένα αφηγηματικό σύμπαν, όπου το προσωπικό βίωμα συνέχεται με τη μυθοπλασία με αζεδιάλυτο τρόπο». Αλέξης Ζήρας (2000:27).

²⁷⁸ Τα περισσότερα διηγήματα με αυτό το θέμα συμπεριλαμβάνονται στη συλλογή *Μισθός Ανθυπιάτρου* 1987 Αθήνα: Υάκινθος. Ενδεικτικά, η υποχρέωση εκτέλεσης του ιατρικού καθήκοντος εντοπίζεται στα διηγήματα: «Άγρια μεσάνυχτα» και «Έκτακτο περιστατικό».

αναμενόμενες που εκτυλίσσονται μεταξύ γιατρών και ασθενών.²⁷⁹ Ο γιατρός λογοτέχνης σε πιο ώριμη ηλικία καταγράφει μία νέα καθημερινότητα η οποία έχει μεταβληθεί εξαιτίας του εγκλεισμού για την αποφυγή της εξάπλωσης του κορονοϊού.²⁸⁰

Ο Περικλής Σφυρίδης πέρα από τα στοιχεία της ιατρικής καθημερινότητας θίγει και ζητήματα ιατρικού ενδιαφέροντος. Ο συγγραφέας εμφανίζει κρυφά σημεία της ιατρικής κοινότητας τα οποία αναπτύσσουν έναν ηθικό προβληματισμό. Περιγράφει μέσα από τα διηγήματα του τις συναλλαγές που γίνονται μεταξύ των γιατρών αλλά και των εξωτερικών επαγγελλμάτων που συνδέονται με την ιατρική πράξη. Επιπλέον, φέρει το ζήτημα της ευθανασίας, της αυτοκτονίας, του AIDS, των μεταμοσχεύσεων, του καρκίνου, των ναρκωτικών και της έκτρωσης.²⁸¹ Ο Περικλής Σφυρίδης έχει γράψει και δύο σημαντικά μυθιστορήματα ιατρικού ενδιαφέροντος. Πιο ειδικά, *Η μεταμόσχευση νεφρού* περιγράφει τον προβληματισμό του για το θέμα των μεταμοσχεύσεων στην Ελλάδα. *Ο καρκίνος* αποτελεί ένα σημαντικό έργο στο οποίο ο συγγραφέας με ευαισθησία αλλά και ειλικρίνεια καταγράφει τα σχετικά με τη νόσο του καρκίνου βιώματα, μια νόσο την οποία γνώρισε καλά τόσο από το ιατρικό του χώρο όσο και από το οικογενειακό του περιβάλλον.

Ο συγγραφέας με τη χρήση του λιτού ύφους και της απλής γλώσσας προβάλλει στοιχεία της ιατρικής καθημερινότητας, θίγει ζητήματα ιατρικού ενδιαφέροντος και φωτίζει απόκρυφες οπτικές του ιατρικού περιβάλλοντος. Επίσης, σε κάποια από τα διηγήματα του κατορθώνει να συνδυάσει τον έρωτα με τις ιατρικές γνώσεις, όπως για παράδειγμα το θέμα του έρωτα, ως συναισθήματος αλλά και ως πράξης, κατά τη τρίτη ηλικία.²⁸²

Αναρωτιέται, λοιπόν, κανείς σχετικά με τον Σφυρίδη: γιατρός ή λογοτέχνης; Το ερώτημα έθεσε η Δέσποινα Παπαστάθη στο άρθρο της στο τιμητικό τόμο για τον

²⁷⁹ Οι σκηνές αυτές εμφανίζονται στα διηγήματα «Ο εκβιασμός», «Κόρακας κοράκου μάτι», «Στο τμήμα», «Το τσουλί», «Ο νταής», «Το βιβλιάριο» και «Ανταλλαγή αερίων». Τα διηγήματα αυτά συμπεριλαμβάνονται στη συλλογή διηγημάτων *Μισθός Ανθυπιάτρου* (1987) Αθήνα: Υάκινθος.

²⁸⁰ Τα διηγήματα αυτά εμπεριέχονται στη συλλογή διηγημάτων με τίτλο *Συμπτώματα καραντίνας και άλλα διηγήματα* (2021), Αθήνα: Εστία.

²⁸¹ Τα διηγήματα με τα παραπάνω θέματα εμφανίζονται στις συλλογές: *Το τμήμα* (1982), Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Διαγωνίου, *Μισθός Ανθυπιάτρου* (1987) Αθήνα Υάκινθος, *Από πρώτο χέρι* (1989), Αθήνα: Καστανιώτης.

²⁸² Στη συγκεντρωτική έκδοση των ερωτικών διηγημάτων του Σφυρίδη υπάρχουν και ερωτικά διηγήματα του τα οποία έχουν και ιατρικές πληροφορίες. Βλ. Περικλής Σφυρίδης *Τα ερωτικά* (2013), Θεσσαλονίκη: Ιανός. Ωστόσο πριν από τη συγκεντρωτική έκδοση έχουν κυκλοφορήσει οι συλλογές *Το τμήμα* (1982) Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Διαγωνίου και *Κούφια λόγια* (1984) Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Διαγωνίου.

Περικλή Σφυρίδη.²⁸³ Και γιατρός και λογοτέχνης, μα κυρίως, κατά τη γνώμη μου, άνθρωπος ο οποίος θέλησε να κάνει τη ζωή του τέχνη, όπως εύστοχα κατέληξε ο Μανόλης Ξεξάκης.²⁸⁴ Μία ζωή η οποία συνδέθηκε με τον έρωτα²⁸⁵, την ιατρική πράξη²⁸⁶ και την αγάπη του για τα ζώα²⁸⁷.

Κλείνοντας τη παρούσα εργασία θα ήθελα να παραθέσω ένα απόσπασμα από τη ποιητική συλλογή *Περιστάσεις* (1975) το οποίο ανακάλυψα στη συλλογή διηγημάτων *Συμπτώματα καραντίνας και άλλα διηγήματα* του Περικλή Σφυρίδη.

*Ο καθένας έχει
και μια αλήθεια στην τσέπη του
σαν πλαστή ταυτότητα
για κάθε χρήση.*

*Όλα μια καλοστημένη απάτη.*²⁸⁸

Το παραπάνω απόσπασμα, κατά την προσωπική μου άποψη παρέχει περιεκτικά τα στοιχεία της συγγραφικής του δημιουργίας. Ο Περικλής Σφυρίδης κατέχει αυτή την «αλήθεια» από «πρώτο χέρι» και απεικονίζει μέσα από το έργο του μία καλοστημένη πραγματικότητα, μία «απάτη». Επιχειρεί δηλαδή με την αρωγή της ιατρικής γνώσης να μετασχηματίσει τις εμπειρίες του σε λόγο κατανοητό, όταν του δοθεί το έναυσμα για να τις αξιοποιήσει. Ο Περικλής Σφυρίδης μέσα από το λογοτεχνικό του υλικό προσφέρει μία ρεαλιστική και εύληπτη απεικόνιση των εμπειριών του.

²⁸³ Η Δέσποινα Παπαστάθη δημοσιεύει στο τιμητικό τόμο για τον Περικλή Σφυρίδη το κείμενο ««Κάτι σαν ρίγος θανάτου» Ο λογοτέχνης- ιατρός Περικλής Σφυρίδης». Βλ. *Μέτρον πάντων άνθρωπος* (2023), Θεσσαλονίκη:Ιανός,σ.229-236.

²⁸⁴ Ο Μανόλης Ξεξάκης δημοσιεύει στο περιοδικό Διαβάζω 439 (Απρίλιος 2003) το κείμενο «Όταν η ζωή γίνεται τέχνη», σ. 38-40.

²⁸⁵ Ο έρωτας αποτελεί βασικό θέμα στο έργο του. Τα διηγήματα τα οποία επικεντρώνονται σε αυτό το στοιχείο ανήκουν στη κατηγορία των ερωτικών διηγημάτων.

²⁸⁶ Κείμενα τα οποία ασχολούνται με την ιατρική πρακτική χαρακτηρίστηκαν από τους μελετητές ιατρικά διηγήματα.

²⁸⁷ Διηγήματα στα οποία ο Περικλής Σφυρίδης αναλύει τη αγάπη για τα ζώα, οι μελετητές τα προσδιόρισαν ως φιλοζωικά.

²⁸⁸ Περικλής Σφυρίδης (2021:77).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΠΕΡΙΚΛΗ ΣΦΥΡΙΔΗ

Η συνάντησή μου με τον Περικλή Σφυρίδη πραγματοποιήθηκε στις 29.07.2024 στο σπίτι του, στη Θεσσαλονίκη. Η τιμή και η χαρά για την συνάντησή μας είναι μεγάλη. Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον συγγραφέα κ. Περικλή Σφυρίδη για την άμεση ανταπόκρισή του στο κάλεσμά μου καθώς και για τις πολύτιμες πληροφορίες που μου χάρισε για το έργο του. Επίσης, οφείλω να ευχαριστήσω την Καθηγήτρια κα Σωτηρία Σταυρακοπούλου για την βοήθεια που μου προσέφερε στην συνάντησή μας με τον Περικλή Σφυρίδη. Ακολουθεί η συνέντευξη που μου παραχώρησε.

1. ΕΡΩΤ. Κύριε Σφυρίδη είναι μεγάλη μου τιμή και χαρά που αποδεχτήκατε την πρότασή μου για να σας συναντήσω. Θα ήθελα πριν σας κάνω τις ερωτήσεις μου, να μου πείτε κάποια πράγματα για τη ζωή σας, σαν εισαγωγή στη συζήτησή μας.

ΑΠΑΝΤ. Κυρία Ελευθερία Μάνη, θέλω να σας ευχαριστήσω για τον κόπο που κάνατε να έρθετε από τα Γιάννενα εδώ, στην Θεσσαλονίκη, αλλά ακόμα περισσότερο για τον κόπο που θα κάνετε να ασχοληθείτε με το έργο μου, που αφορά τον τομέα της Ιατρικής. Ζωή και ιατρική είναι, και στο λογοτεχνικό μου έργο, πολύ σφιχτά δεμένες. Άλλοτε κυριαρχεί η ζωή, άλλοτε κυριαρχεί η ιατρική, αλλά πουθενά δεν είναι κάτι το τελείως ξεχωριστό. Είμαι 91 ετών και αυτό μπορεί να το δει κανείς σαν μισογεμάτο ή μισοάδειο ποτήρι. Μισογεμάτο, διότι έζησα περισσότερο από ότι ζει ο μέσος άνθρωπος στην εποχή μας. Βέβαια, η παράταση αυτή της ζωής, που οφείλεται στην ιατρική, στην τεχνολογία κτλ., γίνεται σε μια νοσογόνο περίοδο της ανθρώπινης ζωής, μιας και μετά τα 70 χρόνια αρχίζουν οι αρρώστιες. Τότε γυρνάμε το ποτήρι, και πληρώνω το τίμημα της μακροζωίας μου, με ένα σωρό αρρώστιες, μεταξύ των οποίων είναι και η εκφύλιση ωχράς κηλίδας, με αποτέλεσμα να μην έχω καλή όραση. Εγώ που όλη η ζωή μου ήτανε γράψιμο και διάβασμα... Και έλεγα μάλιστα και σε ένα πατριώτη σας και φίλο μου, τον Γιώργο Αράγη ότι «Γιώργο δεν έχω πρόβλημα με το τέλος της ζωής μου» και είναι πραγματικότητα αυτό. Πρόσφατα αγόρασα ξανά τις νέες εκδόσεις όλων των Ρώσων κλασικών. Έχω τόσα βιβλία να διαβάσω αλλά πλέον δεν μπορώ και περιορίζομαι στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση. Την τηλεόραση την βλέπω αγνά, ενώ το ραδιόφωνο το ακούω με κάποια δυσκολία, γιατί καθώς βλέπετε έχω και ακουστικό στο αυτί μου. Βέβαια, δουλεύει το μυαλό μου και αυτό είναι θετικό. Αλλά αρχίζω να έχω μερικά προβλήματα της

πρόσφατης μνήμης δηλαδή ξεχνάω ονόματα ανθρώπων, φαρμάκων. Αλλά και αυτό οφείλεται στο ότι το ποτήρι της ζωής είναι μισοάδειο, είναι δηλαδή το τίμημα της μακροζωίας. Αυτά σαν εισαγωγή για να με γνωρίσετε δηλαδή στην ηλικία που είμαι και που με βρίσκετε τώρα στη Θεσσαλονίκη. Και από εκεί και πέρα είμαι στη διάθεση σας για ό,τι θέλετε να με ρωτήσετε και θα σας απαντήσω ευθέως με το χέρι στην καρδιά.

2. ΕΡΩΤ. Ιατρική και Λογοτεχνία, αυτά τα δύο πράγματα πώς συνυπάρχουν; Πόσο δύσκολο είναι για εσάς ο συνδυασμός των δύο αυτών ιδιοτήτων;

ΑΠΑΝΤ. Αν ανατρέξετε στην παγκόσμια λογοτεχνία θα βρείτε ότι πολλοί σημαντικοί λογοτέχνες που άφησαν το αποτύπωμα τους για αιώνες ήταν γιατροί. Ας αναφέρω μόνο τον Τσέχωφ. Αυτός που έχει σπουδάσει ιατρική έχει ένα πλεονέκτημα διότι βλέπει την ζωή από μια διαφορετική άποψη, από ό,τι μπορούν να την δούν οι υπόλοιποι άνθρωποι. Αυτό δεν σημαίνει ότι για τα άλλα επαγγέλματα δεν ισχύει κάτι τέτοιο. Ωστόσο, το πιο έντονο συναίσθημα, να βλέπεις τη ζωή με μια διαφορετική αντίληψη που δεν μπορούν οι άλλοι που δεν είναι γιατροί, είναι αποτέλεσμα της ιατρικής. Η ιατρική έχει να κάνει με την υγεία, την ζωή και τον θάνατο, ενώ το δεύτερο σημαντικό επάγγελμα είναι η νομική που έχει να κάνει με την ελευθερία.

Εγώ δεν ξεκίνησα για να γίνω συγγραφέας για αυτό στα γράμματα εμφανίστηκα σε μεγάλη ηλικία (41 ετών). Αυτό οφείλεται στην πεποίθησή μου, ότι όταν είσαι γιατρός και ο άλλος αποθέτει σε εσένα το πολυτιμότερο πράγμα που έχει στην ζωή του, την υγεία του ή και την ίδια του την ζωή, πρέπει να ασκήσεις το καθήκον σου απρόσκοπτα. Καμία λογοτεχνία δεν μπορεί να έχει αξιώσεις, ώστε να παραλείψεις το κοινωνικό καθήκον του γιατρού και να ασχοληθείς με κάτι που πραγματικά σε ενδιαφέρει. Έπρεπε να τα συνδυάσεις και μέχρι τα 41 μου τα συνδύασα θαυμάσια.

Εγώ ήμουν γιος στρατιωτικού. Ο πατέρας μου ήταν τηλεγραφητής. Προέρχομαι από χαμηλή εισοδηματική κοινωνική ομάδα. Στο δημοτικό φοίτησα έναν χρόνο γιατί μετά ήρθε η γερμανική κατοχή και πήγαμε στη Σκύρο. Όταν επιστρέψαμε στη Θεσσαλονίκη ο πατέρας μου κατόρθωσε να με δεχτούν, προσφέροντας ξύλα για τη σόμπα, σε ένα ιδιωτικό σχολείο στην Κοραή που είχαν ιδρύσει οι απολυμένοι τότε καθηγητές του αμερικανικού κολεγίου Ανατόλια. Γιατί το Ανατόλια αυτό που βρίσκεται τώρα ήταν το κέντρο της γερμανικής μεραρχίας που έλεγχε όλη την Μακεδονία. Αυτοί τότε ξανά ανοίξαν το σχολείο. Ο πατέρας μου με έγραψε στο δημόσιο μα μου λέει «εσύ είσαι πολύ καλός μαθητής αγόρι μου δεν δίνεις εξετάσεις

και εκεί; Δίνουν κάτι υποτροφίες για άπορα παιδιά». Έτσι έδωσα εξετάσεις στο κολέγιο, πέρασα και σύμφωνα με το αμερικανικό πνεύμα, έπρεπε να δουλεύω μέσα στο κολέγιο για να ξεπληρώσω την υποτροφία που μου δώσανε. Με έβαλαν βοηθό βιβλιοθηκάρου. Είχα ένα πάρα πολύ καλό βιβλιοθηκάριο ο οποίος με μύησε στη λογοτεχνία την αμερικάνικη και την ελληνική. Θυμάμαι για παράδειγμα πως στο κολέγιο γινόταν διαγωνισμός απαγγελίας. Όταν ήμουν στην Τρίτη τάξη του γυμνασίου, τότε είχαμε εξατάξιο γυμνάσιο, είχαν κυκλοφορήσει δίσκοι 78 στροφών όπου απήγγειλε τον Άμλετ του Σαίξπηρ ο Λόρενς Ολιβιέ. Ο βιβλιοθηκονόμος μου τους έδωσε για να τους ακούσω. Μου λέει «Να πάρεις μέρος διότι εσύ έχεις ταλέντο φωνητικό για ηθοποιός». Το κολέγιο είχε και εξωσχολικές δραστηριότητες και εγώ έβαζα τις φωνές στο κουκλοθέατρο και πήρα το πρώτο βραβείο. Να φανταστείτε ότι ακόμη και τώρα θυμάμαι από έξω το κείμενο. Λοιπόν άρχιζα να διαβάζω από τότε λογοτεχνία που μου έγινε πάθος.

Το κολέγιο μου έδωσε μια λαμπρή υποτροφία για το MIT. Εγώ έκανα το κορόιδο, 18 χρονών παιδί ήμουνα. Ξέχασα να σας πω, στο κολέγιο φοίτησα επτά χρόνια και το πρώτο χρόνο διδάχτηκα μόνο αγγλικά, και μετά έκανα άλλα έξι. Τελείωσα το 1952 το κολέγιο. Λοιπόν, έκρυψα την υποτροφία από τον πατέρα μου. Τελειώνοντας μου λέει ο πατέρας μου, ξέρεις δεν μπορώ να σε σπουδάσω στο πανεπιστήμιο. Τότε πλήρωνες δίδακτρα στο πανεπιστήμιο, τα βιβλία στο πανεπιστήμιο και τους καθηγητές που σε εξέταζαν. Μου λέει ο μόνος τρόπος για να σπουδάσεις είναι η στρατιωτική Ιατρική Σχολή. 1200 υποψήφιοι για 32 θέσεις. Έδωσα εξετάσεις και έτσι έγινα γιατρός, από εκεί που δεν περνούσε ούτε καν στο μυαλό μου. Δεν μετάνιωσα για αυτό καθόλου.

Στη σχολή απαγορευόταν να διαβάσουμε εξωιατρικά ή εξωστρατιωτικά κείμενα. Εγώ απλά έπαιρνα βιβλία και τα διάβαζα. Κάποια στιγμή με πιάσανε και με πήγανε στο πειθαρχείο και τα λοιπά. Επομένως, όταν έγινα 41 χρονών και ήμουν σίγουρος ότι πια κατέχω καλά την ιατρική στράφηκα στη λογοτεχνία. Τότε συνέβη να γνωρίσω και τον Χριστιανόπουλο, είχα και κάτι καλλιτεχνικές τάσεις μέσα μου, δηλαδή και ζωγράφιζα λίγο και κιθάρα έπαιζα. Τότε ήταν που συνέβη ένα περιστατικό ας το ονομάσουμε «της όψιμης ερωτικής ηλικίας» που με συνεπαίρνει και με ωθεί να το γράψω. Το γράφω σε μια εβδομάδα. Το δίνω στον Χριστιανόπουλο. Μου λέει ο Χριστιανόπουλος «ρε εσύ έχεις ταλέντο, είσαι πεζογράφος αλλά για την *Διαγώνιο* μόνο ενάμιση κάτσε να δουλέψεις». Εγώ βιαζόμουνα και πήγα και τα τύπωσα κάπου στην Εγνατία. Αργότερα κατάλαβα ότι θέλει δουλειά και παιδεία για να γίνεις λογοτέχνης. Και πρέπει να έχεις, επιπλέον, ταλέντο. Το ταλέντο, βέβαια, είναι μικρό

ποσοστό. Όλα τα άλλα είναι ιδρώτας και κόπος. Και μπαίνοντας στη *Διαγώνιο* κατάλαβα, γιατί τότε το περιοδικό αυτό, πράγματα που δεν συμβαίνουν σήμερα, είχε αισθητική αντίληψη ότι η λογοτεχνία μας θέλει βιωματικούς, η λογοτεχνία μας θέλει γυμνούς και ότι επειδή τα πληρώναμε τα βιβλία από την τσέπη μας και τις σελίδες του περιοδικού, μία σελίδα παραπάνω έβλαπτε και την λογοτεχνία και την τσέπη μας. Και πάνω σε αυτό, άρχισα να γράφω πράγματα της ζωής μου, τα οποία οι περισσότεροι τα κρύβουν. Δεν θέλουνε να τα πουν και έτσι έγινα μεν ίσως ο πιο έντονα βιωματικός ή αυτοβιογραφικός πεζογράφος αλλά για κάθε βιβλίο το οποίο έβγαине πλήρωνα πολύ ακριβά το τίμημα. Και στο τίμημα βάλτε ότι μπορείτε να φανταστείτε από την οικογένεια μέχρι έξω.

Πότε άρχισαν να αντιστρέφονται τα πράγματα; Όταν πια καθιερώθηκε η λογοτεχνική μου παρουσία και η οδύνη και η πίκρα των πραγμάτων τα οποία περιέγραφα απέκτησαν αισθητική αξία λογοτεχνική. Μετά ξεχνιούνται αυτά τα πράγματα και μένει μονάχα το έργο.

Όταν τελείωσε η ερωτική μου ζωή, η ζωή του ανθρώπου τελειώνει γύρω στα 45-50, στράφηκα προς αυτά που έβλεπα στην ιατρική. Με ενδιέφερε δηλαδή, ότι με πονούσε το έβγαζα στην ιατρική. Έτσι, κλείνουμε την ερώτηση με δύο πράγματα. Στο πρώτο μέρος κυριαρχεί η ζωή, ο έρωτας, ο θάνατος τα περιστατικά όλα αυτά αλλά θα παρατηρήσετε ότι στο δεύτερο επίπεδο πάλι υπάρχει ιατρική. Σας λέω ένα παράδειγμα άμα θα διαβάσετε το διήγημα μου «Η έκτρωση», είναι ένα ερωτικό διήγημα αλλά νομίζετε ότι όλα αυτά που γράφω δεν έγιναν πραγματικά; Μα τα είδα! Είναι σαν να διαβάζεις ένα εγχειρίδιο ιατρικής, το ίδιο και με την κατασκευή της λύρας. Η λύρα αυτή υπάρχει στο κολέγιο που έχει πάρει το αρχείο μου. Στράφηκε λοιπόν, το ενδιαφέρον προς εκεί. Νομίζω ότι αυτό είναι το δέσιμο μεταξύ ιατρικής και λογοτεχνίας. Στο πρώτο μέρος κυριαρχούν τα ερωτικά διηγήματα με φόντο την ιατρική, στο δεύτερο κυριαρχούν τα ιατρικά διηγήματα με φόντο πολλά κοινωνικά ζητήματα, αλλά και κάπου κάπου κανένα ερωτικό θέμα. Με απασχόλησαν θέματα όπως η ευθανασία, η αντιμετώπιση του έιτς και η σιμωνία των γιατρών, οι συναλλαγές μεταξύ τους. Έχοντας όλα αυτά τα πράγματα στο μυαλό μου συνέπεσε να γνωρίσω το 2006 τη κα Σταυρακοπούλου, γιατί παρουσίασα ένα βιβλίο της, η οποία ανέλαβε όλο αυτό το υλικό να το συμμαζέψει, να το ξαναδουλέψει, να το βγάλει σε ενότητες.

3. ΕΡΩΤ. Κάποια από τα έργα σας είναι μικρότερης έκτασης και κάποια άλλα είναι μεγαλύτερης. Είναι εσκεμμένη η επιλογή αυτή, δηλαδή συνειδητά αναπτύσσετε κάποια θέματα με μεγαλύτερη λεπτομέρεια;

ΑΠΑΝΤ. Όχι την έκταση την δίνει το βιοματικό υλικό το οποίο έχω. Εγώ παίρνω το βιοματικό υλικό από την ίδια την ζωή. Πολλές φορές, η ζωή μου δίνει πολύ περισσότερο βιοματικό υλικό από ότι χρειάζομαι για να κάνω ένα διήγημα. Τότε η δημιουργική φαντασία αντί να προσθέτει, αφαιρεί. Όταν όμως έχω μία ιδέα που δεν την δίνει η ζωή, παρά κομματιαστά, τότε παίρνω ένα κομμάτι από εμένα, ένα κομμάτι που έχω γνωρίσει από ένα άλλον γιατρό, ένα κομμάτι που έχω γνωρίσει από μία άλλη ιστορία και φτιάχνω μία νέα ιστορία.

Επειδή αυτό είναι λιγάκι μπερδεμένο θα σας το κάνω πιο κατανοητό, με παράδειγμα δύο διηγήματα μου. Αναφέρονται και τα δύο στο έιτζ. Το διήγημα το «Μίασμα» είναι όλο πραγματικό, εκτός από το τέλος, που αυτή φέρνει τα τυροπιτάκια και τα πετάει, για να δείξω το πόσο φοβόντουσαν σε βαθμό υπερβολικό, που σήμερα φαντάζει αστείο. Φοβόντουσαν για τη ζωή τους. Το διήγημα που έγινε και ταινία με τίτλο «Η άλλη όψη» με τον Τάσο Ψαρά, «Το μυστικό», είναι σύνθεση πολλών στοιχείων. Και να σας πω πως έγινε αυτό για να καταλάβετε. Είχα έναν συνάδελφο ο οποίος είχε ένα πατέρα καρδιοπαθή και τον παρακολουθούσα εγώ. Μια φορά λοιπόν, που πήγα να δω τον πατέρα του που έμενε στην Δυτική Θεσσαλονίκη, στην Νεάπολη, μου λέει «δεν θα φύγεις θα σου κάνω το τραπέζι». Πήγαμε λοιπόν σε μια ταβέρνα, αυτός ήταν ο διευθυντής της κλινικής για έιτζ, της πρώτης που δημιουργήθηκε στη Θεσσαλονίκη στο νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ. Επάνω στην κουβέντα, του λέω «ρε εσύ τι γίνεται με αυτό το έιτζ με ομοφυλόφιλοι, πόρνες». «Χα χάχα» μου λέει «άνθρωποι που ούτε τους βάζει το μυαλό σου» και μου λέει το όνομα ενός συναδέλφου μας. Αμέσως, εγώ τον συνάδελφο τον έκανα δικηγόρο, την προϊσταμένη που την είχε φιλενάδα, την έκανα να είναι δόκιμη δικηγόρος στο γραφείο του κοκ. Γράψαμε μαζί με τον Τάσο Ψαρρά το σενάριο, έβγαλε και αυτός το κοινωνικό μέρος που ήθελε να δείξει ότι πολλές φορές η αστική κοινωνία κρύβει τις πληγές της προκειμένου να κρατήσει το επίπεδο το βιοτικό το οποίο έχει και να μην μαθευτεί προς τα έξω. Και έτσι αυτό είναι ένα διήγημα, νουβέλα μεγάλη που έγινε και ταινία, το οποίο είναι σύνθεση από πολλά βιώματα τα οποία άλλα ήταν δικά μου, άλλα ήταν συναδέλφων. Το περιστατικό αυτό με τον γιατρό που πήγε και τον δώσανε και έγινε δικηγόρος είναι πολύ γνωστό, όπως έχω και ένα άλλο διήγημα «Η συγκοπή» που έγραψαν και εφημερίδες κτλ. Ήξερα την κοπέλα η οποία λέμε ότι ήταν λογίστρια και δεν σκέφτεται κανένας καλά ότι η

λογίστρια μπορεί να ντύσει ένα πεθαμένο «σώπα καλέ νοσοκόμα ήταν». Αυτό το είχε εκτιμήσει πολύ ιδιαίτερα ο Δημήτρης Χατζής και μου ζήτησε το 1982 και το έβαλε σε ένα περιοδικό που έβγαζε τότε, το *Χρονικό*.

4. ΕΡΩΤ. Ο εγκλεισμός, η καραντίνα ήταν μία συνθήκη που επηρέασε όλους μας. Εσείς όμως, καταφέρατε να αποτυπώσετε με την λογοτεχνική σας γραφή την τότε καθημερινότητα που βιώσαμε όλοι. Η καταγραφή αυτών των νέων και πρωτόγνωρων καταστάσεων σας οδήγησε να συνθέσετε και τα αποτελέσματα της απομόνωσης (μία έντονη επιθετικότητα, την εχθρικότητα); Αυτό το κάνατε συνειδητά ή από την ροή της λογοτεχνικής σας γραφής προήλθε;

ΑΠΑΝΤ. Το έκανα συνειδητά. Σαν γιατρός τόσα χρόνια δεν έπαψα να είμαι και πολιτικό ον, χωρίς να ανακατεύομαι με την πολιτική. Έχοντας την εμπειρία, το τι είχε γίνει με του Δίδυμους πύργους που την άλλη μέρα άλλαξαν όλα. Το πίστευα, το ήξερα. Μακάρι να έπεφτα έξω, δεν έπεσα έξω. Αυτό είναι προϊόν μιας μακροχρόνιας εμπειρίας ζωής και της ικανότητας μου να συνδέω πράγματα, δηλαδή να συνδέσω τους Δίδυμους πύργους με την καραντίνα αλλά αυτό έγινε και παλαιότερα άμα διαβάσετε το *Ψυχή μπλε και κόκκινη* εκεί πέρα μέσα έχω ένα σωρό παραδείγματα. Ας πούμε, το τι έγινε μετά την γερμανική κατοχή, όλα αυτά τα πράγματα σιγά σιγά αφήνουν το καταστάλαγμα ζωής, το καταστάλαγμα εμπειρίας ζωής μέσα μου. Και ως βιωματικός συγγραφέας δεν χρησιμοποιώ πολύ την φαντασία. Είπαμε πως δουλεύει η φαντασία άλλοτε αφαιρεί και άλλοτε προσθέτει. Μπορώ να κάνω συσχετίσεις. Πολλοί μου λένε ότι είμαι υπερβολικός σε αυτά και δεν μπορείς να τα προβλέψεις. Και εγώ συμφωνώ, ωστόσο, δεν είμαι υπερβολικός, άποψη εκφράζω. Τώρα αν η άποψη αργότερα δικαιώνεται στον χρόνο, εγώ προσωπικά ξέρω ότι αυτό που κέρδισα από την ζωή σαν καταστάλαγμα είναι ότι δεν ξέρω τίποτα, ούτε τον εαυτό μου. Έναν Δανό φιλόσοφο και ιερέα, τον Κίρκεγκωρ τον γνώρισα μέσα από τον Πεντζίκη, διότι το πρώτο τεύχος του περιοδικού *Κοχλίας* που βγήκε αμέσως μετά την κατοχή το 1946 νομίζω έχει αφιέρωμα στον Κίρκεγκωρ. Αυτό με έκανε να πάω να ψάξω να μάθω για την ζωή του, το γιατί ταλαιπωρήθηκε από την θρησκεία. Λοιπόν ο φιλόσοφος έχει και ένα βιβλίο με ρήσεις. Συγκράτησα μία ρήση την οποία λέω συχνά: «Την ζωή την ζεις κοιτάζοντας μπροστά, την καταλαβαίνεις όμως κοιτάζοντας πίσω». Όταν ήμουν νέος που να σκεφτόμουν τέτοια πράγματα σοβαρά. Κοίταξα μπροστά τι θα κάνω να κάνω οικογένεια, να κάνω παιδιά, να ερωτευτώ, να πάω ταξίδια. Πότε αρχίζει κανείς και κοιτάζει λίγο πίσω; Καταρχήν δεν ξέρω αν το κάνουν όλοι ή αν το κάνουν ελάχιστοι,

αυτό είναι το πιο πιθανό. Είχα μια κουβέντα με έναν φίλο τον Βασίλη Δημητράκο που βγάζει το *Μπιλιέτο* και του είπα για τον Κίρκεγκωρ. Και μου λέει πότε άρχισες να κοιτάς πίσω; Του λέω στα 60 μου χρόνια, είναι τότε που μπαίνεις στην τρίτη ηλικία. Μου λέει «μπαγάσα το λες γιατί είμαι 60 χρονών τώρα». Όχι του λέω δεν το λέω για αυτό ούτε σκέφτηκα ότι είσαι 60 χρονών ούτε το θυμόμουν που είσαι 60 χρονών. Το λέω διότι όταν μπαίνει κανείς στην τρίτη ηλικία αρχίζει να σκέφτεται πιο έντονα και το θάνατο. Αρχίζει να γίνεται πιο έντονα και το υπαρξιακό του πρόβλημα και αν είσαι τυχερός και έχεις εναποθέσει τη λύση του υπαρξιακού σου άγχους σε κάποια θρησκεία, σε κάποια φιλοσοφία, σε κάτι. Εγώ σε ζηλεύω, σε σέβομαι εάν δεν το έχεις, προσπαθείς μέσα από την ζωή την δικιά σου την ζωή των άλλων κτλ. να βγάζεις κάποια συμπεράσματα και τότε όταν φτάνεις στο τέλος όπως είμαι εγώ. Βλέπεις ότι η ζωή είναι ένα κουβάρι αζεδιάλυτο και δεν μπορείς να είσαι σίγουρος για τίποτα. Και μια και στην προηγούμενη ερώτηση μιλήσαμε για τον Κολέγιο και τους καθηγητές μου, τώρα συνειρμικά δουλεύοντας το μυαλό μου, δεν μπορεί να γίνει και διαφορετικά θυμήθηκα τον Νίκο Παπαχατζή, τον γνωστό φιλόλογο που έχει μεταφράσει όλο τον Παιανία που έχει μεταφράσει για τις θρησκείες στην Αρχαία Ελλάδα, Βολιώτη και καθηγητή μου στο κολέγιο. Όταν έμπαινε μέσα έλεγε «κλείστε τα βιβλία εγώ θα σας πω πως έγινε ο Πελοποννησιακός Πόλεμος» που δεν γίνεται σήμερα. Αλλά προτού μας πει αυτό έλεγε «Παιδιά θα σας το λέω κάθε μέρα για να με θυμηθείτε: όταν μεγαλώσετε η ζωή είναι πόνος».

5. ΕΡΩΤ. Θα ήθελα να μιλήσουμε για το βιβλίο σας *Καρκίνος*, ένα βιβλίο το οποίο ξεχώρισα, εγώ προσωπικά. Η ασθένεια του καρκίνου αποτελεί συχνό θέμα στο έργο σας. Στο βιβλίο αυτό προβάλλετε περιπτώσεις καρκινοπαθών που έρχονται αντιμέτωποι με τον θάνατο. Το έργο σας αυτό, εγώ το λάτρεψα γιατί μου υπενθυμίζει τον αγώνα που δίνουν οι καρκινοπαθείς για την ζωή, αν και κάποιες φορές όμως είναι μάταιος. Θυμάμαι μέσα από το έργο σας, την περίπτωση ενός αγαπημένου προσώπου που έχασα. Το έργο σας λειτούργησε κάπως λυτρωτικά για εμένα χάρη σε εσάς. Η λογοτεχνία, για έναν συγγραφέα πιστεύετε μπορεί να λειτουργήσει ιαματικά μετά από την καταγραφή τόσο σοβαρών βιωμάτων, είναι η γραφή λύτρωση;

ΑΠΑΝΤ. Ναι για μένα προσωπικά γιατί μόνο για εμένα μπορώ να μιλήσω δεν μπορώ να μιλήσω για κάθε συγγραφέα. Λειτουργούσε όπως η ψυχανάλυση, η κάθαρση της ψυχανάλυσης. Εξάλλου είναι γνωστό πως απαλύνεται ο πόνος ενός τραυματικού

βιώματος. Το λέει και ο λαός πάρα πολύ ωραία, ο χρόνος επουλώνει τις πληγές. Κάθε φορά από την μνήμη που ανακαλείται το γεγονός όταν ξανά μπαίνει και φεύγει πάλι πίσω στη μνήμη είναι όλο και ελαφρύτερο. Σκεφτείτε τώρα εμένα που ερχόταν στην ίδια ένταση, με έκανε να έχω υπερδιέγερση πολλές φορές δεν κοιμήθηκα για να τα γράφω ή κοιμόμουν και θυμόμουν μια παράγραφο, μια λέξη και σηκώνόμουν και την έγραφα. Αυτή η λειτουργία της επανόδου, η απώλεια ενός προσώπου, η πίκρα για τον τρόπο με τον οποίο ασκούν οι γιατροί το επάγγελμά τους, ο φόβος του επικείμενου θανάτου που έχουν οι καρκινοπαθείς, τον οποίο τον έζησα, με βοήθησαν στο έργο μου. Και πραγματικά γελάω με την λέξη «ενσυναίσθηση». Είναι κάποιες εποχές που δίνουν διάφορες σημασίες στις λέξεις. Έτσι και στην «ενσυναίσθηση». Όταν πάμε και παρηγορούμε έναν καρκινοπαθή και ξέρει λίγο πολύ τι αντιμετωπίζει αλλά πάντα ελπίζει, του λέμε καλά λογάκια. Για να μπορέσεις όμως να καταλάβεις τι νιώθει αυτός, πρέπει να έχεις περάσει καρκίνο και να έχεις επιζήσει. Λοιπόν, ναι, εγώ όλα αυτά τα περιστατικά από τότε που ήμουν ειδικευόμενος μέχρι και που αρρώστησε η γυναίκα μου, τα έζησα με πολύ μεγάλη ένταση. Και βέβαια το μήκος που δίνω στις ιστορίες του καρκίνου έχει να κάνει και με τη σχέση που είχα με τον ασθενή, αλλά και με την απόσταση. Άλλο το περαστικό της φοιτήτριας με τον πατέρα που την μάλωνε και της έλεγε «εσύ φταις σου έλεγε η μάνα σου μην κάνεις μπάνιο» και αυτή είχε οξεία λευχαιμία και άλλο το περιστατικό που έζησα δύο χρόνια με τη γυναίκα μου. Και ξέρετε θέλω να είμαι ακέραιος σε αυτά που λέω αλλά και σε αυτά που γράφω και σε αυτά που τυπώνονται. Επίσης, πάντοτε ήθελα να έχω στα βιβλία μου έναν πίνακα που να λέει για το περιεχόμενο αυτών. Είχαν έναν φίλο δικηγόρο και ζωγράφο τον Βασίλη Μπότη, ο οποίος είχε πιαστεί αιχμάλωτος στον εμφύλιο. Έμεινε χρόνια στο Βελιγράδι, τέλειωσε τη Σχολή Καλών Τεχνών και ζωγράφισε έναν πεινασμένο άνθρωπο της Κατοχής. Αν και δεν είναι καρκινοπαθής, ταίριαζε απόλυτα ως εξώφυλλο του *Καρκίνου*. Όλα όσα γράφω μέσα σε αυτό το βιβλίο είναι πραγματικά και βιωματικά. Και αυτό ίσως είναι η δύναμη της λογοτεχνίας, όπως είπε ο καθηγητής Πάνος Μουλλάς για το έργο μου, η αυτοβιογραφική λογοτεχνία έχει το πλεονέκτημα να κάνει το παρελθόν ολοζώντανο παρόν.

6. ΕΡΩΤ. Έχετε αναφέρει στην παρουσίαση του βιβλίου σας *Καρκίνος* ότι ασχολούσασταν με την φωτογραφία. Έχετε σκεφτεί μήπως αυτή η μικρή αποτύπωση της πραγματικότητας (φωτογραφία) μετεξελίχθηκε στην πεζογραφική σας ικανότητα;

ΑΠΑΝΤ. Δεν νομίζω. Όχι, την φωτογραφία την είχα σαν τέχνη, σαν κάτι που μένει. Στο αρχείο μου υπάρχουν πάνω από 20 άλμπουμ, ένα για κάθε χρονιά και αφορούν στην ζωή μου την οικογενειακή, την επαγγελματική, τη λογοτεχνική. Εκεί θα βρείτε όλους τους λογοτέχνες, όλους τους γιατρούς, τους φίλους, το σπίτι μου, σε ωραίες και μεγάλες φωτογραφίες. Αυτό είναι σημαντικό γιατί η φωτογραφία πλέον αυτού του είδους και γενικότερα η φωτογραφία έχει πεθάνει από τότε που βγήκαν τα κινητά τηλέφωνα. Τότε έβγαζα φωτογραφίες για να αποτυπώσω στοιχεία της ζωής, που δεν θα υπήρχανε μετά. Αργότερα, στη λογοτεχνία χρησιμοποίησα κάποιες από αυτές τις φωτογραφίες για να προχωρήσει η πλοκή της ιστορίας. Τη φωτογραφία την χρησιμοποίησα ως τεχνική γραφής ή αν θέλετε σαν ένα ερέθισμα σε εμένα βλέποντας την ή με την ανάμνηση της να ενδυναμωθεί το βίωμα της μνήμης. Η φωτογραφία είναι μία κινητήρια δύναμη για το λογοτεχνικό υλικό. Είναι σαν ένας φακός που το βίωμα επάνω έκανε τα γεγονότα εκείνα πολύ πιο έντονα. Η αφήγηση κυρίως σε έμένα προχωρεί με διαλογικά μέρη γιατί πιστεύω πάρα πολύ στον διάλογο. Και ο διάλογος όπως είπε και ο Αράγης, είναι το πιο δύσκολο μέρος στην λογοτεχνία. Καταλαβαίνεις αν είναι καλός μάστορας ή όχι διότι με τον τρόπο που μιλάει καταλαβαίνεις το επάγγελμα του, το ύφος, τον χαρακτήρα του κτλ. και αυτό είναι δύσκολο να το κάνεις. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη φωτογραφία, δηλαδή βλέποντας την και περιγράφοντάς την, μπορεί να προχωρεί η εξέλιξη του μύθου με τον οποίο καταπιάνομαι εκείνη τη στιγμή, αλλά όχι να επηρεαστώ από την φωτογραφία για να γράψω. Αυτό που με έκανε να γράψω που με έκανε συγγραφέα είναι ξεκάθαρα δύο πράγματα. Το πρώτον είναι η ζωή την οποία ζούσα περισσότερο έντονα -ίσως είμαι περισσότερο συναισθηματικός δεν το ξέρω- αλλά κυρίως το γεγονός ότι έστω και αργά, έστω και με ένα πολύ έντονο ας πούμε περιστατικό της προσωπικής μου ζωής, έντονα οδυνηρό περιστατικό της προσωπικής μου ζωής, ανακάλυψα ότι έχω λογοτεχνικό ταλέντο, ότι μπορούσα αυτά τα οποία αισθανόμουν να τα μεταδώσω μέσω της γραφής σε έναν τρίτο. Βέβαια, ο αναγνώστης ίσως δεν θα νιώσει όπως ένιωσα εγώ, αλλά αυτό εξαρτάται από τον κάθε αναγνώστη από τα ανάλογα παρεμφερή βιώματα τα οποία έχει ζήσει ή όχι. Ένας, π.χ., ο οποίος μπορεί να είναι σεξομανής, αλλά ερωτικά ανάπηρος δεν θα καταλάβει κανένα από τα διηγήματά μου. Κάποιος όμως ο οποίος έχει πονέσει από τον έρωτα, έχει ματώσει από τον έρωτα, αυτός θα καταλάβει τα ερωτικά μου διηγήματα. Με ενδιαφέρει να συγκινηθεί. Η λογοτεχνία ως βάση έχει την ευχαρίστηση και η λογοτεχνική συγκίνηση είναι μια από τις πιο ανώτερες ηδονές, ευχαρίστηση πνευματική που μπορεί να νιώσει ο άνθρωπος.

Εγώ γράφω αυτό που είναι. Δεν με ενδιαφέρει η προσωπική προβολή για αυτό. Ξεκάθαρα είπα δεν θέλω ποτέ βραβεία. Έγραψα και ένα διήγημα «Τα βραβεία» και είπα πως ποτέ δεν θέλω μην με ανακατέψετε, διότι το θεωρώ αναξιοπρεπές να πηγαίνει ο κάθε λογοτέχνης να παρακαλεί τον έναν και τον άλλον που τον έβαλαν από το Υπουργείο ή κάποια κόμματα για να πάρει ένα βραβείο. Αυτά είναι γελοία. Λοιπόν έγραψα τα βιβλία μου και τα άφησα. Είναι ελεύθερα και φαίνεται ότι είχαν κάποια αξία και για αυτό είστε σήμερα εσείς εδώ, για αυτό και το Ανατόλια πήρε όλη τη συλλογή μου. Το θέμα είναι αν είναι καλή ή κακή η λογοτεχνία και ποιος το κρίνει αυτό. Παλαιότερα έκριναν τη λογοτεχνία αυτοί που ξέρουν λογοτεχνία, που ήταν διαβασμένοι. Τώρα τη λογοτεχνία την κρίνει το αναγνωστικό κοινό, τι πουλάει, αλλά και τα μέσα μαζικής δικτύωσης. Και έτσι ο 21^{ος} αιώνας είναι πολύ πιο φτωχός σε καλλιτέχνες, μουσικούς, τραγουδιστές, λογοτέχνες. Το τι πολιτισμός θα βγει με αυτά που ζούμε τώρα, δεν ξέρω να σας απαντήσω. Αλλά αν με ρωτάτε προσωπικά τα πρώτα συμπτώματα που έχουμε είναι φοβερά δυσοίωνα τόσο ως προς τη βία των νέων όσο στην αμορφωσιά, στην παιδεία, στους πολέμους, στα οικονομικά προβλήματα, όλα αυτά τα πράγματα που νομίζαμε ότι τα είχαμε αφήσει πίσω. Όπως νομίσαμε ότι είχαμε αφήσει πίσω την πείνα. Τώρα στα γεράματα μου είδα συσσίτια πάλι έξω από μια εκκλησία, όπως στα συσσίτια πήγαινα όταν ήμουν παιδί επί γερμανικής κατοχής για να επιβιώσω. Δεν ξέρω αν ο 21^{ος} αιώνας στον τομέα τουλάχιστον της τέχνης και της λογοτεχνίας έκανε βήματα μπροστά. Στο τομέα ευκολίας, επικοινωνίας και επιστημών σίγουρα έκανε βήματα μπροστά. Αλλά αυτήν την νέα εποχή που αναπτύσσεται η τεχνητή νοημοσύνη και ότι συνεπάγεται αυτό, τι θα μας φέρει δεν ξέρω. Εσείς θα το δείτε και δεν ξέρω οι νέοι οι οποίοι θα είναι λογοτέχνες και ιστορικοί που θα γράψουν αυτά τα πράγματα πως θα μπορέσουν να τα αποδώσουν.

7. ΕΡΩΤ. Η παρατήρηση είναι σημαντικό στοιχείο για την ρεαλιστική σας γραφή, παρατηρείτε και καταγράφετε γεγονότα. Η επιτυχία αυτής της ικανότητας σας, δηλαδή στο να παρατηρείτε γεγονότα όπως είπαμε και να τα μεταπλάθετε σε τέχνη οφείλεται στην ιατρική σας εμπειρία (αφού ένας γιατρός παρατηρεί συμπτώματα ασθενών και κάνει την διάγνωση);

ΑΠΑΝΤ. Νομίζω στη φύση μου, διότι αν ήταν στην ιατρική εμπειρία έπρεπε να είναι η παρατήρηση μόνο στα ιατρικά μου διηγήματα. Η παρατήρηση, όμως, είναι σε όλα τα διηγήματα λεπτομερής. Επομένως, νομίζω ότι είναι ιδιοσυστατικό χαρακτηριστικό

και όχι ειδικά, ότι σε αυτό συνέβαλε η ιατρική. Θα έλεγα όμως, ότι στο να είσαι καλός γιατρός η παρατηρητικότητα σε βοηθάει πάρα πολύ διότι δεν μπορεί να είσαι ένας καλός επιστήμονας χωρίς να παρατηρείς και να σκέφτεσαι. Τρία πράγματα χρειάζεται η ιατρική: να παρατηρείς, να σκέφτεσαι και να μελετάς. Από εκεί και πέρα, ο καθένας ακολουθεί τον δρόμο του, διότι ο καθένας από εμάς είναι μια ξεχωριστή προσωπικότητα, ένας ξεχωριστός χαρακτήρας και ο καθένας από εμάς έχει ικανότητες σε κάποιους τομείς σε άλλους δεν έχει. Είμαστε ο καθένας ξεχωριστά άτομα.

Το πρώτο βιβλίο που διάβασα ήταν η *Ασκητική* του Καζαντζάκη. Ερχόμαστε από μια άβυσσο, θα πάμε σε μια άλλη, το μεσοδιάστημα το λέμε ζωή. Λοιπόν υπάρχουν τόσοι κόσμοι, όσοι άνθρωποι είμαστε πάνω στη γη. Κάθε εποχή έχει τα δικά της. Κάποιες φορές «τσακώνεις» έναν λογοτέχνη ότι λέει κάτι ξεχωριστό, και συνειδητοποιείς ότι αυτό είναι ψέμα. Έχω στο μυαλό μου έναν πολύ σημαντικό λογοτέχνη και συμμαθητή μου στο σχολείο που πέθανε πρόσφατα. Έχει ένα διήγημα που αφορά μια στρατιωτική σχολή εφέδρων αξιωματικών την περίοδο του '50. Στο κείμενο αυτό χρησιμοποιεί τη λέξη «σλιπ», μόλις το άκουσα εγώ λέω: «ρε Κωστή δεν υπήρχε η λέξη σλιπ τότε». «Σκελέα λέγαμε το εσώρουχο, τότε». Αυτά πρέπει να τα προσέχει πολύ ο λογοτέχνης. Για παράδειγμα μια παλιά λέξη που δεν υπάρχει πια, η λέξη «μπατανάς», δεν θα την βρείτε πουθενά, είναι η βούρτσα, άλλη έννοια είχε στην εποχή την δικιά μας. Τότε που δεν θέλαν να εκπαρθενευθούν οι κοπέλες και γινόταν ένα σεξ με ένα διαφορετικό τρόπο χωρίς να γίνεται η ρήξη του παρθενικού υμένα. Λοιπόν, και αυτά έχουν σημασία και αυτά εγώ τα προσέχω πάρα πολύ όταν γράφω κείμενα. Να είναι οι λέξεις της εποχής που γράφεται το κείμενο.

Και κλείνω αυτήν την ερώτηση με το εξής: κάποτε είχαν φέρει τον Σκαρίμπα εδώ, κάτι φοιτητές της φιλολογίας. Τον ρώτησαν, λοιπόν, «μπάρμπα Γιάννη ποιο είναι το καλύτερο λεξικό;» και απάντησε ο Σκαρίμπας «το αυτί παιδί μου, το αυτί». Επομένως στήνω αυτί όταν είμαι στο λεωφορείο, όταν είμαι στον δρόμο, όταν είμαι εδώ, όταν είμαι εκεί. Βλέπω νέα παιδιά και στήνω αυτί και καταγράφω λέξεις και άμα δεν ξέρω κάποια ρωτάω για να την μαθαίνω και την περνάω εκεί που χρειάζεται. Ποτέ δεν την περνάω επίτηδες για να κάνω επίδειξη ότι είμαι, ας πούμε, σύγχρονος, παρά μόνον εάν χρειαστεί.

8. ΕΡΩΤ. Με το έργο σας, θίζατε πολλά ζητήματα ηθικής δυστοπίας στον ιατρικό χώρο. Φαντάζομαι πως γνωρίζατε ότι τα λεγόμενα σας θα προκαλούσαν

αντιδράσεις. Παρά όλα αυτά το τολμήσατε. Ποιοι είναι οι λόγοι που σας ώθησαν σε αυτήν την θαρραλέα κίνηση;

ΑΠΑΝΤ. Έπρεπε κάποτε να λεχθούνε και πράγματα τα οποία τα ξέρανε όλοι, αλλά, υπήρχανε μηχανισμοί που τα κρατούσανε κρυφά. Εγώ το τόλμησα επειδή ήμουνα απόλυτα ειλικρινής. Και όσοι προσπάθησαν να με λοιδορήσουν το μετάνιωσαν και μου ζήτησαν συγγνώμη. Για παράδειγμα, τον χρηματισμό των γιατρών δεν τον ήξερε η κοινωνία; Θα σας πω δυο πράγματα που δεν τα ξέρουν όλοι, για να καταλάβετε το τι γίνεται. Στη δικιά σας την εποχή και επί κορονοϊού ή και λίγο πριν γινόταν μεγάλη φασαρία για τα γενόσημα φάρμακα. Λοιπόν, τα γενόσημα δεν βγήκανε τώρα. Παλαιότερα τα λέγαμε «φασόν». Μια βιομηχανία όταν βγάζει ένα φάρμακο μπορεί να το εκμεταλλεύεται και για να μην μπορεί να το αντιγράψει καμιά άλλη για πέντε χρόνια. Μόλις περάσουν πέντε χρόνια μπορεί να το αντιγράψει και άλλη και να βάλει χαμηλότερη τιμή. Εδώ στην Ελλάδα δεν είχαμε ποτέ φαρμακοβιομηχανίες οι οποίες να δίνουν πολλά λεφτά. Τα φασόν από την στιγμή που θα κυκλοφορούσαν, έπρεπε να είναι φθηνότερα. Τι θα λέγατε, λοιπόν, αν γνωρίζατε ότι στην Ελλάδα τα φασόν ήταν ακριβότερα από τα πρωτότυπα; Διαβάστε το διήγημα «Ιατρικοί επισκέπτες». Οι ιατρικοί αντιπρόσωποι πλήρωναν τους γιατρούς για να προωθήσουν τα φάρμακα της εταιρείας τους. Μάλιστα θυμάμαι στο ΙΚΑ ότι κάποιοι βγάζανε έναν επιπλέον μισθό από αυτές τις συναλλαγές. Θυμάμαι στο ΙΚΑ ότι υπηρετούσε ένας γιατρός παθολόγος και κάποια στιγμή διορίστηκε ένας νέος. Μιλάμε τώρα δεκαετία '60 αρχές '70. Έβγαινε λοιπόν ο παλιός από το γραφείο του και έλεγε «όσοι είναι για εξέταση στον νέο, όσοι είναι για φάρμακα σε εμένα».

Κάποια στιγμή, ένα πολύ σημαντικό περιοδικό, καθαρά ιατρικό, λέγεται *Ιατρικά χρονικά της Θεσσαλονίκης*, όπου μέσα γράφονται στοιχεία γιατρών -πότε γεννήθηκαν, πότε πέθαναν, το έργο τους κτλ.- μου έστειλε ένα γράμμα, ζητώντας μου ένα διήγημα για δημοσίευση. Για να τους δοκιμάσω τους έστειλα τότε ένα διήγημα που αναφερότανε στα ποσοστά που παίρνανε τα γραφεία κηδειών από γιατρούς, από νοσοκόμους κτλ. και λέγεται το διήγημα αυτό «Τα κοράκια». Το δημοσίευσαν. Άρα και ένα μέρος των γιατρών είχε αγανακτήσει με τις πρακτικές αυτές. Και μάλιστα κάποιοι γιατροί ήρθαν και μου είπανε μπράβο που είχες το θάρρος να το πεις, και κυρίως να τα λέει και κάποιος που διετέλεσε δύο θητείες πρόεδρος του Ιατρικού συλλόγου Θεσσαλονίκης.

9. ΕΡΩΤ. Στο έργο συχνά χρησιμοποιείτε το προσωπείο του Πέτρου. Σε τι αποσκοπεί κάποιες φορές αυτή η αποστασιοποίηση των βιοματικών καταγραφών σας;

ΑΠΑΝΤ. Στην αρχή, για να μην είναι τόσο έντονα τα προσωπικά βιώματα, χρησιμοποιούσα το προσωπείο του Πέτρου του καρδιολόγου. Αργότερα, αποφάσισα να βάλω το δικό μου πρόσωπο μέσα στα διηγήματα, αποφάσισα ότι πρέπει να είμαι πιο παλικάρι. Αλλά για όλους τους άλλους κράτησα αυτό το πράγμα. Θα ήταν αστείο να μιλάω για τους καρκίνους τους οποίους γνώρισα και με πόνεσαν από τότε που ήμουν κοντά στα 30 μέχρι τώρα. Σταδιακά εγκατέλειψα το προσωπείο του Πέτρου. Αυτό το παρατήρησε και ο Θανάσης Μαρκόπουλος, που λέει ότι από ένα σημείο και πέρα ο Περικλής εγκαταλείπει το προσωπείο του Πέτρου και μπαίνει ολόκληρος μέσα στην αφήγηση. Δεν έβαλα τα πραγματικά ονόματα του κύκλου μου, αλλά το περιβάλλον το στενό γνωρίζει και τις περιπέτειες και το τίμημα που πλήρωσα. Στο *Ψυχή μπλε και κόκκινη* είχα αυτό είναι το πρόβλημα. Με τη συγκατάθεση των ζώντων εμπλεκόμενων προσώπων της ιστορίας αποφασίσαμε τα ονόματα να είναι όλα αληθινά. Αυτό δεν σημαίνει ότι και σε άλλα διηγήματα δεν είναι αληθινά, αλλά όταν ήθελα να καλύψω το πρόσωπο, το κάλυπτα αλλάζοντας πολλές φορές το όνομα των ηρωίδων.

10. ΕΡΩΤ. Δημιουργώντας λογοτεχνία εκθέτετε και κάποια στοιχεία της ζωής σας όπως είπαμε. Έχετε μετανιώσει για κάποια από αυτά που έχετε προβάλει μέσα από το έργο σας;

ΑΠΑΝΤ. Η ερώτηση που μου κάνατε είναι αν σας πλήγωσε το γεγονός που γίνετε λογοτέχνης ή όχι; Μετανιώσατε που γίνετε λογοτέχνης ή όχι; Εάν δεν το έκανα δεν θα μπορούσα να είμαι λογοτέχνης. Λοιπόν, αν μετάνιωνα είναι σαν να σας έλεγα να μην θα έπρεπε να γίνω συγγραφέας, να γίνω και εγώ ένας καθηγητής που παραλίγο να την πατήσω γιατί με έπιασε ο καθηγητής μου τότε που του πέταξα την διατριβή στην μούρη λίγο πριν πεθάνει. Είναι γραμμένο στο βιβλίο μου *Ιστορία μιας καρατόμησης*, είπε «θα σε έκανα διανοούμενο», «συγχωρέσετε με όχι», λέω εγώ «σας είμαι ευγνώμων». Βέβαια, αυτός ο ίδιος με βοήθησε να γίνω λογοτέχνης. Τι θα ήμουν τώρα κύριε καθηγητά αν τυχόν δεν θυμώνατε τότε και μου εγκρίνατε την διατριβή; Θα γινόμουν και εγώ ένας καθηγητής συνταξιούχος, θα είχα περισσότερα λεφτά, θα είχα μία μεζονέτα στο Πανόραμα και θα φύτευα στον κηπάκο μου λάχανα και κρεμμυδάκια για να λέω ότι τα κάνω με τα χέρια μου. Λοιπόν, εσείς και πολλοί άλλοι

του περιβάλλοντος μου κτλ. με οδηγήσατε ή με σπρώξατε να γίνω λογοτέχνης για αυτό και σας είμαι ευγνώμων. Ο πολιτισμός, η λογοτεχνία, η τέχνη δεν δημιουργείται από καθημερινούς ανθρώπους. Το θέμα είναι ο πολιτισμός γίνεται από τους κοινούς ανθρώπους ή από ανθρώπους που έχουν μία φλόγα μέσα τους; Κάποτε το συζητούσαμε με τον Μουλλά αν η υπερβολική μου εξάρτηση από τα ζώα είναι ψυχοπαθολογική κατάσταση και μου λέει «τι στεναχωριέσαι;» μου λέει «όλη λογοτεχνία από τέτοιους ανθρώπους έχει γίνει όχι από καθώς πρέπει οικογενειάρχες». Αν διαβάσετε βιογραφίες τέτοιων σημαντικών ανθρώπων θα φρίξετε διότι μερικοί από αυτούς σαν άνθρωποι ήτανε τέρατα, δεν έχετε παρά να διαβάσετε τον *Ηλίθιο* του Ντοστογιέφσκι.

11. ΕΡΩΤ. Η διπλωματική μου εργασία αφορά τα διηγήματα σας με ιατρικό περιεχόμενο. Θα μπορούσατε να μας αναφέρετε λίγα στοιχεία για την συγκεκριμένη κατηγορία του έργου σας;

ΑΠΑΝΤ. Ένα πράγμα που θέλω να σας πω για τα ιατρικά διηγήματα μου είναι ότι δεν θα δείτε μόνο ιατρική δηλαδή τι κάνετε στα νοσοκομεία, τι κάνετε με τις επισκέψεις, τι γίνεται με τα ποσοστά, τι γίνεται με την ευθανασία κτλ. αλλά και πράγματα ιστορικά τα οποία δεν υπάρχουν π.χ. το βιβλίο μου με δύο πρώτα διηγήματα «Νυχτερινή Επίσκεψη» και το άλλο «Κατοίκων επίσκεψη» περιγράφω τι τραβούσαμε τότε που πηγαίναμε νύχτα και δεν ξέραμε αν ο διπλανός μας αν θέλει να μας σκοτώσει και μας πήγαιναν στου διαόλου τη μάνα. Λοιπόν, αυτό είναι ένα ιστορικό γεγονός, μπορεί λοιπόν σήμερα να φωνάξεις σε ένα γιατρό ή να πας σε ένα γιατρό και να τον πάρεις με τον φορτηγό σου να δει την μάνα του σε ένα εργοστάσιο ή σε ένα χοιροστάσιο που πήγανε εμένα ή να έρθουν το βράδυ σε ένα σπίτι, σε αυτό εδώ να φέρουν μια γριά ετοιμοθάνατη και να κοιμάται η γυναίκα μου δίπλα και τα παιδιά μέσα. Μπορείτε να δείτε λοιπόν και την εξέλιξη της άσκησης της ιατρικής όχι την εξέλιξη της ως επιστήμη αλλά την άσκηση της και το γεγονός ότι πολλά από αυτά τα πράγματα εξακολουθούν να υπάρχουν μέχρι σήμερα. Π.χ. ένα θέμα που δεν το ξέρω πολύ καλά, το θέμα του οικογενειακού γιατρού, βασανίζει την κοινωνία από το 1950 και μέχρι σήμερα δεν έχει λυθεί. Ένα από τα σφάλματα που έχουν κάνει οι πολιτικοί είναι ότι διαλύσαν τα ιατρεία του ΙΚΑ και δεν τα κάνανε κέντρα υγείας αστικού τύπου. Δυστυχώς, υπάρχει μία νοοτροπία σε ένα μεγάλο κομμάτι του ιατρικού κόσμου ότι σπούδαζα ιατρική κουράστηκα αλλά θα τα οικονομήσω. Και καθώς περνάνε τα χρόνια θα παρατηρήσετε ότι η ιατρική χάνει ένα μεγάλο μέρος από την

ανθρωπιστική της αποστολή, μεγάλο μέρος. Και αυτό προσπαθεί να το αντικαταστήσει με επέκταση στην τεχνολογία και έτσι βλέπεις στην τηλεόραση διαφημίσεις του τύπου φέραμε στο τάδε κέντρο υγείας το τάδε μηχάνημα που κάνει την εγχείρηση του προστάτη ανώδυνη κτλ. και δεν λένε πως αν δεν έχεις 50 χιλιάδες να πληρώσεις στο νοσοκομείο δεν σε βάζουν μέσα. Λοιπόν έχω κουραστεί από τα ψέματα. Στα τελευταία χρόνια, μετά το 2000 με έχουν καλέσει σε πάνω από 20 ιατρικά συνέδρια ως τιμώμενο ομιλητή να μιλήσω για λογοτέχνες και για άλλα θέματα. Αυτή η αίσθηση ότι ο γιατρός πρέπει να έχει και ένα είδος ευθύνης, ένα είδος κοινωνικής διαφοράς, επηρέασε και εμένα. Έτσι άσκησα και εγώ την ιατρική δηλαδή δεν έβλεπα τον άνθρωπο να τον κάνω μόνο καλά, αλλά ήθελα να μάθω για τη ζωή του, για τη γυναίκα του, για τα παιδιά του, για το επάγγελμα του, το τι αντιμετωπίζει, τα ψυχολογικά του προβλήματα. Και όλα αυτά μου δώσανε υλικό για να γράψω ιατρικά διηγήματα. Εγώ πήγα ακόμα και συνεργάστηκα 7-8 χρόνια με τα παιδιά της Ιθάκης για να μπω μέσα στο πνεύμα τι αισθάνονται. Από όλο αυτό το υλικό έκανα τα διηγήματά μου, τα μυθιστορήματά μου. Και αν πραγματικά πιστεύω εγώ ότι έχουν κάποια αξία είναι γιατί διαθέτουν αυθεντικότητα. Δεν είναι δημιουργήματα της φαντασίας, είναι δημιουργήματα της ζωής. Και εγώ είχα το ταλέντο να μπορώ τη συγκίνηση ή την αγανάκτηση που μου προκαλούσαν πολλές φορές να την μεταπλάθω σε τέχνη. Τώρα εάν όπως γίνεται με τις μόδες ήρθε και η μόδα ιατρική και λογοτεχνία, αυτό είναι ευχάριστο, γιατί ο κόσμος θα καταφέρει να μάθει πως ήταν η ιατρική, τι κάνανε οι γιατροί. Είχα καταλάβει πολύ καλά αυτά που γίνονται τώρα στις τηλεοράσεις τα οποία εγώ τα βλέπω και με πιάνει κλαυσίγελος Από την μια μεριά με πιάνει να γελάσω κι από την άλλη μεριά να κλαίω για την κατάντια. Έχω γράψει διηγήματα και για τον ιατρικό συνδικαλισμό. Διαβάστε το διήγημα μου «Η συνεδρίαση», να δείτε πολιτική, προσωπικά συμφέροντα κτλ. Επειδή εγώ είμαι πρόεδρος και ξέρω, θέλουν να βγάλουν έναν άλλο. Έχω ακούσει έναν συνάδελφο στον τηλεφωνό ο πρόεδρος πάντοτε αν ισοψηφούνε η ψήφος του πιάνει για δύο το τραβάω και βάλτε κάτω να τα εξετάσουμε γιατί ήξερα ότι θα βγάλουν έναν τον οποίο ήταν ο πιο σκάρτος, ήταν κομματικός και ήταν και φίλος μερικών άλλων. Είχα πιάσει έναν συνάδελφο ο οποίος είχε μία φιλενάδα και έλεγε μωρό μου έρχομαι. Λέω θα σε τακτοποιήσω εγώ μόλις κάποτε θύμωσε αυτός και είπε εγώ δεν μπορώ πια να καθίσω εγώ φεύγω. Έφυγε αυτός λέω τώρα ψηφίζουμε και έβγαλα αυτόν τον οποίο έπρεπε να βγει, που είχε τα περισσότερα προσόντα αλλά ήθελαν να τον φάνε οι άλλοι, τέτοια πράγματα δηλαδή και μόνο αυτό το διήγημα να διαβάσετε θα καταλάβετε τι

συνέβαινε και τι συμβαίνει με τον ιατρικό συνδικαλισμό. Άλλοι υποστηρίζουνε το ένα, άλλοι υποστηρίζουνε το άλλο. Δεν είναι δυνατό μέχρι τώρα, δεν ήταν δυνατό, δεν ξέρω αν θα είναι δυνατό να πούμε: ρε παιδιά μερικά πράγματα αφορούν όλους μας. Όλοι θα αρρωστήσουμε, όλοι έχουμε παιδιά για την παιδεία όλοι έχουμε προβλήματα, ας αφήσουμε την παιδεία, την υγεία και τα νοσοκομεία κτλ. έξω από την πολιτική διαμάχη. Όχι! προέχουν αυτά και ύστερα μας απασχολεί ο πόλεμος στην Ουκρανία ή στην Μέση Ανατολή. Τι να πω; Είναι κακό που αυτά τα πράγματα πολλές φορές γίνονται γνωστά μέσω της λογοτεχνίας; Όποιος μου πει αυτό το πράγμα θα του πω την απάντηση θα την βρείτε αν διαβάσετε το *Πόλεμος και ειρήνη*, το φέρνω σαν παράδειγμα, γιατί πολεμικά *Ουδέν νεώτερον από το δυτικό μέτωπο* έχουν γραφθεί πολλά όπως και έργα του Μυριβήλη. Έχουν γραφθεί πολλά αλλά είναι χαρακτηριστικό το *Πόλεμος και ειρήνη*. Επομένως, παίρνω και εγώ το μερίδιο που μου αναλογεί της ευθύνης, να δείξω και τη σκοτεινή πλευρά της ιατρικής. Επίσης, με το βιβλίο μου *Η αφάνταστη ελαφρότητα της λογοτεχνικής συντεχνίας* επιχειρώ να δείξω και την αρνητική όψη της λογοτεχνίας. Νομίζω ότι σας έδωσα ένα πλήρες πορτρέτο του εσωτερικού μου κόσμου, ο οποίος αυτός είναι που δημιούργησε τη λογοτεχνία. Διότι αν είσαι έμπειρος και έχεις διαβάσεις λογοτεχνία καταλαβαίνεις και το χαρακτήρα του λογοτέχνη. Δεν μπορεί να κρυφτεί ο λογοτέχνης και καμιά φορά ας πούμε βλέπεις λογοτέχνες οι οποίοι θριαμβεύουν και μετά από λίγο καιρό χάνονται, με το θάνατο τους ξεχνιέται το έργο τους.

Σας ευχαριστώ πολύ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξίου Γιώργος (Σεπτέμβριος-Δεκέμβριος 1983), «Οι γυναίκες στα διηγήματα του Περικλή Σφυρίδη», *Διαγώνιος* 15, σ. 390-401.
- (Μάιος 1988), «Περικλής Σφυρίδης, Μισθός Ανθυπιάτρου», *Το Τραμ* 6, σ. 81-83.
- (Φεβρουάριος 2001), «Ιατρικό θρίλερ», *Διαβάζω* 415, σ. 64-68.
- Αντωνιάδης Στέλιος Χ., επιμ. (2022), *34 γιατροί γράφουν ποίηση*, Αθήνα: Athenian Science Publisher.
- Αράγης Γιώργος (Ιούνιος 1993), «Χαράμι», *Πλανόδιον* 18, σ. 108-111.
- Αφεντουλίδου Άννα (2023), «Η ανθρωποκεντρική εικονοποιία του Περικλή Σφυρίδη», *Μέτρον πάντων άνθρωπος*, εισαγωγή-επιμέλεια Σωτηρία Σταυρακοπούλου Θεσσαλονίκη: Ιανός, σ. 80-85.
- Γαλάντης Γιώργος (Απρίλιος 1991), «Μία συνομιλία του Περικλή Σφυρίδη με τον Γιώργο Γαλάντη», *Διαβάζω* 260, σ. 47-58.
- Γκικόπουλος Φοίβος (07.08.2016) «Λογοτεχνία και ιατρική», εφημ. Αυγή, https://www.avgi.gr/entheta/201622_logotehnia-kai-iatriki.
- (25.11.2019), «Λογοτεχνία και ιατρική», εφημ. ΕΦΣΥΝ, https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/220432_logotehnia-kai-iatriki.
- Γούτας Παναγιώτης (Απρίλιος.- Ιούνιος. 2003), «Μεταμόσχευση νεφρού», *Οδός Πάνος* 120, σ. 163-165.
- (2010), *Αποκούμπι στην κουβέντα με τον Περικλή Σφυρίδη*, Παιανία: Μπιλιέτο.
- (05.01.2017), «Δρόμοι και άλματα του Περικλή Σφυρίδη», Bookpress, <https://bookpress.gr/kritikes/elliniki-pezografia/7118-sfuridis-periklis-estia-ta-koinonika>.
- (04.10.2022), «Κυοφορούσες γυναίκες- Μία παράλληλη ανάγνωση της Ανί Ερνό και του Περικλή Σφυρίδη», Bookpress, <https://bookpress.gr/stiles/eponimos/16213-kyoforoyses-gynaikes-mia-parallili-anagnosi-tis-ani-erno-kai-tou-perikli-sfyridi>.
- (2023), «Τα ερωτικά διηγήματα του Περικλή Σφυρίδη», *Μέτρον πάντων άνθρωπος*, επιμέλεια-εισαγωγή Σωτηρία Σταυρακοπούλου, Θεσσαλονίκη: Ιανός, σ. 99-106.
- Δημητράκος Δημήτρης (1953), *Μέγαν λεξικόν όλης της ελληνικής γλώσσας*, τόμος Ζ,Θ Αθήνα: Δομή Α.Ε, σ. 3404, 4371.

- Δρακόπουλος Π. (Απρίλιος 1988), «Μισθός Ανθυπιάτρου», *Εποπτεία* 133,σ.77.
- Ζήρας Αλέξης (2000), *Η πεζογραφία του Περικλή Σφυρίδη, αυτοβιογραφικός λόγος και μυθοπλασία*, Παιανία: Μπιλιέτο.
- (Σεπτέμβριος.- Δεκέμβριος 2000), «Ένας κόσμος του μεταιχμίου», *Εντευκτήριο* 52,σ.109.
- (2005), «Μικρή Εισαγωγή στην πεζογραφία του Περικλή Σφυρίδη», *Διηγήματα 1977-2002*, Αθήνα: Καστανιώτης,σ.9-15.
- Ιωάννου Κυριάκος (2023), «Το πεζογράφημα Καρκίνος του Περικλή Σφυρίδη», *Μέτρον πάντων άνθρωπος επιμέλεια-εισαγωγή Σωτηρία Σταυρακοπούλου Θεσσαλονίκη: Ιανός*,σ.126-131.
- Καβαδίας Νίκος Α. (Μάρτιος 1994), «Χαράμι», *Πόρφυρας* 67-68,σ.101-102.
- Καλούτσας Τάσος(Ιούνιος 1988), «Ιατρικά δρώμενα», *Εντευκτήριο* 3,σ.96-99.
- Κάσδαγλης Νίκος (Σεπτέμβριος-Δεκέμβριος 1982), «Το τίμημα», *Διαγώνιος* 12,σ.291-293.
- Κατσίκη Γκίβαλου Άντα (1998), «Πρόλογος», *Πρόσωπα και ζητήματα, Δοκίμια για την Ιατρική στην λογοτεχνία*, Ρηγάτος Γεράσιμος Αθήνα : Βήτα.
- Κοντολέων Μάνος (11.07.1984), «Καταγραφή με την αμεσότητα του καλλιτέχνη και την ουδετερότητα του επιστήμονα», *Διαβάζω* 98,σ.52-54.
- Κοτζιά Ελισάβετ (3.12.1989), «Έιτζ και φακελάκια», εφημ. Η Καθημερινή.
- (19.3.200), «Μια εμπειρία πόνου γεννά ένα ιατρικό θρίλερ», εφημ. Καθημερινή.
- Κουβαράς Γιάννης (31.10.1990), «Η αβάσταχτη παθολογία του ιατρικού χώρου», *Διαβάζω* 249, σ.77-79.
- Κούρτοβικ Δημοσθένης (9.9.2000), «Τα σωθικά της Ινδίας», εφημ. Τα Νέα.
- Κουτσούκος Ηλίας (14.9.1982), «Το τίμημα», εφημ. Θεσσαλονίκη.
- Κωνσταντίνου Αστέριος (2023), «Ο Περικλής Σφυρίδης από κοντά», *Μέτρον πάντων άνθρωπος, εισαγωγή-επιμέλεια Σωτηρία Σταυρακοπούλου Θεσσαλονίκη: Ιανός*, σ.190-194.
- Μάρκογλου Πρόδρομος (17.01.1995), «Περιπέτειες και απολογισμός ζωής», εφημ. Η Καθημερινή.
- Μουλλάς Παναγιώτης (2001), «Περικλής Σφυρίδης: Μια παρουσίαση», στον τόμο *Π. Σφυρίδης, Εν Θεσσαλονίκη. 13 σύγχρονοι πεζογράφοι*, Θεσσαλονίκη: Ιανός, σ.271-279.

- Ξεζάκης Μανόλης (άνοιξη 1999), «Ένας γοητευτικός αφηγητής» (ομιλία στην παρουσίαση του βιβλίου στο βιβλιοπωλείο «Ιανός» της Θεσσαλονίκης, στις 17 Ιανουαρίου 1999), *Εντευκτήριο* 46, σ.115-118.
- (Απρίλιος 2003), «Όταν η ζωή γίνεται τέχνη», *Διαβάζω* 439, σ.38-40.
- Παπαλέξης Ηρακλής (14.10.1992), «Η έκπληξη του απροσδόκητου», *Διαβάζω* 296, σ.12-13.
- Παπαστάθη Δέσποινα (2023), «Κάτι σαν ρίγος θανάτου»: Ο λογοτέχνης- ιατρός Περικλής Σφυρίδης», *Μέτρον πάντων άνθρωπος*, επιμέλεια εισαγωγή Σταυρακοπούλου Σωτηρία, Θεσσαλονίκη: Ιανός, σ.229-236.
- Πέτκου Έφη (2023), «Η σύζευξη αυτοβιογράφησης και ετεροβιογράφησης στα μυθιστορήματα του Περικλή Σφυρίδη», *Μέτρον πάντων άνθρωπος*, επιμέλεια εισαγωγή Σταυρακοπούλου Σωτηρία, Θεσσαλονίκη: Ιανός, σ.237-249.
- Ρηγάτος Γεράσιμος (1998) *Πρόσωπα και ζητήματα, Δοκίμια για την Ιατρική στην λογοτεχνία*, Αθήνα : Βήτα.
- Σέχας Μιχαήλ (Ιούλιος 2014), «Ευθανασία», *Υγεία*, <https://www.hygeia.gr/eythanasia/>.
- Σταυρακοπούλου Σωτηρία (2011), *Περικλής Σφυρίδης, Ο πεζογράφος και η κριτική για το έργο του*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- (2013), «Λίγα λόγια για το βιβλίο», *Τα ερωτικά* (Περικλής Σφυρίδης), Θεσσαλονίκη: Ιανός, σ.9-14.
- (2016), *Τέσσερις συνεντεύξεις του Περικλή Σφυρίδη*, Θεσσαλονίκη: Μαλλιάρης.
- Συμεωνίδου Καστανίδου Ελισάβετ (2025), *Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη 5^η έκδοση, σ.17-20.
- Σφυρίδης Περικλής (1999), *Σε πρώτο πρόσωπο*, Παιανία: Μπιλιέτο.
- (2000), *Μεταμόσχευση νεφρού*, Αθήνα: Καστανιώτης.
- (2005), «Σχολιάζοντας τα διηγήματα μου», *Διηγήματα 1977-2002* (επιλογή-εισαγωγή Αλέξης Ζήρας), Αθήνα: Καστανιώτης, σ.377-387.
- (2013), *Τα ερωτικά διηγήματα* (εισαγωγή- επιμέλεια Σωτηρία Σταυρακοπούλου), Θεσσαλονίκη: Ιανός.
- (2016), *Τα κοινωνικά διηγήματα* (εισαγωγή- επιμέλεια Σωτηρία Σταυρακοπούλου), Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- (2018), *Καρκίνος*, Αθήνα :βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- (2021), *Συμπτώματα καραντίνας και άλλα διηγήματα*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

- (2023), «Ο ψυχίατρος», *Μέτρον πάντων άνθρωπος*, εισαγωγή- επιμέλεια Σωτηρία Σταυρακοπούλου, Θεσσαλονίκη: Ιανός, σ.267-273.
- Σχορετσανίτης Γεώργιος (09.12.2016), «Η συγκομιδή μιας ζωής», εφημ. ΕΦΣΥΝ, https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/92646_sygkomidi-mias-zois.
- (05.02.2019), «Η αυτοβιογραφία ενός...κακοήθους μυθιστορήματος», Fractal <https://www.fractalart.gr/karkinos/>.
- (12.10.2021), «Με πρόσχημα την πανδημία του κορονοϊού», Fractal.
- Τσακνιάς Σπύρος (Δεκέμβριος 1989), «Περικλής Σφυρίδης, Από πρώτο χέρι», *Η Λέξη* 90,σ.1064-1065.
- Τσίζεκ Κάρολος (Ιούνιος 1990),«Τα ιατρικά διηγήματα του Περικλή Σφυρίδη», *Το Τραμ* 13-14,σ.85-93.
- Τσιριμώκου Λίζυ (2000), «*Εσωτερική Ταχύτητα*» *Δοκίμια για την λογοτεχνία*, Αθήνα: Άγρα,σ.413-422.
- Φάις Μ.(20.09.1992), «Καθημερινά βουβά πάθη», εφημ. Ελεύθερος τύπος.
- Χατζηβασιλείου Βαγγέλης (05.08.1992), «Ιστορίες της καθημερινότητας», εφημ. Ελευθεροτυπία.
- (23.04.2000), «Ιατρικές περιπέτειες στην Ινδία», εφημ. Ελευθεροτυπία.
- (07.01.2012), «Ένας καρδιολόγος καταγράφει την καθημερινότητα», εφημ. Το Βήμα.
- (2018), *Η κίνηση του εκκρεμούς. Άτομο και κοινωνία στη νεότερη ελληνική πεζογραφία: 1974-2017*, Αθήνα: Πόλις.
- (2023), «Η υγειονομική κρίση και ο Περικλής Σφυρίδης», *Μέτρον πάντων άνθρωπος*, επιμέλεια-εισαγωγή Σταυρακοπούλου Σωτηρία, Θεσσαλονίκη: Ιανός,σ.310-313.
- (30.03.2025), «Ιστορίες παράνομης μεταμόσχευσης», εφημ. Το Βήμα.
- Χουβαρδάς Ιγνάτης (2023), «Ο ρεαλισμός του Περικλή Σφυρίδη και η πραγματογνωσία», *Μέτρον πάντων άνθρωπος*, επιμέλεια-εισαγωγή Σταυρακοπούλου Σωτηρία, Θεσσαλονίκη: Ιανός,σ.314-322.
- Χριστιανόπουλος Ντίνος (Ιούλιος- Δεκέμβριος 2006 και Ιανουάριος- Ιούνιος 2007), «*Διηγήματα 1977-2002*», *Μπιλιέτο* 9-10, σ.101-107.

